

Waarheidsvinding en ontwikkelingssamenwerking

Drs. Hans R.J. Sluiter
Augustus 2016 • info@nl-aid.org

De 16 takeaways

1. De geldgevende landen twifelen te weinig aan de juistheid van getallen en bedragen.
2. De juridische structuur van goededoelenstichtingen zorgt ervoor dat ze geen informatieplicht en geen archiefplicht hebben.
3. Beweerde output van goededoelenstichtingen en overheden is output die niet bestaat.
4. Het neutrale karakter van het wetenschappelijk onderzoek is binnen ontwikkelingssamenwerking uit balans geraakt.
5. De overheid kan eenvoudig de juridische rechtspersoon van goededoelenstichtingen wijzigen waardoor de Archiefwet, de Wob en de WNo voor hen van toepassing wordt.
6. Het Nederlandse privaatrecht is non-transparant en rechtspersonen zijn onvoldoende bekwaam om bewijzen te leveren.
7. Keurmerken toetsen geen output.
8. Het is onduidelijk in hoeverre van accountants de deskundigheid wordt vereist om de authenticiteit van statistieken vast te stellen en dientengevolge zijn accountancyverklaringen en -audits een onvoldoende waarborg inzake bewijslast en de impact van hulp.
9. Het Nederlandse publiekrecht presenteert ontwikkelingssamenwerking in statistieken maar ze is niet in staat om bewijzen hiervoor te leveren.
10. Het internationale publiekrecht, zoals de Europese Commissie, is onvoldoende in staat om bewijzen te leveren.
11. Internationale mensenrechtenprijzen zijn geen waarborg voor bewezen output.
12. Niet-wetenschappelijke statistiek is non-statistiek. Deze uitspraak is onweerlegbaar juist.
13. Westerse internationale hulporganisaties zijn onvoldoende in staat om bewijzen te leveren.
14. Ontwikkelingssamenwerking is een ongrijpbaar fenomeen geworden.
15. Bij waarheidsvinding zegt een aannemelijkheid niks over de waarschijnlijkheid van output.

16. Er zijn geen eenduidige statistieken over de status van ontwikkelingssamenwerking, waardoor elke denkbare waarheid aan te tonen is met statistieken van erkende internationale instellingen en organen.

Inhoud

Preamble 5

Imaginaire: onderzoekers gaan discreet met ons belastinggeld om **11**

Imaginaire: de archiefwet voor goede doelen is waterdicht **20**

Imaginaire: een getal of een bedrag is een bewijs **28**

Imaginaire: het privaatrecht is transparant inzake output **34**

Imaginaire: het publiekrecht is transparant inzake output **49**

Imaginaire: de Europese Unie is transparant inzake output **58**

Imaginaire: de output van ngo-celebrity's bewijst de daadkracht van
ontwikkelingssamenwerking **64**

Imaginaire: in andere westerse landen is output wel voorhanden **72**

Imaginaire: de westerse motieven voor ontwikkelingshulp zijn
onberispelijk **81**

Imaginaire: de status van ontwikkelingssamenwerking is eenduidig
110

Nabeschuiving **119**

Slotwoord **121**

Preamble

‘Propaganda does not deceive people; it merely helps them to deceive themselves’

Eric Hoffer (1898-1983), *mundus vult decipi, decipitur mundi*
(de wereld wil bedrogen worden, dan worde zij bedrogen)

Op 3 juni 2015 verschijnt in de Amerikaanse media het nieuws dat het Amerikaanse Rode Kruis voor US\$ 500 miljoen slechts 6 huisjes heeft gebouwd na de verwoestende aardbeving in Haïti van 2010.¹ De website van het Red Cross schrijft over het Haïti Assistance Program: ‘We have provided funds for 22 hospitals and clinics, helped more than 135,000 people through safe housing and neighborhood recovery, and have constructed more than 9,000 latrines and other water & sanitation systems’.² De geldgevende organisatie heeft als standaardbelofte dat van elke dollar 91 cent op de juiste plek komt. Ik heb het Amerikaanse Red Cross, een onafhankelijke entiteit, om uitleg gevraagd ten aanzien van de kritieken en ze verwijzen me naar hun artikel in The Huffington Post. Daarin staat dat het Red Cross tal van organisaties grotendeels niet-erkende hulp heeft gegeven. Op 5 juni 2015 publiceert The Guardian naar aanleiding van deze fraudezaak dat experts beweren dat er vrijwel geen manier is om non-profitorganisaties te controleren. Tobias Pfutze, professor development economics, zegt dat goededoelenorganisaties nog geen juiste modus hebben gevonden voor hoe ze de belastingbetalers van informatie kunnen voorzien. Jonathan M. Katz, freelance journalist en auteur, benadrukt dat het een vergissing is om naar goededoelenstichtingen te kijken als leverancier van goedheid. Je moet de sector als een bedrijf benaderen. Mensen hebben er een fraaie loopbaan aan en goed verzorgde pensioenen.³

¹ Justin Elliott and Laura Sullivan, *How the Red Cross Raised Half a Billion Dollars for Haiti -and Built Six Homes*, ProPublica.

² <http://www.redcross.org/what-we-do/international-services/haiti-assistance-program>.

³ Alan Yuhas, *The Red Cross, Haiti and the ‘black hole’ of accountability for international aid*, The Guardian, 5 juni 2015.

In Nederland is de handelswijze van het Rode Kruis veel eerder bekendgemaakt, maar dit heeft de voorpagina's niet gehaald. In 2010 heb ik contact met Broeder Gerard Haïti (BGH), die overleg heeft gehad met Joël Voordewind, Tweede Kamerlid van de ChristenUnie. Voordewind heeft een rapport uitgebracht over de noodhulpverlening in Haïti, maar de waarnemingen van broeder Gerard blijken andere ervaringen te zijn dan die in het rapport vermeld staan. BGH heeft met name kritiek op het Rode Kruis. Volgens BGH bouwt het Rode Kruis helemaal geen noodhuisjes en geven ze veel geld aan de criminele bendes van Haïti om bescherming te genieten in de gevaarlijke buurten van Port-au-Prince en in de rest van het land. De lijsten met huisjes zijn niet opgesteld door het Rode Kruis, maar door de lokale corrupte ambtenaren die in dienst van de bendes hun familie en vrienden aan huisjes helpen. Broeder Gerard schrijft mij over zijn contact met het Rode Kruis: 'Ik heb toen aan hen verteld wat ik ook u gemaïld heb en hun reactie was precies zoals u geschreven heeft ontkennend en gedurende het gesprek steeds agressiever, omdat ik zowat alles kon weerleggen. Ik ontving antwoorden als: "Daar heb ik geen tijd voor", en: "Ik heb wel iets beter te doen dan me hiermee bezig te houden".' Tijdens het gesprek komt het Rode Kruis niet verder dan het advies om corruptie te melden bij hun kantoor in Port-au-Prince. Op advies van Voordewind heeft BGH contact opgenomen met Wim Piels van Cordaid in Léogâne (Haïti), die belast is met de verdeling van de noodhuisjes, maar daarop volgde radiostilte. Ik heb deze kwestie aangegrepen om de Samenwerkende Hulporganisaties te vragen naar bewijsvoering omtrent output in Haïti, maar ik ontvang een mail waarin staat dat alles boekhoudkundig is aangetoond.

In 2010 ontvang ik van het Nederlandse Rode Kruis, onder de titel *Shelter construction progress 2010 in Petit Goave 25 September 2010*, een lijst van 174 gebouwde huisjes van 12 m² met gps-coördinaten. Na het nieuws van hun Amerikaanse collega's van het Rode Kruis vraag ik een update van de lijst, maar ook hierop volgt radiostilte, ook na vele reminders tussen 2015 en 2016. Deze vorm van non-communicatie blijkt later in dit boek tekenend voor de houding van de ontwikkelingssector. Vragen van de burger die te labelen zijn als: 'Hoe heeft u mijn belastinggelden besteed?' en: 'Hoe kunt u dit aantonen?' zijn niet altijd even welkom en worden als een last ervaren.

Een boekhouding betreft een administratieve afhandeling en zegt niets over output. Dat moet ook wel, want die US\$ 500 miljoen zijn boekhoudkundig afgevinkt zonder dat daar bewijs of alarmbellen tegenover hebben gestaan. Ik ga ervan uit dat de boekhouders bonnetjes hebben gezien en omdat ze tijdens de periode waarin US\$ 500 miljoen is gespendeerd niets alarmerend hebben gespot, zou dit betekenen dat er sprake is van een heuse handel in nepbonnetjes. En, eerlijk is eerlijk, zo moeilijk is het niet om nepbonnetjes te fabriceren. Geld is lastig te vervalsen, maar kom op, soms ontvang ik een bonnetje aan de kassa en dan kan ik amper lezen wat daarop staat. Deze zaak is illustratief voor dit boek: het toont een probleem, een geïsoleerde uitvoering en een vergoelijkte bewijsvoering van output. De ontwikkelingssector heeft decennialang zijn gang kunnen gaan en kunnen liften op de goedgevigheid van Nederlanders, terwijl in ontwikkelingslanden de gretigheid geduldig wacht. Nederlanders gaan uit van de oprechtheid van mensen in het zuiden, de mensen in het zuiden gaan uit van het gewetensconflict van mensen in het westen. Ze versterken elkaar.

Wat kunt u verwachten in dit boek? Ik zal in dit boek bespreken hoe de sector ontwikkelingssamenwerking communiceert via het privaatrechtelijke alsmede via het publiekrechtelijke kanaal. De ongemakkelijke waarheid over ontwikkelingshulp doorbreekt voor eens en altijd de onhoudbare schijnwereld vol met imaginaire verzinsels.

De verbintenis tussen ontwikkelingsorganisaties enerzijds en de geldgevende overheid en particulieren anderzijds kan sinds 1949⁴ gedefinieerd worden als 'trust me', mede ingegeven door onze calvinistische schuldcultuur⁵. Nederlandse geldgevers zijn goedgelovig over de Nederlandse geldontvangers en zij zijn op hun beurt goedgelovig over de geldontvangende organisaties in ontwikkelingslanden. De eerste criticasters hebben deze term enigszins om kunnen buigen in 'tell me'. Op dit moment is 'show me' actueel, terwijl sommigen graag in een actiestand klaarstaan door

⁴ 1949: de aftrap van de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking met een bedrag van anderhalf miljoen gulden aan het Programma voor Internationale Technische Hulp van de VN.

⁵ 'Guilt culture' en 'shame culture' werden geïntroduceerd door Ruth Benedict, *The Chrysanthemum and the Sword: Patterns of Japanese Culture*, 1946.

als het ware te zeggen 'involve me'.⁶ In dit boek zal 'prove it' centraal staan, een term die ik graag aan dit rijtje toevoeg. In mijn optiek wordt de sector al decennialang gebruikt als vervoermiddel voor 'goednieuwsberichten' en misplaatste ruimhartigheid.

Een zijstap. Ik grijp terug naar de basis van de wetenschap. De reden waarom ik dit doe is tweeledig. Ten eerste heeft de sector ontwikkelingssamenwerking de navelstreng hiermee volledig verloren. Ten tweede is dit het sjabloon dat ik gebruik voor waarheidsvinding. Indien het niet past in dit sjabloon, dan betreft het geen wetenschap, is er sprake van niet-bewezen aannames en oorzakelijkheden en is waarheidsvinding verre van significant. Het theoretische kader van dit boek wordt gevormd door de inductieve logica van Carl Gustav Hempel (1905-1997), het falsificationisme van Karl Popper (1902-1994) en de actor-netwerktheorie van Bruno Latour (1947-heden), omdat deze theorieën manieren van redeneren beschrijven die binnen de sociale wetenschap als betrouwbare en duurzame bewijstechnieken gezien worden.

Hempel gaat uit van een generalisatie op grond van een aantal waarnemingen⁷, ook wel inductie. Als je voor het eerst een raaf ziet, dan kun je nog niets over de kleur van raven veronderstellen, maar na duizend raven gezien te hebben herken je een patroon en weet je dat ze zwart zijn. Afgeleid uit waarnemingen, die vrij zijn van emotie, van de verwarrende invloed van taal en van systeemdenken, volgt een heldere en logisch te rechtvaardigen universele these.

1) Alle raven zijn zwart.

Indien deze these klopt, dan is deze gelijk aan:

2) Alles dat niet zwart is, is geen raaf.

Wat gebeurt er met these 1 en 2 indien een witte raaf wordt aangetroffen? In dat geval zijn er twee conclusies:

3) Niet alle raven zijn zwart, er zijn dus zwarte en witte raven.

⁶ Trust me, tell me, show me, involve me: website van archief Donateursvereniging.

⁷ Hempel, *Studies in the logic of confirmation*, 1945.

of

4) Alle raven zijn zwart, behalve die ene witte raaf.

Enkele voorbeelden. Er is maar één universum, totdat een ander is gevonden. Kennedy is niet neergeschoten door Lee Harvey Oswald totdat de single-bullet theory is bewezen. Al het leven heeft water en zuurstof nodig totdat een levensvorm is gevonden die zonder water en zuurstof leeft.

Popper vervangt inductie (verificatie gevolgd door een uitspraak) door deductie (uitspraak gevolgd door falsificeren). Volgens Popper zijn uitspraken pas wetenschappelijk indien ze openstaan voor weerleggingspogingen⁸, een antithese. De uitspraak 'alle raven zijn zwart' is te falsificeren door het vinden van een witte raaf. Een uitspraak die *waar* is, moet openstaan voor de indicatie *onwaar*. Kennis uit religie, astrologie en psychoanalyse is niet te ontkrachten. De Freudiaanse drieluik van de geest, Es, Ich (ego) en Über-ich (superego), is niet falsifieerbaar en dientengevolge onwetenschappelijk.

Indien een wetenschapper de zwarte raaf wil falsificeren, dan is het aannemelijk om te zoeken naar witte raven in plaats van niet-zwarte objecten, omdat de verzameling 'witte raven' significant kleiner is en meer falsificatiekracht heeft.

Latour concludeert met zijn actor-netwerktheorie dat sociaalwetenschappelijk onderzoek sterk beïnvloed wordt door machtspolitiek die bestaat uit een netwerk van actanten. In tegenstelling tot actoren, waarmee men op menselijke entiteiten doelt, kunnen actanten mensen zijn, maar evenzeer objecten of organisaties. Latour kreeg de kans om zijn etnografische manier van het bestuderen van Afrikaanse studenten in 1975 toe te passen op westerse onderzoekers in het Jonas Salk Institute for Biological Studies in Californië. De wetenschappers waren niet in staat om onenigheden over waarheden te vereffenen op basis van objectiviteit maar op basis van omkoping, bedreiging, vleierij, macht en vriendjespolitiek. Volgens Latour wordt de beste waarheid niet objectief bewezen en derhalve verzonnen. De winnaar van een waarheidsconflict is eigenaar van de waarheid. Het is lastig om de waarheid nadien te falsificeren als onwaar, omdat het publiekelijke opinie is geworden. Op deze manier betreft wetenschap een

⁸ Popper, *The Logic of Scientific Discovery*, 1934.

‘spelletje’ waarbij men zoveel mogelijk aanhangers probeert te werven. Hoe meer actanten zich bij een aanhang aansluiten, hoe meer kans men maakt op de waarheid. Menselijke actanten kunnen politici, media, auteurs en onderzoekers zijn. Niet-menselijke actanten zijn enerzijds organisaties zoals universiteiten, ngo’s, multilaterale organisaties en het Internationaal Strafhof, en anderzijds zaken als concepten, technologie, statistiek, het milieu, geld, oorlog en de Nobelprijs. Maar ook gewetenskwesies kunnen hiertoe gerekend worden, zoals beelden van hongerige kinderen in Ethiopië of van jeugdigen op de Faeröer Eilanden die hun volwassenheid moeten tonen door mee te doen aan de jaarlijkse zinloze massaslachtingen van dolfijnen en walvissen.

Deze drie wetenschapsfilosofieën hebben hun ankers veel dieper geplaatst dan deze vluchtige kennismaking weergeeft, echter ze zijn hiermee afdoende beschreven om te dienen als bevestigings- en verklaringsinstrumenten ten aanzien van waarheidsvinding. Hiermee kan ik al een eerste dwaling binnen ontwikkelingssamenwerking blootleggen. Wetenschap dient namelijk een hypothese te formuleren of te falsificeren. Onderzoekers, professoren en andere actanten zijn de afgelopen 50 jaar voornamelijk bezig met op macroniveau te theoretiseren. De basis van wetenschap bedrijven is compleet uit het oog verloren.

Het boek begint met 16 takeaways. Deze zal ik stuk voor stuk beredeneren. Het is aan anderen om deze te falsificeren.

Imaginaire: onderzoekers gaan discreet met ons belastinggeld om

'I think in life a person really has three choices: to run, to spectate or to commit'

City of Joy, Frans-Britse dramafilm uit 1992, gebaseerd op de roman *La cité de la joie* van de Franse auteur Dominique Lapierre

Een rekensom. Sinds het jaar 2000 is de gemiddelde Nederlandse begroting ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking €4 miljard. Indien ik dit bedrag verdeel over het gemiddelde bevolkingsaantal van 16,6⁹ miljoen mensen, dan betaalt iedere burger per jaar €241 aan belastinggeld voor ontwikkelingssamenwerking. Had u dit geld niet af hoeven staan maar u zou dit op een bankrekening storten tegen een spaarrente van 2,8%¹⁰, dan had u in 50 jaar €26.349 gespaard. Heeft u een gezin met 2 kinderen waar u tot hun 25e financieel verantwoordelijk voor bent, dan spaart u voor 4 personen in 25 jaar met 2,8% spaarrente €35.196. Indien u de kostwinner van het gezin bent, uw 2 kinderen blijven 25 jaar bij u en u spaart nog 25 jaar door voor u en uw partner, dan heeft u met 2,8% spaarrente €87.798 op uw rekening staan.

De Nederlandse huishoudens geven sinds 2000 gemiddeld €150 aan collectes en donaties.¹¹ Indien u 50 jaar lang in uw eentje een huishouden vormt, dan heeft u, inclusief de vorige rekensom, €42.784 opzijgelegd. Indien u de kostwinner van het gezin bent, uw 2 kinderen blijven 25 jaar bij u en u spaart nog 25 jaar door voor u en uw partner, dan heeft u, inclusief de vorige rekensom, €115.151 opgepot.

De wereldwijde ontwikkelingshulp bereikt volgens de Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) in 2013 zijn hoogtepunt met US\$ 134,8 miljard¹². Nederland doneert in dat jaar US\$ 5,44 miljard, Duitsland US\$ 14,23 miljard en de USA

⁹ CBS.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid.

¹² Let op: bedrag in USD.

US\$ 31,5 miljard. In 2013 geeft Nederland €14.794.521 per dag uit, €616.438 per uur, €10.274 per minuut, €171 per seconde.

In verhouding tot het bnp, ook wel *ODA as per cent of GNI*, geeft Nederland in 2013 0,67%, Duitsland 0,38% en USA 0,18%. Volgens de OECD: 'In 1970, the 0.7% ODA/GNI target was first agreed and has been repeatedly re-endorsed at the highest level at international aid and development conferences. (...) The 0.7% target was formally recognised in October 1970 when the UN General Assembly adopted a Resolution including the goal that "Each economically advanced country will progressively increase its official development assistance to the developing countries and will exert its best efforts to reach a minimum net amount of 0.7% of its gross national product at market prices by the middle of the Decade."' ¹³ Nederland heeft een goede naam, omdat het in de jaren tachtig gemiddeld op 1,0 procent zat en sinds de herijking van het buitenlands beleid in 1995 op 0,8. Noorwegen, Zweden, Denemarken en sinds 2000 Luxemburg kunnen zich bij Nederland scharen en samen vormen zij een groep van getrouwen die zich langdurig boven het maaiveld van de 0,7% bevinden. Sinds 2013 zit Nederland onder de 0,7%.

Stel, een collectant haalt op een avond €50 op. De directeur van het betreffende goede doel heeft een brutosalaris van €178.000 ¹⁴ (betreft jaarinkomen, belaste vergoedingen/bijtellings, de werkgeversbijdrage pensioen en de overige beloningen op termijn, maar exclusief sociale lasten). Dan moet de collectant 3560 avonden collecteren om het salaris van één directeur te bekostigen, exclusief sociale vaste lasten. De zeskoppige directie van Artsen zonder Grenzen tikt tezamen bijna de 5 ton aan. Dat zou bijna 10.000 avondjes collecteren worden.

De salarissen van directeuren van goede doelen lopen uiteen. Het jaarsalaris van een goededoelendirecteur varieerde in 2013 van gemiddeld €85.463 bij kleine organisaties tot gemiddeld €119.242 bij grote organisaties. De directeur van Stichting AAP verdient met €61.831 veruit het laagste salaris van de algemeen directeuren. Natuurmonumenten telde in 2013 €379.000 neer voor zijn 3 directeuren, terwijl Cordaid €265.822 naar zijn tweekoppige directie

¹³ OECD, citaat website en *History of the DAC 0,7% ODA-Target*, DAC Journal 2002, Vol 3 No 4, pages III-9 –III-11.

¹⁴ <https://www.parlement.com>.

overmaakte. Ter vergelijking: het inkomen van een Tweede Kamerlid bedraagt ruim €104.000, inclusief 8% vakantiegeld en 8,3% eindejaarsuitkering, exclusief €2652,25 jaarlijkse onkostenvergoeding.

Indien de begroting van de Nederlandse ontwikkelingshulp sinds 2000 tegen 2,8% spaarrente op een bank zou zijn gezet, dan was de inleg €67,7 miljard geweest en de waarde ruim €88 miljard. In het jaar 2050 zal het met deze curve een waarde vertolken van €450,4 miljard.¹⁵ Indien je dit bedrag uitgeeft in briefjes van 1000 en je legt ze op elkaar, waarbij 10 briefjes in 1 millimeter passen, dan heb je tot in de stratosfeer een stapel van 45 kilometer hoog.

‘More than US\$ 2 trillion of foreign aid has been transferred from countries to poor over the past fifty years Africa the biggest recipient, by far’, aldus Dambisa Moyo.¹⁶ Dit getal, dat hij in zijn boek in 2009 publiceert, wordt heden ten dage (2016) geschat op US\$ 2,3 biljoen, ook wel US\$ 2.300.000.000.000. Om u een idee te geven van de omvang van dit cijfer: u kunt met dit bedrag 30 jaar lang elke seconde US\$ 2431 uitgeven. Indien u elke seconde één dollar uitgeeft, dan doet u daar 72.933 jaar over.

De opening van dit hoofdstuk is opsommerig, maar ik heb er één hamvraag mee willen introduceren: zorgen onderzoekers goed voor uw belastinggelden?

Ik leg u een gedachte-experiment voor. Stel u mag één keer in uw leven €115.151 aan een goed doel schenken. Wilt u dan weten hoe uw geld besteed wordt? Is uw antwoord *ja*, welke vragen zou u dan willen stellen aan de uitvoerder van uw donatie om er zeker van te zijn dat deze goed is aangekomen? Is uw antwoord *nee*, wat is uw motief dat u uw goede geloof zomaar in handen van vreemden legt?

De Engelse Joan runt in Calcutta een lokale kliniek in de Pilkhana-slum. De erbarmelijke omstandigheden zijn ongekend zwaar. Toch kunnen de mensen zich vasthouden aan de overtuiging dat het leven de moeite waard is. Derhalve noemen ze hun slum *Anand Nagar*, ook wel City of Joy. Joan ontmoet Max, een ontgoochelde arts uit Amerika, die naar India is vertrokken voor zijn persoonlijke zoektocht naar zingeving. Max heeft duidelijk moeite

¹⁵ Ter vergelijking: in 2016 is de Nederlandse overheidsschuld €466 miljard, €27.000 per Nederlander.

¹⁶ Dambisa Moyo, *Dead Aid: Why aid is not working and how there is a better way for Africa*, p. 28.

om zijn cultuurshock een plaats te geven en zijn westerse waarden te herdefiniëren. Midden in het tumult van het straatbeeld van Anand Nagar zegt Joan tegen Max: 'Ik denk dat een persoon in zijn leven eigenlijk maar drie keuzes heeft: wegrennen, toekijken of participeren.'

Ik leg deze stelling aan u voor. U heeft van de Nederlandse overheid €115.151 aan belastinggeld gekregen en u mag ermee doen wat u wilt, maar indien u het aan een goed doel geeft, volgt er een controle door de overheid. In dit gedachte-experiment zit u met een smak geld in uw achterzak samen met Joan in Anand Nagar. Wat kiest u?

Mocht u kiezen voor *wegrennen*, dan kan ik mij twee drijfveren bedenken. Wat u niet ziet, bestaat niet. U gelooft wel dat er plekken op de wereld zijn zoals Anand Nagar, maar u wilt het niet daadwerkelijk weten. Om bij te blijven volgt u af en toe wel het journaal. Een andere drijfveer is dat u het geld wilt houden voor eigen genot. U bent egoïstisch en ik doe bij deze een beroep op uw schuldgevoel. Wilt u nou echt €115.151 zelf houden? Kom op, ik verwacht meer van u.

U zou ook kunnen *toekijken*, omdat u niet als een lafaard voor de waarheid wilt vluchten. Af en toe geeft u geld aan Joan en van een afstand neemt u waar hoe ze uw geld uitgeeft. Zij is immers ervaren en kent alle kneepjes. De relatie tussen u en Anand Nagar is als een infuus. Jullie houden elkaar een beetje in leven, omdat jullie elkaar niet los kunnen laten zonder een duidelijk motief. Enerzijds wilt u deze relatie loslaten, maar anderzijds knaagt uw geweten.

Stel u kiest voor *participeren* en u gaat met het complete bedrag in Anand Nagar allerlei zaken ondernemen voor het goede en algemene nut. U komt na een jaar thuis en de Nederlandse overheid vraagt: 'Wat heeft u met het geld gedaan?' Nu heeft u de volgende opties.

- i. U geeft de overheid een schoenendoos met bonnetjes ter waarde van €115.151. Deze bonnetjes heeft een plaatselijke bewoner van Anand Nagar voor enkele honderden euro's voor u bij notoire handelaren verzameld, soms door valse druk. Helaas heeft u geen benul van de zwendel, maar het totaal klopt wel en daarmee voldoet u aan de eis van de

Nederlandse overheid. U had namelijk geen tijd om bij elke handeling persoonlijk om een bonnetje te vragen. Het was een hectische situatie, de chaos was ongekend. Dit leek u gewoon een zinvolle oplossing. Ze moeten er maar op vertrouwen dat het geld door u juist is besteed.

- ii. U geeft de overheid een rapport met getallen en bedragen. Een onafhankelijke Brit, gemakshalve noem ik haar Eva (afgekort van *EVA-luation*), is ter plaatse op bezoek geweest en heeft de statistiek in de administratie gecontroleerd. Eva was onder de indruk. Om haar beeld te bevestigen kreeg ze een rondleiding in Anand Nagar en in het contact met de lokale bevolking werd het beeld dat zij uit de administratie kreeg bevestigd. Wat u niet weet, is dat achter de rug van u en Eva om de mensen zijn afgekocht om artificieel te zijn. De grootste stroom geld komt namelijk in handen van een plaatselijke charlatan. U heeft geen tijd om de artificiële wereld om u heen te doorbreken, omdat de verzonnen output om u heen het beeld schept van de verwachtingen die u vooraf heeft vastgesteld. De overheid moet maar geloven dat het geld juist is besteed.
- iii. U geeft de overheid een schoenendoos met bonnetjes ter waarde van €115.151 of een rapport met getallen en bedragen. Wat u overhandigt is eerlijk en oprecht verzameld en geeft een realistisch beeld van de output. Deze administratie heeft u enorm veel tijd en 14% van uw budget gekost, bijna €16.121. U raadt anderen met €115.151 aan om naar Anand Nagar te gaan.

Waarschijnlijk kiest u optie iii. Er is echter één probleem. In dit gedachte-experiment weet u niet of u zich in optie i, ii of iii begeeft. Welke vragen gaat u stellen om erachter te komen of u in i, ii dan wel in iii zit? Vindt u deze opgave lastig? Iemand die dit ook lastig heeft gevonden is professor Wiebe Bijker.

Zijn verhaal leid ik in met de filosofie van de Fransman René Descartes (1596-1650). Hij woonde in Nederland omdat hij in zijn moederland waarschijnlijk op de brandstapel was gekomen door zijn vernieuwde inzichten. Hij werd bekend door de methodische twijfel, een manier om te zoeken naar waarheid door systematisch

aan alles waar je aan kunt twijfelen ook daadwerkelijk te twijfelen. We kennen Descartes door zijn zegswijze 'ik denk, dus ik besta'. Dit komt voort uit zijn logica dat mensen bedrogen worden door zintuigen en denkbeelden. 'Wát ik denk is in de meeste gevallen niet waar, maar dát ik denk wel.'¹⁷ Het brein is een kleine dictator die heel autoritair denkfouten, drogredenen, misverstanden en illusies in laat sluipen. Deze filosofie van Descartes betreft de bril waarmee in dit boek naar ontwikkelingssamenwerking is gekeken.

Wiebe Bijker is een voorbeeld van de onafhankelijke Eva. In het kader van het Nederlandse subsidiestelsel (Medefinanciering II – MFS II) hebben 200 wetenschappers 8000 pagina's geschreven waarmee ze 200 Nederlandse ontwikkelingsprojecten evalueerden die werden uitgevoerd door 19 allianties van 64 ontwikkelingsorganisaties. Op 2 september 2015 overhandigde Partos-directeur Bart Romijn, als voorzitter van de Stichting Gezamenlijke Evaluaties, officieel de rapporten op het ministerie van Buitenlandse Zaken aan Christiaan Rebergen, directeur-generaal Internationale Samenwerking. De supervisie lag bij Wiebe Bijker, hoogleraar technologie en maatschappij aan de Universiteit Maastricht.

In het zuiden zijn ngo's extreem hulpafhankelijk, waardoor je een gekunstelde relatie krijgt. In veel ontwikkelingslanden verdienen overheidsfunctionarissen op een ministerie circa €200,- per maand. Kleine bedragen van enkele duizenden tot honderdduizenden euro's aan ontwikkelingshulp zouden verhoudingsgewijs in Nederland dezelfde omvang hebben indien wij gratis hulp zouden krijgen van honderden miljoenen. De afhankelijkheidsrelatie wordt hiermee heel intens. Veel ngo's verzinnen een trackrecord dat iedereen gaat napraten en overnemen. Verzonnen tabellen rollen uit vergaderingen en verschijnen in allerlei flyers waardoor ze plotseling als waarheid worden aanvaard. Hoe vaker een imaginair verzinsel ergens wordt geciteerd - met name een citaat in het westen heeft een hoge geldigheid - hoe meer het gaat renderen en waarde krijgt, totdat mensen het als een waarheid gaan zien. Op een gegeven moment is het zo ver gekomen dat een ngo het niet meer hoeft te bewijzen, maar dat je als criticaster het tegendeel moet bewijzen. De mensen in het zuiden weten heel goed wat westerse journalisten en onderzoekers willen zien en horen. Ze zijn meesters in het

¹⁷ René Descartes en Elisabeth van de Palts, *Briefwisseling*, p. 12.

creëren van tableaux vivants, waarbij soms hele scholen worden gemobiliseerd om zaken in scène te zetten. Veel mensen worden afgekocht om verhalen te vertellen over hoe fantastisch het is. Voor weinig geld (weinig vanuit westers perspectief) wordt een artificiële omgeving gecreëerd met imaginaire verzinsels. Kortom, het bestaat niet.

Alles dat wordt beweerd, van het trackrecord van een ngo tot aan de output van een project, moet worden bewezen. Ten eerste moeten onderzoekers een blokkade opwerpen bij peerreviews. Het is namelijk helemaal niet interessant wat mensen beweren. Een goede wetenschapper twijfelt te allen tijde. Een goede wetenschapper is niet vriendelijk voor statistiek. Een goede wetenschapper heeft geen interesse in een 'leuke' of 'vriendschappelijke' binding met de doelgroep die hij/zij onderzoekt. Op het moment dat er maar enigszins een binding is met een actor, verdwijnt de wetenschappelijke neutraliteit als sneeuw voor de zon en wordt de gunfactor groter.

Ten tweede kun je data bewijzen door telling, al dan niet steekproefsgewijs. Mijn twijfel zit in beweringen. Wordt data zomaar overgenomen? Worden trainingen geteld (welke persoon heeft op welke data een training bijgewoond, zijn hier lijsten van en zijn middels een steekproef enkele personen bezocht?) Worden hardware geteld (en zo ja, is er een lijst van bezochte hardware?) De 8000 pagina's laten nergens een telling zien en we kunnen ons ernstig afvragen of alles wat door de ngo's beweerd wordt niet slaafs is overgenomen.

Ik geef een voorbeeld uit het Country Report Bangladesh. 'Our qualitative interviews confirmed our quantitative analysis in that there was a strong endorsement of the effectiveness and comprehensiveness of the different trainings and awareness raising activities around health and sexual and reproductive rights' (pagina 39). Wie is wanneer naar deze training geweest? Ik kan dit nergens vinden.

Nog een voorbeeld: 'An increase in the number of children with disability being enrolled in schools' (pagina 142). Is er een lijst van kindernamen gezien en gecontroleerd? Zijn dit verzonden namen of bestaande personen? Hoe is dit gecontroleerd? Kan ik deze lijsten inzien voor een check? Op deze manier kan ik

honderden voorbeelden noemen met steeds dezelfde vraag die ontspruit uit het begrip 'telling'.

Indien een telling niet is afgenomen, kun je spreken van een artificiële omgeving met imaginaire verzinsels. Door iets te beweren bestaat iets niet. Door het keer op keer te citeren, wordt iets dat *onwaar* is, niet beetje bij beetje meer *waar*. Niet het tegendeel van een bewering moet worden bewezen, een bewering moet worden bewezen. Het overnemen van statistiek of het overnemen van beweerde statistiek zonder een wetenschappelijke proeve heeft geen waarde. Wetenschappelijk krijgt het dan de indicatie *onwaar*.

Evaluaties gebaseerd op *peerreviews* houden niets minder in dan het reproduceren van datgene dat beweerd wordt. Daarbij meent een westerling te leunen op het waarheidsgehalte binnen een rechtschapen en vertrouwelijke vriendschapsrelatie. Dit is dé bottleneck van dit onderzoek, want het strookt totaal niet met de geschetste afhankelijkheidsrelatie en het cultuurgoed in het zuiden. Ik heb contact gezocht met Bijker en hij schrijft mij: 'Een zorgvuldige peerreview door de beste internationale experts heeft de wetenschappelijke kwaliteit van de evaluaties vastgesteld en die evaluaties zijn genuanceerd positief over de Nederlandse ontwikkelingsinterventies.' Hoe goed je mensen ook zijn, als je methode onjuist is, dan ben je wetenschappelijk gezien doelloos en ondienstig.

Zelf heb ik het vermoeden dat westerse onderzoekers 'lastige vragen' gewoonweg niet durven te stellen. Ze kiezen liever voor een vriendschappelijke relatie waarbij actoren in het zuiden bereidwillig zijn om mee te werken. Ik heb vele onderzoekers met elkaar enthousiast horen praten, niet over de resultaten, maar over het feit dat er een amicale vertrouwensband is opgebouwd zodat de bereidwilligheid om informatie te geven of rapporten in te laten zien hoger is geworden. Hoe lastiger de vragen die een onderzoeker stelt, hoe stroever de vertrouwensband wordt. Echter, een stroeve en bureaucratische houding is slechts een van de wapens die mensen in het zuiden gebruiken als inruilfiche. Daarnaast maken actoren in het zuiden met een amicale binding de wetenschappelijke neutraliteit kapot, zodat hun artificiële houding en imaginaire verzinsels geloofwaardiger worden. Kortom, het is een spel. Westerse onderzoekers detecteren totaal niet dat ze onderdeel zijn van een spel en dat ze dientengevolge worden beetgenomen.

De impact van onderzoekers als *Eva* (in dit geval Bijker) is een bottleneck van ontwikkelingssamenwerking, omdat zij denkbeelden verstevigen vol met aannames en zonder bewijzen. De mensen in het zuiden zijn meesters in het bedriegen van zintuigen die ons op het verkeerde been zetten, omdat zij weten dat Westerlingen ervan uitgaan te zien wat ze willen zien, te horen wat ze willen horen. Ik zal in de boek meerdere voorbeelden hiervan noemen.

Dit hoofdstuk begon met getallen en bedragen van ontwikkelingssamenwerking en mijn advies is om deze te vergeten. Over enkele jaren is het *old school* en staan de accenten weer een heel andere kant op. De getallen en bedragen in de introductie en het verhaal van Bijker maken wel iets duidelijk. Ze leggen namelijk drie problemen bloot. Eén: we stellen niet de juiste controlevragen over output. Twee: de Nederlander is, naast het beste jongetje van de klas, goedgegelovig. Drie: de schuldcultuur tiert welig in Nederland.

Zittend naast Joan in Anand Nagar zou ik antwoorden met een stelling waar ze zelf over mag nadenken.

*“I think in life a person really has three choices:
loyal to your job, loyal to your target audience, loyal to your
output.”*

Resumerend

- De geldgevendende landen twijfelen te weinig aan de juistheid van getallen en bedragen.

Imaginair: de archiefwet voor goede doelen is waterdicht

'Let us save what remains: not by vaults and locks which fence them from the public eye and use in consigning them to the waste of time, but by such a multiplication of copies, as shall place them beyond the reach of accident'

Thomas Jefferson (1743-1826), The Letters 1743-1826, aan Ebenezer Hazard Philadelphia, 18 februari 1791

18 januari 1689. Het geboortjaar van Charles de Secondat, baron de La Brède et de Montesquieu, in de volksmond gelimiteerd tot Charles de Montesquieu.

In 1748 publiceert hij zijn levenswerk *De l'esprit des lois* (Over de geest van de wetten), de kiem van onze moderne rechtsstaat. Montesquieu is slechts een van de verlichte vrijdenkers die beschavingen die geordend zijn op religie, filosofie en zelfs Romeinse ethiek, kon herroepen. Montesquieu vond dit ignorante beschavingen. Verlichte denkers geven kritische rede prioriteit boven moraal. De autonomie van het individu heeft prioriteit boven religie als massabeheersing. Vrijdenken komt voort uit de drang om te willen weten zonder geketend te zijn door politieke of religieuze correctheid, gezag of sociale druk. Derhalve prevaleert de vrijheid van meningsuiting boven religieuze vrijheid. In een *hall of fame* zou Montesquieu's portret hangen naast verlichters zoals John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Baruch Spinoza, Voltaire, Adam Smith, Johannes Calvijn, René Descartes, Immanuel Kant, Charles Darwin en Sir Isaac Newton.

Montesquieu waarschuwt voor despotische regimes waarbij een vorst, die boven de wet staat, kan regeren als een tiran. Hij keert zich definitief tegen de Romeinse wettekst 'princeps legibus solutus', analoog aan 'l'état, c'est moi', die dicteert dat een vorst boven de wet staat. Zelfs een vorst dient ondergeschikt aan de wet te zijn en deze te belijden.

Als oplossing bedacht Montesquieu een machtsevenwicht. Een maatschappelijk middenveld, ook wel de bemiddelende krachten, moest de burgers behoeden voor ontaarde vorsten en hun

schrikbewind. Deze bemiddelende krachten kennen wij als de juridische structuur *trias politica*, de spreiding der machten in de wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende macht.

1789. Precies honderd jaar na Montesquieu's geboorte doet de Franse Revolutie haar intrede, waarbij ideeën van absolutisme, aristocratie, monarchie en theocratie worden geketend door constitutionele en ideologische hervormingen. Montesquieu's overtuiging vindt gretig aftrek, niet alleen in Frankrijk maar over het hele continent, mede doordat deze gratis mee kan liften aan de zijde van Napoleon Bonaparte. Zijn Burgerlijk Wetboek de *Code civil* uit 1804 (beter bekend als *Code Napoléon*) wordt geëxporteerd naar veroverde gebieden. De *Code Napoléon* betreft een privaatrechtelijk wetboek.

Ik sla een heel stuk geschiedenis over. Terug naar het heden. Uit de as van de verlichting zijn mede door Montesquieu twee partijen ontstaan, te weten de overheid en particulieren. De wettelijke regels zijn ingedeeld in twee rechtsgebieden.

Publiekrecht betreft de relatie tussen natuurlijke en rechtspersonen en de overheid (als zodanig). Dit zijn de zogenaamde verticale relaties. Burgers kunnen overheidsorganen met een archiefplicht om inzage van stukken vragen op basis van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) met als toezichthouder de Wet Nationale ombudsman (WNo).

Privaatrecht betreft de relatie tussen natuurlijke en rechtspersonen onderling. Dit betreffen de zogenaamde horizontale relaties.

Rechtspersonen zoals goededoelenstichtingen mogen als rechtssubject deelnemen aan het rechtsverkeer, maar zij mogen geen rechten uitoefenen die behoren tot het publiekrecht omdat zij geen overheidsorganen zijn. Om deze reden zijn de Wob, de WNo en de Archiefwet niet rechtsgeldig binnen het privaatrecht. We ontwarren hier een eerste conflictueuze patstelling die vanuit haar fundament verkeerd is gerijpt. Om dit te verklaren dwaal ik met u af in de historie.

In landen met een '*civil law*'-traditie – dit zijn Nederland en alle andere landen in West-Europa, met uitzondering van Engeland, Ierland en Scandinavië – komt deze voort uit particulier initiatief. In de laat-Romeinse tijd en in de middeleeuwen richtten vooral burgers

en kerken scholen, ziekenhuizen en weeshuizen op. In die tijd was de overheid minder aanwezig dan nu. Ook bestond toentertijd geen publiekrecht, althans niet zoals we dat nu kennen. Voor de door particulieren gestichte inrichtingen golden dan ook nauwelijks regels. Toen Duitse juristen de stichting (als rechtspersoon) in de negentiende eeuw verder ontwikkelden, lag het dus voor de hand haar onder te brengen in het privaatrecht. Ook toen ging het vooral om particuliere initiatieven en ook toen was het publiekrecht, waaronder de Archiefwet en de Wob, nog niet tot ontwikkeling gekomen. Tot 1976 moest men een stichting registreren bij het ministerie van Justitie, erna bij de Kamer van Koophandel.

Er zijn ook landen met een andere rechtstraditie dan een '*civil law*'-traditie. Ook in de *common law* komen foundations (waaronder de trust) voort uit het particuliere initiatief, zodat overheidstoezicht historisch gezien met argwaan wordt gezien.¹⁸

Kortom: dat de stichting privaatrechtelijk is, komt historisch gezien voort uit het idee dat de stichting bedoeld is voor particuliere initiatieven. Regels die voor de overheid gelden (het publiekrecht), gelden daarom niet voor stichtingen. Van oudsher stonden maatschappelijke organisaties (vooral kerkelijke instellingen) bovendien afkerig tegenover overheidstoezicht op stichtingen, vanuit het idee dat de overheid zich terughoudend moest opstellen in het maatschappelijke en religieuze leven.

De situatie anno nu. Een tweede conflictueuze patstelling laat zich zien.

Kenmerkend voor de hedendaagse stichtingen is het ledenverbod. Hierdoor kan het bestuursbeleid niet beïnvloed worden door een ander onafhankelijk orgaan, zoals een ledenvergadering binnen een vereniging het beleid kan beïnvloeden. Het ledenverbod tekent in mijn ogen het autocratisch karakter van een maatschappelijk stichting.

Met het oog op rechtszekerheid is het van belang deze spanning te elimineren, met dien verstande dat een oplossing als interne toezichthouders met sanctioneringsmogelijkheden de essentie van het autocratische karakter niet aanpakt.

¹⁸ C.R.M. Versteegh, De Goede Doelenstichting. Naar een systeem van overheidstoezicht?

Een betere oplossing is om het ledenverbod van goededoelensstichtingen op te heffen.¹⁹

Om een derde conflictueuze patstelling in te leiden anatomiseer ik de Archiefwet voor u. De Archiefwet regelt het beheer van en de toegang tot overheidsinformatie en in principe de wijze waarop overheidsinstanties met hun archief dienen om te gaan. De archiefbescheiden die in een archiefbewaarplaats berusten, zijn openbaar. Eenieder is bevoegd om archiefbescheiden kosteloos te raadplegen en om kopieën van afbeeldingen, afschriften, uittreksels te maken. Er zijn juridische redenen om de openbaarheid te beperken, zoals privacy, staatsveiligheid of de staat van de stukken.

Een stichting is administratieplichtig op grond van de Algemene wet inzake rijksbelastingen (Awr). Deze plicht geldt ongeacht de vraag of er sprake is van belastingplicht ten aanzien van de omzet of vennootschapsbelasting (of van bijvoorbeeld de anbi-status). Als stichting ben je dus gehouden om een goede administratie bij te houden en te bewaren. Er dient inzicht te zijn in de rechten en verplichtingen van de stichting. Er geldt ook een bewaarplicht van zeven jaar (van bankafschriften tot inkoopfacturen).

Een vereniging of stichting met een onderneming die in twee opeenvolgende boekjaren minimaal €4,4 miljoen per jaar omzet, moet haar jaarstukken deponeren bij de Kamer van Koophandel.

Algemeen nut beogende instellingen (anbi's) moeten sinds 1 januari 2014 bepaalde gegevens op een internetsite publiceren. De Archiefwet schrijft niet voor wat goede doelen wel of niet moeten archiveren. Pas zodra stichtingen hun (oude) archief overdragen aan een openbare archiefbewaarplaats, wordt de Archiefwet daarop van toepassing.

Het kan zijn dat sommige organisaties vanuit de overheid worden gesubsidieerd en onder sterke overheidsinvloed staan, zodat de Archiefwet toch van toepassing is. De meeste goededoelensstichtingen zullen niet hieronder vallen, maar de mogelijkheid bestaat wel degelijk. Indien iemand hierover procedeert, prikt de rechter als het ware door de rechtsvorm heen, zodat een stichting plotseling onder het bestuursrecht valt. En laat

¹⁹ Bastiaan Kemp en Kid Schwarz, Het ledenverbod, de governance van stichtingen en het wetsvoorstel 'Herzieningswet toegelaten instellingen volkshuisvesting'.

het bestuursrecht nu net een van de rechtsgebieden tussen burger en overheid betreffen, zodat het publiekrecht van kracht wordt. Een goededoelenstichting zou dan alsnog onder de Wob, de WNo en de Archiefwet vallen.²⁰

Deze situatie komt overeen met de status van b-organen zoals bedoeld in de Algemene wet bestuursrecht.²¹ Dergelijke organisaties worden genoemd in het zbo-register. Een zelfstandig bestuursorgaan (zbo) is een bestuursorgaan op het niveau van de centrale overheid dat niet hiërarchisch ondergeschikt is aan een minister. Denk daarbij bijvoorbeeld aan schoolbesturen voor bijzonder onderwijs, de Stichting Bloembollenkeuringsdienst, Erkenninghouders Algemene Periodieke Keuring (APK) en de Stichting Leger des Heils. De Erfgoedinspectie doet onderzoek bij stichtingen met een openbaargezagtaak. Er worden in het zbo-register geen goede doelen genoemd die bekend zijn binnen ontwikkelingssamenwerking.

Waar gaat het dan mis? Om tot bestuursorgaan te worden aangemerkt moet een goededoelenstichting aan drie toetsstenen voldoen:

1. Het gaat om subsidie, uitkeringen of andere op geld waardeerbare rechten, en de rechtspersoon fungeert als een soort doorgeefluik tussen overheid en burger.
2. De overheid verschafft het geld waarmee de rechtspersoon de op geld waardeerbare rechten in overwegende mate, in beginsel voor ten minste twee derden.
3. De overheid bepaalt de criteria volgens welke de subsidies of uitkeringen worden verdeeld in beslissende mate.

Op het laatste punt gaat het mis. Goededoelenstichtingen stellen de toekenningscriteria vast. Dus niet wie betaalt, maar wie bepaalt geeft in dit geval de juridische doorslag.

Waar het op neerkomt is dat, hoe je het ook bekijkt, goededoelenstichtingen de vrije hand hebben ten aanzien van wat ze vastleggen en hoe of wat ze bewaren. Een gemiste kans.

²⁰ Ibid, lid 3.1.

²¹ Raad Van State, Uitspraak 201304908/3/A2 en 201307828/2/A2, lid 1.4.

Hoe is dit in het buitenland geregeld? Net als de Wob geeft de *freedom of information act* burgers het recht om binnen publiekrecht de overheid ter verantwoording te roepen. Maar vallen goededoelensstichtingen in het buitenland, net als in Nederland, binnen het privaatrecht? Bij organisaties in 9 onderzochte landen²², landen die bekendstaan als grote geldgevende actoren binnen het internationale ontwikkelingsveld, moesten de autoriteiten bevestigen dat dit het geval is. In 2013 bedraagt de officiële ontwikkelingshulp van deze landen tezamen €91 miljard.²³

We ontsluiten hier een vierde conflictueuze patstelling. In tien landen (inclusief Nederland) zijn de afzonderlijke Wob's, WNo's en Archiefwetten niet rechtsgeldig binnen het privaatrecht. Daarmee heeft de archivering door goededoelensstichtingen zich wereldwijd tot een 'statenloos' begrip verworven en dientengevolge mogen goededoelensstichtingen maar wat doen. Burgers hebben geen handvatten om deze statenloosheid aan te pakken en als gevolg daarvan zijn in de praktijk nauwelijks voorbeelden te vinden van bestuurders die aansprakelijk worden gesteld.

Per 1 december 2015 stonden er 210.117 stichtingen ingeschreven in het Handelsregister, per 80 inwoners is er één stichting. De Kamer van Koophandel kan niet aangeven hoeveel van deze stichtingen fondsenwervende stichtingen zijn. Dit blijkt ook in andere landen lastig vast te stellen.

In Duitsland is een stichting geen legale definitie. Ze spreken van een 'rechtsfähige Stiftung des bürgerlichen Rechts', waarvan er op 31 december 2015 20.784 geregistreerd staan. 'These are the only foundations that need to be approved officially by the foundation regulatory authorities. Besides, there are other types of foundations of which the existing number in Germany is not exactly known. For example, there are *trust foundations* (Treuhandstiftungen) which are not legal entities. We estimate that at least 20.000 of them exist in Germany. Another large group are the *church foundations* (Kirchenstiftungen) with an estimated

²² Australië (Youth Law Centre ACT), Canada (Justice Laws Website), Duitsland (Bundesministerium des Justiz und für Verbraucherschutz), Oostenrijk (Büro Landesvolksanwalt), Spanje (Chamber of Commerce, ICC Spain), Zweden (Regeringskansliet), UK (House of Commons Information Office), USA (U.S. Department of State), Zwitserland (Bundesamt für Justiz BJ).

²³ Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), ODA 2013 Tables and Charts, Net Official Development Assistance from DAC and other donors in 2013.

number of approximately 20.000. Other forms are foundations with *limited liability* (Stiftung GmbHs), *foundation associations* (Stiftungsvereine) or *foundation corporations* (Stiftungs-Aktiengesellschaften). *Public foundations* are established by a state-supported foundation deed – often by the passing of a law – and follow objectives of particular public interest. Of these latter forms we cannot give you any estimations.²⁴ De term ‘Entwicklungsorganisationen’ kan dus meerdere juridische vormen hebben. Ieder land heeft zijn juridische complexiteit.

De Belgische Kamer van Koophandel kan helemaal geen data leveren. Bij de Britse Charity Commission staan 165.188 stichtingen ingeschreven. Dat is een stuk minder dan in Nederland. Volgens The Guardian komen daar jaarlijks 5000 nieuwe bij.²⁵ The Chronicle of Philanthropy publiceert over het jaar 2009 een getal van 1,2 miljoen goededoelenstichtingen in de USA²⁶, terwijl in 2015 de National Center for Charity Statistics (NCCS) op hetzelfde continent 1.548.644 non-profitorganisaties telt met een omzet van US\$ 1,74 biljoen.²⁷

De ultieme kans die voorhanden ligt is om in ieder geval in Nederland te beginnen om goededoelenstichtingen onder publiekrecht te laten vallen, waardoor de Wob, de WNo en de Archiefwet als zelfreinigende systemen van toepassing worden. Is dat mogelijk? Hier zal ik later een antwoord op geven.

Eerst terug naar 1748. De kraamkamer van het moderne publiek- en het privaatrecht.

Montesquieu schrijft in *De l'esprit des lois*: ‘Il y a cette différence entre la nature du gouvernement et son principe, que sa nature est ce qui le fait être tel; et son principe, ce qui le fait agir. L'une est sa structure particulière, et l'autre les passions humaines qui le font mouvoir.’²⁸

Vrij vertaald: ‘Er is een verschil tussen de aard van de overheid en haar principes: de aard is dat wat een regering maakt tot wat zij is, het principe zorgt voor haar handelen. Het ene is haar

²⁴ Stiftungen.org.

²⁵ The Guardian, *Too many cooks*, 8 november 2000.

²⁶ Grant Williams, *Number of Charities and Foundations Passes 1.2 Million*, *Chronicles of Philanthropy*, 15 maart 2010.

²⁷ NCCS, *Quick Facts About Nonprofits*, <http://www.nccs.urban.org/statistics/quickfacts.cfm>.

²⁸ Montesquieu, *L'Esprit Des Lois*, p. 37

bijzondere structuur, de andere zijn de menselijke hartstochten die haar in beweging brengen.'

Montesquieu ontwikkelde zijn trias politica als medicijn tegen despotische regimes, maar het groeiproces van (goededoelen)stichtingen heeft geleid tot despotische patstellingen.

Resumerend

- De juridische structuur van goededoelenstichtingen zorgt ervoor dat ze geen informatieplicht en geen archiefplicht hebben.

Imaginaire: een getal of een bedrag is een bewijs

'There are known knowns. These are things we know that we know. There are known unknowns. That is to say, there are things that we know we don't know. But there are also unknown unknowns. There are things we don't know we don't know.'

Donald Rumsfeld, Defense Department Briefing,
12 februari 2002

Waar komen getallen en bedragen die hulporganisaties verspreiden vandaan? Ze strooien met positieve geluiden. Maar kan ik deze terugbrengen naar de bron van elk getal of bedrag? De theorie in de praktijk. In *Preamble* heb ik de basis van wetenschappelijk sociologisch denken en handelen uiteengezet met de inductieve logica van Carl Gustav Hempel, het falsificationisme van Karl Popper en de actor-netwerktheorie van Bruno Latour. Dit hoofdstuk betreft een eerste aanzet tot waarheidsvinding door deze wetenschap als sjabloon over de praktijk te leggen. De sector ontwikkelingssamenwerking beweert veel (hypotheses), maar kunnen zij wat zij beweren ook aantonen? Indien niet, dan betreffen dit valse hypotheses. Niet-bewezen beweringen betreffen immers een *luchtledig theoretiseren*. Als basis voor mijn onderzoek bevrage ik instanties en overheden over getallen en bedragen die zij publiceren. Ik stel vragen als:

- Heeft u een lijst met namen van de x aantal deelnemers aan de opleiding?
- Zijn er gps-locaties van de beweerde infrastructuur of zijn de whereabouts op een andere manier aan te tonen?
- Indien in Afrika een x aantal mensen met y euro aan het werk is gekregen, dan kost het z euro om 1 persoon aan het werk te krijgen, een immens vermogen in Afrika. Wat is er precies voor deze eenheidsprijs gedaan?

Zonder antwoorden op dergelijke vragen is de aanvoering van informatie in jaarrapportages, beleidsnota's en flyers gebakken lucht, omdat deze in de regel van de wetenschap onbewezen

hypotheses betreft. Al het voorgaande was inleidend. Het onderzoek start nu. Bent u er klaar voor?

Eerst een voorbeeld uit het privaatrecht. Stichting Samenwerkende Hulporganisaties hebben het initiatief genomen voor het noodfonds Giro555. In 2015 heb ik meerdere keren verzocht om de *whereabouts* aan te tonen van de €200 miljoen die het Nederlandse publiek bij elkaar sprokkelde naar aanleiding van de tsunamiramp in 2004. De gehele samenleving, van kleine kinderen tot stokoude mensen, van individuen tot scholen en verenigingen, van zzp'ers tot multinationals, toonde de grootste liefdadigheidsmobilisatie ooit. Geen e-mail in Nederland werd verzonden zonder een banner over de noodhulp. Ik heb Stichting Samenwerkende Hulporganisaties de vraag gesteld of ze, eventueel via de samenwerkende organisaties, lijsten paraat hebben van infrastructuur die gerealiseerd is en wel op zo'n manier dat ik in staat ben om te checken of deze output ook echt bestaat. Wat volgt is radiostilte. Ik maak een e-mailaccount onder een andere naam aan en stuur een e-mail over een donatie. Binnen twintig minuten ontvang ik nu wel een antwoord.

Je kunt concluderen dat westerse ngo's de macht hebben om een nieuwe en invloedrijke actant te scheppen, te weten 'geheimschrijverij'. We hebben gezien dat goededoelenstichtingen juridisch gezien geen archiefplicht en antwoordplicht hebben. De mogelijkheid bestaat dat Giro555 wel degelijk significante output heeft, maar dat weten we niet zeker. Deze uitspraak lijkt me redelijk. Wat je niet aan wilt of kunt tonen bestaat niet. Volgens de logica van Popper is een hypothese pas wetenschappelijk indien deze openstaat voor weerleggingspogingen. Giro555 voldoet hier niet aan.

Als in een woestijn een steen ligt die door niemand wordt gespot, dan bestaat de steen wel degelijk, maar niemand weet dat deze bestaat. Indien één persoon of een groep van mensen de steen waarneemt en tegen de massa zegt dat hij de steen heeft gezien, dan zal de steen waarschijnlijk bestaan ('trust me'). Maar we weten het niet zeker. Wil je de steen kenbaar maken voor de massa, dan dien je bewijs te leveren. Indien iemand uit de massa met vragen komt over de steen, maar je besluit om de pion 'geheimschrijverij' als actant naar voren te schuiven, dan weet de vragensteller nog steeds niets zeker. Voor de vragensteller is het

dan lastig te falsificeren, omdat de beweerde resultaten nu eenmaal bepalen wat als *waar* gezien wordt. De vragensteller verliest het actor-netwerkconflict, maar omdat de bewering over de steen door de actant 'radiostilte' niet te weerleggen is, kan hij het ook niet winnen. De vragensteller wil wetenschap bedrijven, de eigenaar(s) van de bewering dat de steen bestaat wil(len) niet zozeer wetenschap bedrijven maar de wetenschap winnen. Dit is precies wat Latour waarnam in het Jonas Salk Institute for Biological Studies in Californië.

Nu een voorbeeld uit het publiekrecht. Op 27 februari 2010 stuur ik een brief naar een contactpersoon bij de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB) en naar demissionair minister Verhagen, de minister van Buitenlandse Zaken en de minister voor Ontwikkelingssamenwerking. In mijn brief staat dat ik onderzoek heb gedaan bij negen Nederlandse hulporganisaties en één Belgische hulporganisatie²⁹ met als doel om te kijken of ik als burger toegang kan krijgen tot bewijzen omtrent output. Geen van de organisaties kan mij enig bewijs leveren en slechts een is in staat om enigszins een presentatie te geven. Ik sluit af met: 'Wellicht kunt u mij inzicht verschaffen in de manier van handelen van de sector waar u verantwoordelijk voor bent. Hoe komt het dat er geen bewijzen aan burgers worden geleverd?'

Ik ontvang een antwoord van het Hoofd Internationale Samenwerking Directie Voorlichting en Communicatie. Eén zin uit de brief vat alles samen: 'Ik kan u aangeven dat het niet op de weg ligt van de minister om daarop in te gaan. De organisaties zelf zijn voor u aanspreekpunt.' Ik word verwezen naar de betreffende organisaties uit het onderzoek, maar het zijn juist die organisaties die mij geen antwoord hebben gegeven.

²⁹ Stop Kinderarbeid, AMREF, Cordaid Mensen in Nood, Dokters van de Wereld, Habitat for Humanity Nederland, IKV Pax Christi, Aqua for All, Unicef, War Child en Stichting Salvatoriaanse Hulpactie. Zij werden gevraagd om mij te informeren over de volgende zaken: kwantitatieve steekproefanalyses, boekhoudkundige controles uit 2008 en 2009, bewijslast ten aanzien van trackrecord van de samenwerkende ngo's in het zuiden. Om een voorbeeld uit te lichten: de website van Stop Kinderarbeid staat vol met andere grote westerse organisaties waar ze mee samenwerken tot aan een alliantie toe. Met het zuiden wordt de samenwerking met MV Foundation genoemd. Ze zouden '600.000 kinderen uit werk hebben gehaald en naar school gebracht'. Ik heb de organisatie letterlijk gevraagd naar een controle op dit trackrecord, maar bewijslast blijft uit. Achter deze organisatie zit Hivos.

In 2010 staan op de website van de IOB de volgende passages:

‘De Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB) stelt zich ten doel een bijdrage te leveren aan de kennis over de uitvoering en effecten van het Nederlands buitenlands beleid. IOB voorziet in de behoefte aan onafhankelijke evaluatie van beleid en uitvoering ten aanzien van alle beleidsterreinen die vallen binnen de homogene groep buitenlanduitgaven (HGIS).’

Inleiding, pagina 5

‘Een steeds kritischer buitenwereld vraagt om helder inzicht in de resultaten van het Nederlandse buitenlands beleid. (...) Willen evaluaties hieraan kunnen bijdragen, dan moeten zij onafhankelijk, openbaar, zichtbaar en toegankelijk zijn. (...) Door publicatie van deze richtlijnen biedt IOB transparantie aan derden: aan de collega’s op het Ministerie van Buitenlandse Zaken, het Parlement, de geïnteresseerde burger, aan organisaties en instellingen die met evaluaties van IOB te maken krijgen, en aan de gebruikers van evaluatieresultaten.’

4.1: Wat is Evaluatie, pagina 15

‘Er bestaat een grote verscheidenheid aan definities van het begrip evaluatie. In het kader van de OESO/DAC is in de loop van de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw gewerkt aan een gemeenschappelijk begrippenkader voor de evaluatiepraktijk op het terrein van ontwikkelingssamenwerking. De daarin opgenomen definitie van het begrip evaluatie is voor IOB leidend.’

“An evaluation is an assessment, as systematic and objective as possible, of an on-going or completed project, programme or policy, its design, implementation and results. The aim is to determine the relevance and fulfilment of objectives, developmental efficiency, effectiveness, impact and sustainability. An evaluation should provide information that is credible and useful, enabling the incorporation of lessons learned into the decision making process of both recipients and donors.”

4.3.1: Doelmatigheid, pagina 17

‘Doelmatigheid of efficiëntie verwijst naar de mate waarin de behaalde directe resultaten van een activiteit, de output, opwegen tegen de kosten van de gekozen middelen, de input, en de manier waarop zij zijn ingezet. Het begrip geeft dus een verhouding weer en het verwijst naar een resultaatniveau dat de uitvoerder kan controleren. In de beoordeling van doelmatigheid wordt zowel de kwantiteit als de kwaliteit van inputs en outputs beoordeeld.’

4.3.2: Doeltreffendheid, pagina 18

‘Doeltreffendheid of effectiviteit betreft de mate waarin de directe resultaten van de ontplooiende activiteiten, de output, bijdragen aan de (duurzame) realisatie van de beleidsdoelstelling(en), dat wil zeggen de outcome.(...) Een activiteit wordt als doeltreffend omschreven indien de geleverde outputs een aantoonbare bijdrage hebben geleverd aan de verwezenlijking van de met de activiteit beoogde doelstellingen.’

Minister Verhagen heeft formeel juist gehandeld. De juridische constructie biedt Verhagen nu eenmaal de uitweg om vanuit een publiekrechtelijke rechtspersoon te verwijzen naar een privaatrechtelijke rechtspersoon. Laatstgenoemde heeft wederom de mogelijkheid om zich te verstoppen om redenen die al genoemd zijn. De genoemde passages zijn cosmetica pur sang. Tot op de dag van vandaag kan ik formeel geen beroep doen op de strofen uit het document ‘Evaluatiebeleid en richtlijnen voor evaluaties’ van het IOB zolang goededoelenstichtingen de onderaannemers zijn. Mijn zoekkans is kleiner geworden, besef ik, en ik kan mijn pogingen beter richten op uitvoeringen die volledig onder het publiekrecht vallen. Hier zal ik later een hoofdstuk aan wijden.

Waar sta ik nu? Elke poging tot falsificeren is mij ontnomen. Er zijn nu drie mogelijkheden. De eerste is dat ik niet goed falsificeer. De tweede optie is dat ik kan concluderen dat de zwarte raaf niet te falsificeren is. Kortom, de hypothese ‘alle raven zijn zwart’ is waterdicht.

Ik voeg daar graag een derde eyeopener aan toe, want stel nou dat de ‘zwarte raaf’ die de sector ontwikkelingssamenwerking inbrengt niet bestaat. Dan heeft het geen zin om deze te falsificeren omdat het niet mogelijk is. Dit zou een toevoeging zijn op de theorie

van Hempel en Popper. Indien ik terugkijk op wat gebeurd is, dan moet ik stellen dat ik weliswaar met mensen geschreven heb over hun zwarte raaf, maar dat ik niet weet of deze daadwerkelijk bestaat, gewoonweg omdat ik deze niet gezien heb.

Het heeft mij 15 jaar gekost om tot de volgende stelling te komen. Ik creëer een nieuwe zwarte raaf, te weten dat alle beweerde zwarte raven die ik in dit boek betwist niet bestaan. Het is aan goededoelenstichtingen en overheden die dealen met ontwikkelingshulp om mijn zwarte raaf te falsificeren met een wetenschappelijke proeve. Aan het begin van dit hoofdstuk schrijf ik:

‘Als je voor het eerst een raaf ziet, dan kun je nog niets over de kleur raven veronderstellen, maar na duizend raven gezien te hebben herken je een patroon en weet je dat ze zwart zijn.’

Indien ik alleen maar te maken krijg met vermeende output die zich keer op keer niet laat bewijzen, dan kan ik daar dus een zwarte raaf van maken in de vorm van een these.

Mijn these is:

‘Beweerde output gaat over output die niet bestaat.’

Dit is logisch. Beweerde output die niet openstaat voor weerleggingspogingen, is niet falsifieerbaar en dientengevolge onwetenschappelijk. Een getal of bedrag is geen bewijs. Een getal of een bedrag is een bewering. Dat sommigen hier anders over denken is dé misvatting binnen ontwikkelingssamenwerking.

Resumerend

- Beweerde output van goededoelenstichtingen en overheden is output die niet bestaat.
- Het neutrale karakter van het wetenschappelijk onderzoek is binnen ontwikkelingssamenwerking uit balans geraakt.

Imaginaire: het privaatrecht is transparant inzake output

'I mean, there are very few people who are going to look into the mirror and say that person I see is a savage monster; instead, they make up some construction that justifies what they do. If you ask the CEO of some major corporation what he does he will say, in all honesty, that he is slaving 20 hours a day to provide his customers with the best goods or services he can and creating the best possible working conditions for his employees. But then you take a look at what the corporation does, the effect of its legal structure, the vast inequalities in pay and conditions, and you see the reality is something far different.'

Noam Chomsky, The Guardian, 30 november 2003

De meest logge verzameling aan hulporganisaties betreft de privaatrechtelijke rechtspersonen.

In 2009 stuur ik een aantal goededoelenstichtingen drie vragen.

1. Hulporganisaties maken mooie jaarverslagen. Het zijn 'mooi weer'-rapporten, althans zo lijkt het. Ik neem aan dat als ik in een jaarverslag een overzicht lees van output, dat deze in andere subrapporten eerst bewezen is. Ik ben op zoek naar deze studies, bijvoorbeeld kwantitatieve steekproefanalyses en statistiek. Kunt u mij deze in pdf sturen?
2. Kunt u mij alle boekhoudkundige controles uit 2008 en 2009 sturen?
3. Uw organisatie werkt nauw samen met ngo's in het zuiden. Controleert u vooraf hun caseload, trackrecord en bereik?

De Belgische Stichting Salvatoriaanse Hulpactie beroept zich in haar antwoord op financiële jaarverslagen en omzeilt begrippen die te maken hebben met output. De boekhoudingen van ngo's moeten gedeponereerd worden bij de Nationale Bank en ze zijn gratis voor eenieder in te zien. De organisatie geeft geen informatie aan

derden. Over het trackrecord wordt gezegd dat alles wordt voorgelegd aan de raad van bestuur. Ik krijg geen toegang tot bewijsvoering en aangetoonde statistiek.

De website van Stop Kinderarbeid staat vol met andere grote westerse organisaties waar ze mee samenwerken, tot aan een alliantie toe. De site haalt de output van MV Foundation uit India aan. Ze zouden '600.000 kinderen uit werk hebben gehaald en naar school gebracht'. Ik heb de organisatie letterlijk gevraagd naar een controle op dit trackrecord, maar bewijzen blijven uit. MV Foundation wordt tevens gesponsord door Hivos.

IKV Pax Christi verwijst mij met de drie vragen in één zin naar de jaarverslagen online. Ik tref daarin geen bewijsvoering aan of controles op trackrecords van ngo's. *'De monitoring van het effect (impact) van onze programma's vindt plaats op basis van reflectie op de plausibele bijdrage van interventies van IKV Pax Christi op veranderingen in de context en op veranderingen in beleid en gedrag van de relevante actoren in de conflictgebieden.'* Geen idee wat er staat.

Habitat for Humanity Nederland meldt dat er alleen jaarverslagen en jaarrekeningen zijn. De jaarverslagen geven een prima beeld van wat er gedaan is, maar zonder een bewijsproef. Dat lijkt logisch. Habitat: *'Wij werken direct en hoofdzakelijk met onze zusterorganisaties in de landen waar wij projecten uitvoeren (bijvoorbeeld Habitat for Humanity Ghana, Habitat for Humanity India). Deze organisaties delen niet alleen de naam, maar ook dezelfde visie, missie en doelstellingen. Wij werken daardoor hier en in het zuiden met collega's en niet direct met partijen waarvan wij het zgn. trackrecord niet kennen.'* Het lijkt waterdicht, maar nou weet ik nog steeds niet of zij hun collega's controleren op beloofde output. Habitat stuurt wel netjes een accountantsverklaring (één pagina).

Bij Aqua for All stuit ik op bureaucratie aan de poort: *'Wij kunnen u niet zomaar dit soort doen toekomen. Daarvoor zien wij graag meer identificatie.'* Ik moet dus aantonen dat ik een burger ben. Op de website staat een waslijst aan partners, allemaal westerse hulporganisaties. Er worden slechts 14 projecten in het zuiden weergegeven, waarover summier in een pdf'je van één pagina iets te lezen valt. Er worden geen bewijzen getoond.

UNICEF werft in Nederland alleen maar geld. Monitoring vindt plaats in een van de UNICEF-kantoren in 156 landen. Ze geven aan dat resultaat wel degelijk wordt gecontroleerd. Voor wat betreft het financiële aspect heeft UNICEF als onderdeel van de Verenigde Naties (VN) een complex en gelaagd controlesysteem, dat bestaat uit een groot aantal toezichthoudende organen met ieder eigen mandaten en bevoegdheden. In dit systeem maakt de VN gebruik van zowel interne als onafhankelijke externe accountants. Zoals bij elke organisatie zijn ook bij UNICEF de boekhoudkundige controles niet openbaar. UNICEF zegt dat ze lokale partners altijd uitvoerig screenen en beoordelen. Voor bewijsvoering verwijzen ze mij naar lokale kantoren. Daarom heb ik als voorbeeld over de MV Foundation een evaluatierapport over hun trackrecord opgevraagd bij het hoofdkantoor in New Delhi. Er kwam geen reactie. Zelfs niet na een reminder. Ik word geforceerd om 'trust me' aan te nemen zonder dat ik daar een keuze in heb. In mijn beleving kan de oneliner 'trust me' beter vervangen worden door 'eat this or die'.

Een voorbeeld uit 2015, deze keer illustratief voor het cultuurgood 'de goednieuwsshow' dat de sector voortbrengt. Op de website van het Aids Fonds staat: 'Wereldwijd zijn er 260 evenementen georganiseerd om (media)aandacht te krijgen voor de rechten van sekswerkers en voor seksueel geweld in het algemeen. We hopen eind 2015 20.000 sekswerkers te hebben geholpen.' Met dit getal van 20.000 heeft het fonds zijn eigen graf gegraven, want ik leef mijn hele leven al naar het motto van schrijver Samuel Johnson (1709-1784): 'Round numbers are always false.' In november 2015 vraag ik het fonds om een lijst met 20.000 namen. De 260 evenementen blijken te zijn georganiseerd door de 15 partnerorganisaties waar zij mee werken. Aan het eind van 2014 heeft het SUSO-programma al ruim 13.000 sekswerkers bereikt (weer zo'n rond getal). Dat is geen optelling van het aantal deelnemers bij iedere activiteit, want veel sekswerkers nemen deel aan meerdere activiteiten. Dit is vreemd, want dan zou het fonds daadwerkelijk doelen op enkele honderden mensen (ik moet gissen) terwijl het getal van 20.000 wordt gepubliceerd.

Nog een voorbeeld uit 2015. In de eerste tussenrapportage 'Nederland helpt Nepal' van Giro555 staan de volgende zinnen:

- '500 gebouwen (huizen, scholen, gemeenschapscentra) beoordelen op volksgezondheid en veiligheidsrisico en de meest risicovolle en kwetsbare gebouwen markeren voor sloop' (pagina 16).
- 'Identificeren en database opstellen van te slopen gebouwen (gps-data, foto's) en kwetsbare huishoudens' (pagina 17).

Aan CARE Nederland, die verantwoordelijk is voor deze uitspraken, stel ik in 2015 de volgende vragen:

- Is er een lijst van deze 500 gebouwen en kunt u mij deze sturen?
- Kun u mij deze gps-data en foto's sturen?

Er volgt geen reactie. Ik ben hier rechtlijnig in: indien het niet bewezen wordt, dan bestaat het niet.

Drie FAQ's op de website van Stichting Samenwerkende Hulporganisaties vallen op.

1. Wie controleert wat er met het geld van een actie gebeurt?
 - a. Zowel de Stichting Samenwerkende Hulporganisaties als de deelnemende hulporganisaties worden door een *externe accountant* gecontroleerd.
2. Wordt het geld van een actie wel goed besteed?
 - a. Een voorwaarde voor deelname is dat een organisatie het *keurmerk van het Centraal Bureau Fondsenwerving* moet bezitten. Daarnaast heeft de organisatie de 'Code of Conduct for the International Red Cross and Red Crescent Movement and Non-Governmental Organisations in Disaster Relief' ondertekend en hanteert zij het in juni 2005 uitgebrachte advies van de Commissie Code Goed Bestuur voor Goede Doelen.
3. Wie beoordeelt en evalueert het werk van de samenwerkende hulporganisaties achter Giro555?
 - a. Externe partijen volgen het werk van de deelnemende organisaties en rapporteren met regelmaat over hun

bevindingen. *De Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB) van het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft in 2011 een evaluatie gedaan met betrekking tot de geboden noodhulp door de deelnemende organisaties aan de Giro555-actie voor Haïti in 2010. Uit deze evaluatie blijkt dat met de Giro555-gelden tienduizenden slachtoffers geholpen zijn in hun basisbehoeften en dat de hulp voldoet aan de internationaal aanvaarde principes voor humanitaire hulpverlening.*

Drie zaken, die ik hierboven heb gemerkt in cursieve letters, haal ik hieruit.

Ten eerste een externe accountant. Ik bel met de Samenwerkende Hulporganisaties, maar ik mag helaas niks inzien omdat alles door *onafhankelijke accountants* wordt gecheckt. Het argument *onafhankelijke accountants* heb ik zo vaak vernomen dat ik in 2010 contact opneem met een drietal bekende accountants met de vraag of een boekhouding wetenschappelijk gezien iets zegt over daadwerkelijke output. De mensen zijn:

- Pieter Lakeman, Nederlandse onderzoeker en bestrijder van fraude.
- Professor Jan Willem Gunning, professor of development economics, Faculty of Economics and Business Administration (FEWEB), VU University Amsterdam, Director, Amsterdam Institute for International Development (AIID).
- Paul Hurks, manager International Accountancy Education & Development bij het Koninklijk Instituut van Registeraccountants.

Ik krijg een unanieme reactie die mijn beeld bevestigt. Voor een reëel inzicht in de financiële toestand en gang van zaken van een rechtspersoon is een blad papier geheel onvoldoende. Accountantscontroles en dergelijke zijn zeker nuttig, maar kunnen hoogstens (namelijk als valse bonnetjes worden ontdekt) vaststellen of het geld werkelijk is uitgegeven aan de opgevoerde posten. Dat is mooi, maar zegt niets over effectiviteit. Wat de burger

(belastingbetaler of donateur) wil weten, is wat er door de hulp is veranderd. Bijvoorbeeld: zijn er kindertjes naar school gegaan die anders thuis zouden zijn gebleven? Die lastige vraag staat centraal in impactevaluaties. Je kunt makkelijk vaststellen of er meer kinderen naar school zijn gegaan (veel consultants verdienen met rapporten daarover veel geld), maar of dat door de hulp komt, blijft meestal buiten beeld. Een balans en een winst-en-verliesrekening moeten wel op de juiste wijze de feitelijke toestand beschrijven. Wanneer dat niet het geval is, kan sprake zijn van balansvervalsing, hetgeen een misdrijf is. Dat hangt vooral af van de fout en ook van de mate van bewustzijn dus van opzet. Verantwoordingen (financieel of niet-financieel) in ontwikkelingslanden zijn al heel lang onbetrouwbaar (geweest). Ethiek is soms ver te zoeken.

Dit was 2010. Nu 2016. Schrijven deze drie specialisten nog hetzelfde? Ik heb ze nogmaals om een reactie gevraagd. De accountant is verantwoordingsplichtig aan de donor overeenkomstig de overeengekomen voorwaarden. De accountant is een derde partij die desgewenst (conform de voorwaarden) assurance verleent over die verantwoording. De opdracht van een accountant in de categorie *standaard 100-999*³⁰ is het vaststellen van de getrouwheid van een (financieel) overzicht (onderzoeksdoelstelling). Hier is materieel belang aan de orde, hetgeen betekent dat niet elke transactie wordt gecontroleerd. Een getrouw beeld impliceert dat de weergave een goed beeld geeft van hetgeen is weergegeven voor een adequate besluitvorming door de gebruiker. In gewoon Nederlands: in de verantwoording moet de gebruiker kunnen lezen wat er gebeurd is en als dat het geval is, dan past daarbij een goedkeurende verklaring. Dus ook als de resultaten niet zijn bereikt en het geld is op en dat blijkt allemaal goed uit die verantwoording, dan past een goedkeurende verklaring. De gebruiker heeft dan namelijk adequate info voor zijn besluitvorming (stoppen met financieren, geld terugvragen, of iets dergelijks). Een goedkeurende verklaring is dus niet afhankelijk van het al of niet bereiken van de beoogde resultaten; het gaat om het getrouwe beeld van de verantwoording. Als het is misgegaan, staat er duidelijk in die verantwoording dat het is misgegaan. Naast de

³⁰ Wet- en regelgeving op het gebied van kwaliteitsbeheersing: opdrachten tot controle van historische financiële informatie, Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants.

onderzoeksdoelstelling getrouwheid is ook nog het volgende aan de orde (dit gaat verder dan *standaard 100-999*):

- **Rechtmatigheid:** is wat er is gebeurd overeenkomstig de afspraken, bijvoorbeeld de begroting?
- **Doelmatigheid:** dit betreft de efficiency van het proces tot het bereiken van resultaat, bijvoorbeeld: had het ook goedkoper/sneller gekund?
- **Doeltreffendheid:** dit betreft de effectiviteit, dus het bereiken van de resultaten, mogelijk ook op langere termijn, bijvoorbeeld: het project betreft verbetering van het onderwijs door te investeren in schoolgebouwen/leerkrachten, maar heeft dat ook geleid tot het achterliggende doel, bijvoorbeeld meer kinderen naar school en vermindering van analfabetisme?

Het kan zijn (en moet ook vaak zo zijn) dat de accountant verder kijkt dan dat en bijvoorbeeld de projectadministratie induikt, contracten opvraagt en eventueel nog andere controlehandelingen verricht. Echter, deze zaken behoren doorgaans niet/niet automatisch tot de opdracht van de accountant. Rechtmatigheid kan overigens zeer zeker tot de onderzoeksdoelstelling behoren, maar de doelmatigheidskwestie, die veelal een lange doorlooptijd na afronding van het project kent, zal doorgaans geen onderdeel uitmaken van de onderzoeksdoelstelling van de accountant. Verder zijn bij een opdracht tot assurance diverse opties mogelijk. Van belang om vast te stellen wat van toepassing is bij een specifieke assurance-opdracht:

- Redelijke mate van zekerheid (reasonable assurance) en beperkte mate van zekerheid (limited assurance).
- Goedkeurende verklaring, afkeurende verklaring, verklaring met beperking en oordeelonthouding.

In geval van fraude is *standaard 240*³¹ van toepassing. Grosso modo is het inderdaad (te) vaak zo dat de accountant vooral kijkt

³¹ Wet- en regelgeving op het gebied van kwaliteitsbeheersing: de verantwoordelijkheden van de accountant met betrekking tot fraude in het kader van een controle van financiële overzichten, Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants.

naar de aanwezigheid van bonnen en de juiste verwerking daarvan in de boekhouding. Van de accountant wordt niet altijd de deskundigheid vereist om de authenticiteit van administratieve bescheiden vast te stellen. In de praktijk zal het niet altijd voorkomen dat de accountant naar het buitenland afreist en het nodig acht te controleren of aangeschafte goederen daadwerkelijk aanwezig zijn of onroerend goed er ook daadwerkelijk staat. Kijken of er bijvoorbeeld 1000 wc's staan is geen taak van accountants. Bovendien: als ze er wel staan, hoeft het project geen succes te zijn; mogelijk zouden die wc's er anders ook zijn gekomen. Impact-evaluatie stelt die vraag naar de *counterfactual*³² en accountantscontroles doen dat niet.

2 december 2015. Een tweet van Jasper Kuipers, adjunct-directeur en woordvoerder VluchtelingenWerk Nederland: vice-chair European Council on Refugees & Exiles: 'Schokkend: met EU geld en NLse hulp is 'n Turkse 'opvang/vertrekcentrum' (=gevangenis) gebouwd voor vluchtelingen'. Op 4 februari 2016 zegt hij op Business News Radio dat plan-Samsom om vluchtelingen terug te sturen naar Turkije een erg slecht idee is. Het geld dat Turkije van Europa krijgt om scholen te bouwen en banen te creëren voor vluchtelingen, wordt namelijk besteed aan gevangnissen voor diezelfde vluchtelingen. Kuipers is ter plaatse gaan *tellen*. Ik neem aan dat de EU een goedgekeurde begroting en boekhouding aan het project gekoppeld heeft. De output is dan niet congruent. Dit staft de bovenstaande boekhoudkundige verklaringen. Dit incident staat niet op zichzelf. 12 december 2015. De NRC publiceert: 'Hoe 4 miljoen euro hulpgeld verdween.' Alles is onder de radar van boekhouding gebleven. Nog een voorbeeld. Charles Kenny, auteur en senior fellow bij het Center for Global Development, beschrijft een project van de World Bank Group. De wegen die worden aangelegd blijken smaller te zijn en van slechter kwaliteit dan is afgesproken. Tevens zijn een aantal gebouwen verrezen zonder het afgesproken honingraatmotief of gebouwen die helemaal niet gebouwd zijn.³³ Ik heb Kenny gevraagd of dergelijke projecten aantonen dat het technisch mogelijk is om onder de radar van

³² Het *Joint Research Centre* van de European Commission geeft de volgende definitie voor *counterfactual impact evaluation*: een vergelijkingsmethode met een onderzoeksgroep en een controlegroep.

³³ Charles Kenny, *Publishing Construction Contracts and Outcome Details*, p. 5.

boekhoudkundige verklaringen te blijven zodat imaginaire output de wereld in wordt gestuurd. In het kort antwoordt hij mij: 'I think that's right, yes.' Dit is slechts een greep uit wat op internet te vinden is. Ik kan alleen concluderen dat een boekhouding niet waterdicht is en definitief te labelen is als *indirecte bewijsvoering*. In het Engels klinkt dit fraaier: *circumstantial*.

In het algemeen hebben slechts *juridisch belanghebbenden* recht op nadere gedetailleerde boekhoudkundige informatie die niet in de gepubliceerde jaarstukken voorkomt. Daarmee wordt niet *iedere belangstellende* bedoeld en dus valt een derde als ik buiten de boot. En daarmee ook u als burger. Als burger kunnen wij er nimmer op toezien in hoeverre accountants de authenticiteit van administratieve bescheiden hebben gecontroleerd, mede omdat de Wob bij goededoelensichtingen niet van toepassing is en bij overheden juridisch afgeschermd mag worden. Ik moet dit, helaas, labelen als 'trust me'.

Ten tweede het keurmerk van het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF). In 2010 schrijft het keurmerk mij: 'Op de jaarverslaggeving na (artikel 4 lid 5.1 c van het Reglement CBF-Keur) is een instelling die het keurmerk heeft, niet verplicht andere documentatie aan derden beschikbaar te stellen. Maar het mag natuurlijk wel. U kunt er dus om vragen, maar de instelling hoeft het u niet te geven.' In 2015 schrijven ze mij: 'Het benoemen en meten van output staat nog in de kinderschoenen. Bij de beoordeling kijken wij of de organisatie de verwachte output benoemt en vervolgens of die output ook wordt verantwoord. Dit zou tot veel te hoge keurmerkbijdragen leiden. Het CBF-keurmerk is geaccrediteerd door de Raad voor Accreditatie onder C-130.' Dit betreft een keur voor het beoordelen van de organisatorische en financiële structuur van fondsenwervers en kansspelbegunstigden. De Raad voor Accreditatie (RvA) is geen typische ontwikkelingsorganisaties maar algemene organisaties die toetst op managementsystemen, personen of een product. Noch het CBF, noch de RvA controleert output. Dit is vreemd. Volgens lid 4a uit de 'Doelen en Taken' van het CBF: 'De instelling dient continu te werken aan een optimale besteding van middelen, zodat effectief en doelmatig gewerkt wordt aan het realiseren van de doelstelling.' 4g: 'De voortgang van bestedingen aan de doelstelling dient aantoonbaar te worden

gevolgd en gerapporteerd.’ 4h: ‘De bestedingen aan de doelstelling dienen aantoonbaar te worden geëvalueerd en gerapporteerd op project-, programma- en organisatieniveau.’ Het CBF betreft een stichting en dat verklaart alles.

Het keurmerk Kiwa is gespecialiseerd in kwaliteitsverklaringen voor producten, processen, managementsystemen en personen (onder andere Light for the World, Aqua for All, World Vision en Tear). Kiwa laat mij in 2015 weten: ‘De output van de organisaties in aantallen geholpen kinderen, opgezette samengestelde hulpprogramma’s (medisch, landbouwkundig, educatief), e.d. toetsen wij niet.’

Recapitulerend: keurmerken bevestigen wat goededoelentichtingen al doen. Ze herhalen de stappen die goededoelentichtingen al uitvoeren. Als goededoelentichtingen iets fout doen, dan bevestigen keurmerken alleen maar dat wat er al fout gaat en brengt het ons verder af van de waarheid in plaats van dichterbij.

Ten derde, de evaluatie van de IOB. Het rapport³⁴ telt 35 pagina’s, inclusief voor- en nabladen, verantwoording, inhoudsopgave, samenvatting, bestuurlijke reacties en nawoord, bijlagen, afkortingen en literatuur. Het hoofdstuk Verantwoording SHO 2010 betreft slechts 6 pagina’s en dat is de gehele evaluatie. Het ministerie van Buitenlandse Zaken (Minbuza) publiceert tevens *IOB Evaluation, Assisting Earthquake Victims: Evaluation of Dutch Cooperating Aid Agencies (SHO) Support to Haiti in 2010*, bestaande uit 204 pagina’s. Het hoofdstuk *Implementations and achievements* loopt van pagina 74 tot en met 131. Het staat vol met beweringen die niet worden bewezen. Bijvoorbeeld op pagina 85: ‘In 2010 SHO-supported organisations spent a total amount of EUR 18.7 million on shelter and non-food items, including emergency shelter and non-food items (EUR 12.8 million), and transitional and semi-permanent shelter (EUR 5.9 million)’. Sommige zaken zijn lastig fysiek te bewijzen zoals ‘6,421 jerry cans’, ‘15,740 blankets’, ‘10,000 condoms’ of ‘7 million chlorine tablets’. Ik richt me liever op zaken waar ik fysieke lijsten van kan opvragen. Indien ngo’s deze niet kunnen leveren, dan toont dit als steekproef aan dat ik mag twijfelen aan dergelijke opsommingen.

³⁴ Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2011–2012, kamerstuk 32293, nr. 11.

Hoe kan het wel?

Om output te bewijzen is er maar één waterdichte methode en dat is aselekt tellen. Kwantitatieve en kwalitatieve evaluaties, boekhoudkundige audits door accountants van geldgevende ngo's, ministeries of PricewaterhouseCoopers, het zijn allemaal vormen van *indirecte bewijslast*. Met name de unique sellingpoints uit het trackrecord van een ngo worden nimmer onderzocht. Een gedachte-experiment. Stel u gaat naar ngo X in land Y en de betreffende ngo zegt dat ze 50.000 mannen en vrouwen heeft opgeleid. Of ze zegt dat ze 2500 wc's heeft gebouwd. Neemt u dit dan aan of vraagt u om bewijzen? Laten we aannemen dat u om bewijzen vraagt (iets dat ik in de praktijk nog moet ervaren) en u wordt in Rio de Janeiro meegenomen naar de favela Rocinha, met 100.000 tot 150.000 inwoners.³⁵ Aldaar, midden in de chaos en het tumult van Rocinha, zegt de voorzitter van ngo X: 'In deze favela hebben we 1000 wc's gebouwd, maar ik kan ze u niet laten zien want het is levensgevaarlijk voor een blanke om verder de favela in te gaan.' Op dat moment spoedt een van de werknemers die bij de auto heeft gewacht zich haastig naar de voorzitter. Een gewapende jeugdbende heeft vernomen dat er een blanke in de favela is en dat werkt als een rode lap. Ze moeten maken dat ze weggelopen en zeker u als Europeaan/westerling/Nederlander zult worden afgemaakt. Onder hoogspanning racet u terug naar het kantoor, terwijl uw hoofd door de voorzitter tussen uw benen wordt gehouden terwijl hij half over u heen ligt. Op het kantoor komt u bij van uw avontuur. Wat doet u? Vinkt u 1000 wc's af als *akkoord*? Gaat u in Nederland huis-aan-huisfolders verspreiden dat u een ngo steunt die wc's bouwt in de Rocinha-favela? Het gedachte-experiment houdt hier op.

Indien u heeft gekozen om de 1000 wc's af te vinken, dan zullen de methoden van *indirect onderzoek* dit beeld gaan bevestigen. Dit is de omgekeerde methodiek van Hempel. Hempel zoekt eerst naar een trend en doet een uitspraak. In dit gedachte-experiment start men met een uitspraak en volgt de trend pas achteraf. De 1000 wc's vallen onder, wat ik noem, een *onzichtbaar vriendje*. In de praktijk staat een onzichtbaar vriendje niet open voor wetenschappelijk falsificeren. Echter, indien er geen aselechte telling

³⁵ UN Habitat, *Enhancing urban safety: global report of human settlements*. p. 187.

heeft plaatsgevonden, dan bestaan die wc's niet. Zelfs al komt het verhaal van de 1000 wc's in meerdere varianten in alle kranten van de wereld en wordt de voorzitter van ngo X allerlei internationale prijzen toegekend. Als je een ezel slaat, wordt het geen paard. Zelfs niet met een Nobelprijs. De truc met de *Gang That Does Not Exist* wordt in het zuiden met regelmaat gebruikt.

Een wetenschappelijk bewijs bestaat uit drie onderdelen: er moet sprake zijn van een *telling*, deze moet aselect gekozen zijn en de telling betreft slechts een steekproef. Je hoeft niet alles te tellen. De medewerkers van ngo X moeten niet weten dat ik wc's ga tellen, laat staan welke en hoeveel wc's. Over 25 bezochte wc's kan ik al een wetenschappelijke uitspraak doen. Indien er lijsten zijn, bijvoorbeeld namen en adressen van getrainde mensen, dan controleer ik aselect en steekproefsgewijs niet alleen of de genoemde namen van bestaande mensen zijn, maar ook of ze de training daadwerkelijk hebben gevolgd. Het voordeel van telling is dat je veel te weten komt waaraan je harde conclusie kunt verbinden. Het is tevens een makkelijke methode die je periodiek kunt herhalen. Vaak heeft een ngo meerdere unique sellingpoints die je aan een telling kunt onderwerpen. Of je telt de volgende keer weer wc's, of je telt iets anders, bijvoorbeeld trainingen. Je houdt een gezonde spanningsboog met de uitvoerende ngo omdat deze vooraf niet weet wat jij komt tellen. Alles moet tiptop in orde zijn.

Een telling van wat aan bonnetjes wordt overlegd is eveneens uniek. Er is een professionele handel aan nepbonnetjes in ontwikkelingslanden en boekhouders zijn niet opgeleid om de hard- en software achter de bonnetjes te zien, te fotograferen of anderszins vast te leggen. De afgelopen 25 jaar heb ik alleen maar evaluaties gelezen waarbij ik alles maar moest aannemen. Er zijn geen sporen voor de lezer achtergelaten die te controleren zijn. Statistiek, boekhouding, peerreviews: je moet alles maar aannemen wat in evaluaties, documenten en nota's staat. Er zijn geen te controleren onderdelen die het kwantitatieve onderdeel bewaken. De stroom van projecten/gelden binnen ontwikkelingssamenwerking bestaat uit afgeschermdes bunkers die rigide beheerd worden. Alles wat daaruit komt, is 'waar' en er is geen zelfregulerend controlemechanisme zoals een vrije toegang van buitenaf. Indien je alles openbaar houdt, dan faciliteer je een autonome kwaliteitszorg. Voorbeelden van sporen van de weg terug zijn duidelijke lijsten met

name van mensen die voordeel (zorg, service, faciliteiten, etc.) hebben gehad van de hulp, gps-coördinaties van infrastructuur, contracten met onderaannemers, bewijslast achter bonnetjes. Als onderzoeker of journalist kan ik dan makkelijk het verhaal controleren (en vervolgens soms bevestigen, soms tegenspreken). Hoe meer sporen naar het beginpunt terug te vinden zijn in een evaluatie, hoe betrouwbaarder de onderzoekers zich opstellen.

De evaluaties die overal online te downloaden zijn, zijn kwalitatief van aard, soms aangevuld met getallen (statistiek) en soms met een boekhoudkundig overzicht met activa/passiva op slechts één pagina. Doordat deze documenten zijn geschreven aan de hand van een incompleet arrangement aan technieken, worden de onvolkomenheden eigenlijk alleen maar uitvergroot (zoals de 8000 pagina's van Wiebe Bijker). De breedte van één techniek is niet interessant, omdat schaalvergroting de imperfectie van onderzoek (en dientengevolge de conclusies) uitvergroot in al zijn hoedanigheden.

Volgens de internationale belangenorganisatie ONE³⁶ is er veel mis in ontwikkelingslanden. 'In 2014, we revealed a shocking scandal. Every year, more than a trillion dollars is siphoned out of developing countries. A trillion! That's twelve zeros: 1,000,000,000,000. Imagine what that could mean to countries working their way out of extreme poverty. (...) Analysis by the ONE Campaign suggests that at least \$1 trillion is being taken out of developing countries each year through a web of corrupt activity that involves shady deals for natural resources, the use of anonymous shell companies, money laundering and illegal tax evasion. This is not international aid – which is making a tangible difference. Massive sums are being taken out of developing countries' own economies, preventing them from financing their own fight against extreme poverty, disease and hunger. (...) This money could be used to fund the fight against extreme poverty, disease and hunger. It would help developing countries become self-sufficient and no longer reliant on international aid.'³⁷

Volgens westerse privaatrechtelijke goededoelenstichtingen en ngo's in het zuiden die ik heb benaderd is er bij hen niks aan de hand. Alle is koek en ei. Maar ik heb nul bewijzen gezien voor hun

³⁶ <http://www.one.org>

³⁷ website en One, *Trillion Dollar Scandal*, p. 1.

beweerde 'zwarte raven' (onzichtbare vriendjes). Ze kunnen best bestaan, maar ik weet het niet zeker.

In het hoofdstuk *Imaginair: de archiefwet voor goede doelen is waterdicht* benoem ik 3 toetsstenen waaraan goededoelenstichtingen moeten voldoen om onder het bestuursrecht (dat deel uitmaakt van publiekrecht) te vallen. Eigenlijk is het heel eenvoudig. Indien de overheid in beslissende mate de criteria zou bepalen voor hoe subsidies van goededoelenstichtingen behoren te worden verdeeld, dan zouden deze gewoon tot het publiekrecht behoren. De rechterlijke manoeuvres die nu gelden, zijn dan van de baan. De Archiefwet, de Wob en de WNo zijn dan automatisch van toepassing voor goededoelenstichtingen, waardoor verkrampde communicatie zoals in dit hoofdstuk is beschreven niet meer voorkomt. Eigenlijk zou dit niks meer dan normaal zijn, omdat de meeste goededoelenstichtingen onthouden worden van belastingen. Waarom zou je dan geen beslissende criteria opleggen? Nu functioneren goededoelenstichtingen als wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht in een. Zelf zullen ze de term *soevereiniteit* willen gebruiken en een middenweg zou de term *zelfmandatering* kunnen zijn. Ngo's krijgen hun legitimiteit door het feit dat ze legaal werken, nationaal en internationaal, in overeenstemming met de wetgeving van de overheid. Voorts kunnen ngo's internationaal aanspraak maken op hun wettige erkenning in art.71 van het VN-Handvest: 'De Economische en Sociale Raad kan passende regelingen treffen voor het plegen van overleg met niet-gouvernementele organisaties die betrokken zijn bij binnen zijn bevoegdheid vallende aangelegenheden. Zulke regelingen kunnen worden getroffen met internationale organisaties en, zo daartoe aanleiding bestaat en na overleg met het betrokken Lid van de Verenigde Naties, met nationale organisaties.' Mensenrechtenorganisaties zullen zich beroepen op hun klassieke internationale rechten, terwijl anderen zich beroepen op ethische rechten. Ik hoor vaak als ik kritiek spui ethische oneliners zoals: 'Dus je hebt liever dat die kinderen daar dood gaan van de honger?' Het geweten wordt dan een legitimiteit. Dit is wetenschappelijk geen steekhoudende, zwakke redenering. De verantwoordingsplicht wordt nergens genoemd. In ieder geval zijn er geen duidelijke checks and

balances. Montesquieu zou dit systeem despotisch noemen. Het is dus een politieke keuze om stichtingen uit de wind van het publiekrecht te houden.

Resumerend

- De overheid kan eenvoudig de juridische rechtspersoon van goededoelenstichtingen wijzigen waardoor de Archiefwet, de Wob en de WNo voor hen van toepassing wordt.
- Het Nederlandse privaatrecht is non-transparant en rechtspersonen zijn onvoldoende bekwaam om bewijzen te leveren.
- Keurmerken toetsen geen output.
- Het is onduidelijk in hoeverre van accountants de deskundigheid wordt vereist om de authenticiteit van statistieken vast te stellen en dientengevolge zijn accountancyverklaringen en -audits een onvoldoende waarborg inzake bewijslast en de impact van hulp.

Imaginaire: het publiekrecht is transparant inzake output

'Former U.S. Secretary of the Treasury Paul O'Neill expressed a common frustration when he remarked about aid for Africa: "We've spent trillions of dollars on these problems and we have damn near nothing to show for it.'"

Jeffrey D. Sachs, *The End of Poverty: Economic Possibilities For Our Time*, p. 310

Wat is de Wob waard in Nederland en bij de Europese Unie? In Nederland bevrage ik, met en zonder een beroep te doen op de Wob, al meer dan 15 jaar allerlei overheidsinstanties.

In 2015 schrijft Roelof van Laar, Tweede Kamerlid en woordvoerder ontwikkelingssamenwerking en Koninkrijksrelaties, mij: 'Op geen enkel terrein wordt zoveel gemeten en geëvalueerd als op het terrein van ontwikkelingssamenwerking. Oneindig veel meer dan in bijvoorbeeld de jeugdzorg in Nederland. Het ministerie is ook transparanter dan de meeste andere ministeries. U kunt heel veel informatie, tot op detail, online terugvinden.'

Is dat zo?

Op de persoonlijke webpagina van Van Laar alsmede op zijn persoonlijke website van de PvdA gebruikt hij highlights en internationale OS-celebrity's als vehikel voor korte artikels. Ik leg Van Laar de volgende vragen voor:

1. Ploumen wil €50 miljoen vrijmaken om perspectief te bieden in Noord-Afrika. Kunt u aantonen wat met dat geld is gekocht of gekocht zal worden?
2. De aardbeving en Nepal: kunt u aangeven wat door de Nederlandse overheid aan infrastructuur in Nepal is gebouwd, met gps-coördinaties, zodat het te controleren is?
3. U schrijft over de samenwerking met 25 partnerorganisaties: hebben zij hun output ooit daadwerkelijk geteld of zijn dit geschatte getallen? Indien er sprake is van een schatting: hoe is er vervolgens geschat?

4. U schrijft: 'Dokter Mukwege hielp duizenden slachtoffers van seksueel misbruik in Congo.' Bestaan deze duizenden slachtoffers ook echt, is daar een lijst van?

Van Laar antwoordt in één zin: 'Gelukkig zijn ambtenaren niet mijn enige bron van informatie.' Hij geeft niet aan welke zijn andere bronnen zijn.

Met de Wob in de hand ga ik op onderzoek bij Minbuza. Ik word gebeld. De €50 miljoen voor Noord-Afrika gaat om een 'begroting' en ik kan daarom niet naar output vragen. Dat begrijp ik. Toegegeven, ik ben niet goed in het 'spelen met getallen'. Die €50 miljoen wordt een getal in een begroting en we zullen wellicht nooit weten hoe dit is omgezet in daadwerkelijke effectieve hulp. Minbuza verwijst mij ook naar de brief aan de Tweede Kamer met de titel 'Extra inzet op Afrikaanse jongeren' (26 augustus 2015).³⁸ Ploumen beantwoordt een aantal pittige vragen en met name vraag 45 vind ik interessant: 'Op welke manier gaat gemonitord worden dat het budget werkelijk ten goede komt aan Afrikaanse jongeren?' In haar antwoord schrijft ze onder andere: 'Met een totaal PSD- en DGGF-budget van zo'n 300 miljoen euro zijn in 2014 alleen al 150.000 banen gecreëerd.' Ik wed dat er geen bewijs is met betrekking tot de telling van deze 150.000 banen (mede omdat het een te rond getal is). Met deze gegevens kost het creëren van één baan dan €2000, in Afrika een vermogen. Met een Wob-verzoek schrijf ik minister Ploumen, minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, een brief met de volgende vragen: *'Ik weet zeker dat deze 150.000 banen niet bestaan, hoe komt u aan het getal van de 150.000 banen? Kunt u dit getal hard maken middels een lijst met namen? En waar kan ik deze lijst vinden om te controleren of deze mensen ook daadwerkelijk bestaan? Een ambtenaar van Minbuza schrijft mij terug: 'Het gaat hier om een indicator voor de impact van projecten onder deze programma's op langere termijn.' Ik heb deze zin keer op keer moeten lezen, maar uiteindelijk concludeer ik dat deze niet eenduidig is. Plat gezegd, ik weet niet wat ze bedoelen. Maar er is meer: 'Wij beschikken niet over een lijst van namen zoals door u gevraagd.' Er wordt totaal niet uitgelegd hoe het getal van 150.000 tot stand is gekomen. De zwarte raaf is niets meer dan een getal, een bewering. Ik wil*

³⁸ Referentie: MINBUZA-2015.341828.

benadrukken dat de informatie die ik heb ontvangen heb opgeëist op basis van de Wob, ze moeten mij dus alles hebben gegeven, meer dan dit is er niet.

Is dit wat Van Laar bedoelt met: 'U kunt heel veel informatie tot op detail terugvinden'?

Van Laar schrijft over de PvdA-beleidsnotitie 'Eerlijk Beleid Voor Ontwikkelingslanden'. Op pagina 6 staat: 'De PvdA ziet daarnaast een belangrijke rol weggelegd voor *impact assessments* die worden uitgevoerd voor nieuwe Nederlandse en Europese beleidsvoorstellen, die de ontwikkelingsdoelstellingen kunnen beïnvloeden.' De term wordt maar één keer genoemd en zonder enige vorm van uitleg. Het staat daar ... afgezonderd, vereenzaamd. Derhalve probeer ik betekenis te geven aan de term. Ik heb de PvdA de volgende vraag gesteld: 'Kunt u aangeven wat impact assessments precies inhouden (I), hoe deze instrumenten precies werken (II) en hoe deze de ontwikkelingsdoelstellingen kunnen beïnvloeden (III)?' Tot twee keer toe ontvang ik een mail dat deze vraag intern is doorgestuurd, waarbij uiteindelijk de naam van Van Laar is genoemd. Hij reageert niet. GroenLinks doet dit wel.

Impact assessments worden gebruikt om te bepalen wat de gevolgen zijn van een bepaald voorgesteld of op te stellen beleid. Hierin wordt er bijvoorbeeld een publieke consultatie geopend, waarbij bedrijfsleven, maatschappelijk middenveld, wetenschappers en individuen hun mening kunnen geven. De resultaten hiervan worden door de Europese Commissie gedeeld. Er wordt bureau- en veldonderzoek gedaan naar de verschillende mogelijkheden voor een wet. Met betrekking tot de ontwikkelingsdoelen: in het kader van beleidscoherentie voor ontwikkeling, zoals vastgelegd in artikel 208 van het verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (the EU 'shall take account of the objectives of development co-operation in the policies that it implements which are likely to affect developing countries') dient de EU te zorgen dat het beleid, zij het met betrekking tot handel, zij het met betrekking tot landbouw et cetera, niet ingaat tegen de inspanningen op het vlak van ontwikkelingssamenwerking. Voor meer informatie verwijst GroenLinks mij naar een website van de EU waarin impact assessments volledig worden uitgelegd.

De site bevat vijf hyperlinks die als een complexe boomstructuur doorverwijzen naar andere sites:

- De eerste hyperlink (inception impact assessments) komt uit op een site met 4 onderliggende hyperlinks waar wederom circa 20 hyperlinks onder liggen en een volledig site met allerlei hyperlinks.
- De tweede hyperlink (Stakeholders are consulted) heeft 12 onderliggende hyperlinks die uitkomen op een ontelbaar aantal hyperlinks.
- De derde hyperlink (The latest Better Regulation Guidelines) verwijst naar een website met meerdere mogelijke routes.
- De vierde hyperlink (toolbox) huisvest 8 genummerde links (I – VII) die ongekend uit te vouwen zijn.
- De vijfde hyperlink (Regulatory Scrutiny Board) verwijst naar 46 pdf-bestanden en meerdere hyperlinks.

Hoe transparant kun je zijn? Wie heeft dit verzonnen? Een muur van theorie wordt opgeworpen met profetische onderzoeksstrategieën die spreken in macro en nimmer bewijzen in micro. In getallen en bedragen wordt veel beweerd, maar daar blijft het dan ook bij.

De term impact assessments in de beleidsnotitie van regeringspartij PvdA betreft ruige taal zonder inhoud. Niemand binnen de PvdA weet wat ze ermee bedoelen en mocht dat wel zo zijn, dan is dit hét volslagen voorbeeld van hautain gedrag naar burgers die hier niets van begrijpen en gedoemd zijn eerst een bureaucratische puzzel met veel wachttijd en radiostilte op te lossen om vervolgens een jaar studie te maken van hyperlinks die elkaar oneindig opvolgen.

Waarheidsvinding is kennelijk een lastige zoektocht binnen ontwikkelingssamenwerking, omdat het van westerse ambtenaren vraagt om te twifelen aan hun eigen fundament terwijl synchroon de lokroep om zich te bevestigen verleidelijk klinkt. Je krijgt dan sites zoals die van Van Laar.

In de brief van 29 september 2014 aan de Tweede Kamer met het onderwerp ‘Voortgang prioritaire thema’s ontwikkelingssamenwerking’³⁹ schrijft Ploumen: ‘De bereikte

³⁹ referentie: BIS-105/2014

resultaten op de prioritaire thema's stemmen positief. Om een aantal substantiële voorbeelden te noemen: 2,5 miljoen mensen kregen met Nederlandse steun toegang tot sanitaire voorzieningen en 2,1 miljoen mensen tot veilig drinkwater. Ruim 3 miljoen boer(inn)en hebben hun positie versterkt via organisatievorming, kennisoverdracht en verbeterde wet- en regelgeving. In 4 partnerlanden werden 1,6 miljoen landrechten uitgegeven, waarvan een kwart aan boerinnen. Meer dan 2 miljoen mensen in ontwikkelingslanden hebben toegang gekregen tot hernieuwbare energie voor schoon koken en elektriciteit, wat veel winst oplevert voor vrouwen en arme huishoudens. Nederland heeft bijgedragen aan meer kennis onder jongeren over seksuele gezondheid, grotere beschikbaarheid van anticonceptie en aidsremmers en aan de daling in moedersterfte en sterfte aan hiv/aids.'

Het document 'Voortgang prioritaire thema's ontwikkelingssamenwerking 2013' (gemakshalve label ik dit met *doc. A*) telt 33 pagina's en zit vol met teksten zoals hierboven geciteerd. Het zijn verwoordingen van statistiek uit separate documenten die 'bijlagen' heten, te weten 'Resultaatfiches ambassades en themadirecties' (47 documenten) en 'Landenfiches partnerlanden' (15 documenten). In het totaal 63 documenten. Om mij een juist beeld te vormen heb ik uit de eerstgenoemde bijlage *Acra – Food security 2013 (doc. B)* geopend en uit de tweede genoemde bijlage heb ik het document *Afghanistan (doc. C)* geopend. De reden voor deze aselechte keuze is simpel: ze staan alle twee boven aan de lijst.

Uit de genoemde documenten neem ik als steekproef steeds één detail en deze details zullen tezamen als thermometer dienen om te kijken of de missie van Ploumen geslaagd is.

- *Doc. A*: 'De belangrijkste bijdrage van Nederland aan de watersector betrof de voorzieningen die tot stand kwamen op het gebied van drinkwater, sanitatie en hygiëne: 2,5 miljoen mensen kregen met Nederlandse ondersteuning toegang tot sanitaire voorzieningen en 2,1 miljoen mensen tot veilig drinkwater' (pagina 2).
- *Doc. B*: In een tabel staan de volgende gegevens: 'To what extent has your programme contributed to these results?'

Which outputs and (intermediary) outcomes were achieved?
(...) 'Number of farmers using recommended number of shade trees for cocoa production (...) Target 2015 = 30,000'
(pagina 13).

- *Doc. C:* 'Total expenditure Embassy €29,964,000.'

Ik heb in een e-mail het ministerie gevraagd om antwoord te geven op de volgende vragen:

- *Doc A:* Hoe zijn deze getallen van 2,5 miljoen en 2,1 miljoen geteld en kan ik deze cijfers controleren?
- *Doc B:* Heeft er een telling plaatsgevonden van deze 30.000 cacaoboeren, waar staan ze en kan ik ze zelf ook tellen?
- *Doc C:* Hoe kan ik dit bedrag van de uitgaven controleren, zijn de bonnetjes openbaar?

Daarbij heb ik een beroep gedaan op de Wob.

Antwoord op doc. A:

'De genoemde aantallen voor drinkwater en sanitatie (WASH) worden geteld op basis van de jaarlijkse voortgangsrapportages van de uitvoerende organisaties. Bij de start van een WASH-activiteit worden met de uitvoerder afspraken gemaakt over monitoring en indicatoren. De definities en criteria van het Joint Monitoring Programme van WHO/UNICEF vormen hierbij het uitgangspunt. Tevens controleert Nederland de duurzaamheid van de gecreëerde WASH-voorzieningen met een "sustainability check". Hierbij wordt een aantal jaren na de aanleg het functioneren van de voorzieningen door een externe partij gecontroleerd. Tot op heden is bij het bijhouden van de voortgang gebruikgemaakt van traditionele inhoudelijke rapportages in documentformaat. Vanaf 2016 zal het Ministerie voor nieuwe activiteiten aan organisaties verplichten om digitaal over de voortgang van de activiteit te rapporteren via de IATI Standard. Hierdoor zal voortgangsinformatie digitaal, openbaar en meer actueel en gestructureerd beschikbaar worden. Hierdoor worden zowel uitgaven als resultaten nog beter te volgen voor onder andere

donoren, ontvangende overheden en andere belangstellenden.'

Antwoord op doc B:

'Het getal 30.000 betrof niet het aantal bomen, maar het aantal boeren dat een verbeterde landbouwmethode toepast (namelijk het gebruik van een aanbevolen hoeveelheid schaduwboemen). Het getal is een target: gestreefd wordt naar het behalen van dit aantal boeren dat de verbeterde methode gebruikt. Het betreffende programma van onze counterpart Solidaridad is in de loop van 2014 op gang gekomen, waardoor de aanvankelijke ambitie om het aantal van 30.000 boeren al in 2015 te bereiken is bijgesteld naar 2017. In de resultatenrapportage van 2014, die waarschijnlijk deze week verschijnt, zal bekend worden gemaakt dat ondertussen 5680 boeren deze methode toepassen. Mocht u daar belangstelling voor hebben, dan zouden we u in contact kunnen brengen met de lokale counterpart zodat u ter plaatse kunt verifiëren.'

Antwoord op doc C:

'De ministers leggen jaarlijks verantwoording af aan het parlement over hun uitgaven door middel van de jaarrekening. Deze jaarrekening, waarin alle uitgaven voor de bedrijfsvoering en de uitvoering van het beleid van het ministerie van BZ zijn opgenomen, wordt jaarlijks gecontroleerd door de interne auditdienst van het ministerie en door de Algemene Rekenkamer. Het is juist dat de jaarrekeningen van het Ministerie de afgelopen jaren steeds een goedkeurende verklaring hebben gekregen. In het kader van deze jaarrekeningcontrole worden ook de uitgaven van de Ambassade in Kaboel vanzelfsprekend regelmatig door de interne auditdienst gecontroleerd. Alle uitgaven zijn onderworpen aan strenge regels in het kader van het financieel beheer van het Ministerie. De bijbehorende interne managementnotitie waar u om vraagt, is een intern document, dat niet onder de WOB valt. Via de ambassade in Kaboel steunt Nederland inderdaad ook ontwikkelingsprojecten in Afghanistan. De uitgaven van deze projecten worden door de uitvoerende contractpartners onderbouwd met de in de

contracten opgenomen verantwoordingsdocumenten. De individuele bonnetjes van ontwikkelingsprojecten worden niet openbaar gemaakt. Voor de verantwoording van de uitgaven van de projecten verwijs ik u graag naar de bovenstaande verantwoording van de minister aan het parlement door middel van de eerder genoemde jaarrekening.'

Wat heb ik middels de Wob in de pocket? Er zijn bij geen van de drie antwoorden bewijzen geleverd. Alles wordt zo krachtig mogelijk intern gehouden. Niks wordt openbaar en dat wordt indirect middels holle frasen duidelijk gemaakt.

Een achttal termen wordt ingevlogen, te weten het WASH, sustainability check, goedkeurende verklaringen, de IATI Standard, jaarrekeningcontrole, Joint Monitoring Programme, de auditdienst van het Rijk en de Algemene Rekenkamer. In de brief van Ploumen, waar dit onderzoek mee begon, wordt tevens de term *eenduidige (standaard)indicatoren* genoemd.⁴⁰ Ik heb nu een bonte verzameling termen. Via internet moet ik een complexe studie maken van waar ze voor staan en als ik uitkom op een website, krijg ik geen grip op de inhoud, laat staan op de inhoud van de antwoorden op mijn vragen. De statistiek op de website van IATI Standard⁴¹ betreft een statistische leesmachine in XML-formaat. Alle internationale actanten kunnen zich registreren en inloggen om vervolgens hun outputstatistiek te publiceren. Je moet er maar van uitgaan dat wat er in gezet wordt ook waar is. Daar heb ik grote vraagtekens bij. Door de gevonden waarden moet ik concluderen dat het ministerie niet kan aantonen dat 2,5 miljoen mensen toegang hadden tot sanitaire voorzieningen en 2,1 miljoen mensen tot veilig drinkwater.

Er zijn voor doodgewone burgers geen bonnetjes te traceren over €30 miljoen, laat staan of er bewijzen zijn voor de aanschaf van wat bonnetjes beweren. Bonnetjes zullen er achter de coulissen best zijn, maar ik wed dat er nul bewijs is of dat wat op de bonnetjes staat ook bestaat. Bonnetjes tellen vind ik niet interessant. Ik wil weten of dat wat op een bonnetjes staat ook bestaat. Daar hoor je nimmer iets over.

⁴⁰ Brief van 29 september 2014 aan de Tweede Kamer, *Voortgang prioritaire thema's ontwikkelingssamenwerking*, referentie BIS-105/2014, p. 2.

⁴¹ International Aid Transparency Initiative.

Waar het op neerkomt, is dat er 63 documenten zijn die gevuld zijn met wat betiteld kan worden als onzichtbare vriendjes. Of zo u wilt: imaginary. Ik heb niks in handen.

Door deze opsomming kan ik nu het volgende concluderen:

- *Conclusie 1*: de steekproef toont aan dat er onvoldoende bestaansrecht is voor alle beweerde output in de 63 documenten.
- *Conclusie 2*: de steekproef prognotiseert dat de kwaliteit van het gehele beleid van OS ernstige gebreken zal vertonen.

Het voordeel van steekproeven is dat je harde conclusies kunt trekken die gelden als een volgende weerleggingspoging, een antithese. De twee conclusies zijn op dit moment mijn zwarte raven.

Het is vreemd om te stellen dat ambtenaren op deze manier omgaan met de ontwikkelingssector. Het wordt allemaal veel te complex gemaakt. U als lezer zult beamen dat mijn vragen eerlijk, eenvoudig en deugdelijk zijn. Er vinden geen waarheidsonderzoeken op wezenlijkheid plaats, slechts evaluaties die bestaan uit papieren krachtenmetingen. Dan kan ik maar één ding concluderen: mensen zoals Van Laar turen naar een leeg schilderij. Wat ze erin zien, is verzonnen.

Resumerend

- Het Nederlandse publiekrecht presenteert ontwikkelingssamenwerking in statistieken maar ze is niet in staat om bewijzen hiervoor te leveren.

Imaginaire: de Europese Unie is transparant inzake output

‘Everything we hear is an opinion, not a fact. Everything we see is a perspective, not the truth.’

Marcus Aurelius (121-180)

Laat ik beginnen met te zeggen dat de EU een monumentaal, omslachtig en traag instituut is. Er is een doolhof aan bureaucratische paden die je moet ontrafelen. Ik wil verwijzen naar taak 8 (welke gelijk staat aan ‘vindt Formulier A38’) uit het verhaal *Asterix Veroverd Rome* (ook bekend als *De Twaalf Taken Van Asterix* of *Les 12 Travaux D’Astérix*). Asterix en Obelix worden tijdens taak 8 op een bureaucratische missie gestuurd naar het *Huis Dat Gek Maakt*⁴². Formulier A38 staat voor mij symbool voor het vinden van enige vorm van bewijs binnen ontwikkelingssamenwerking, terwijl het *Huis Dat Gek Maakt* symbool staat voor actanten binnen ontwikkelingssamenwerking waar ook ter wereld.

Om u een idee te geven van de taal van de EU citeer ik een zin die ik in 2010 van de European Investment Bank⁴³ ontvang na enkele vragen over projectevaluatie en waarbij ik de hyperlinks heb onderstreept:

“Als een bank, in ontwikkelingssamenwerkingstermen, een ontwikkelingsfinancieringsbank en geen ontwikkelingshulpinstantie, hecht de bank sterk aan een grondige projectstudie vóóraf <http://www.eib.org/projects/cycle/appraisal/index.htm> en <http://www.eib.org/projects/cycle/index.htm?lang=-en>, een

⁴² Het Huis Dat Gek Maakt is een geestdodend gebouw met meerdere verdiepingen gebaseerd op bureaucratie en bemand door klinisch nutteloze mensen die al hun klanten naar vergelijkbare klinisch nutteloze mensen elders in het gebouw sturen. Dit gaat oneindig door, tot het moment dat Obelix bijna krankzinnig wordt. ‘Zelfs onze toverdrank helpt hier niet meer’, zegt Obelix verslagen op de grond. Maar dan troeft Asterix het personeel in het gebouw af door te vragen naar een imaginaire vergunning, namelijk Formulier A39 (i.p.v. A38). Het personeel wordt slachtoffer van het eigen bureaucratische onvermogen en er ontstaat een wanorde om uit te zoeken wat Formulier 39 inhoudt. Uiteindelijk wordt het oorspronkelijke Formulier A38 aan Asterix en Obelix gegeven, al is het maar zodat ze het gebouw verlaten en stoppen met het veroorzaken van problemen.

⁴³ Dit orgaan is de financiële instelling van de EU en financiert projecten waarmee de doelstellingen van de Europese Unie kunnen worden gerealiseerd. De EIB leent goedkoop geld en leent dat op haar beurt tegen gunstige voorwaarden uit aan banken en bedrijven.

begeleiding bij de implementatie, een sterke monitoring <http://www.eib.org/projects/cycle/monitoring/index.htm> en een onafhankelijke projectevaluatie (zie bijvoorbeeld <http://www.eib.org/projects/publications/operations-evaluation-terms-of-reference.htm>).

Vervolgens moet je elke link helemaal uitvlooien naar andere links, documenten en literatuurverwijzingen. Zulke zinnen vind ik echt ongelooflijk.

Dit hoofdstuk gaat louter en alleen over de hulp van de Europese Commissie na de tsunamiramp van 2004 met het hypocentrum op ongeveer 160 kilometer ten westen van het Indonesische eiland Sumatra.

In de media kan ik nergens vinden hoeveel de EU heeft gedoneerd aan de tsunamiramp en dus stel ik de vraag aan de EU. Ze sturen drie documenten. In 2005 heeft de EU de volgende frase gepubliceerd: 'The European Commission and Member States pledged more than €2 billion in assistance for tsunami-affected countries of which €566 million is for humanitarian assistance and the remainder for rehabilitation and reconstruction. €452 million (80%) of humanitarian aid has been spent. €902 million (60%) of rehabilitation and reconstruction aid has been committed and €367 million disbursed. The European Investment Bank is about to sign loans totalling €170 million in Indonesia, Sri Lanka and the Maldives. Additional loans of €396 Million have been pledged by Member States.'⁴⁴ De Humanitarian Aid Decision publiceert⁴⁵ een bedrag van €80 miljoen en ik ontvang tevens een factsheet⁴⁶ voor Indonesië waarin een bedrag vermeld staat van €123 miljoen. Dit laatste bedrag wordt ook genoemd in een brief die ik op 23 juni 2015 ontvang: 'In your confirmatory request for access you wish to know how much money was donated by the EU to countries having suffered from the 2004 tsunami. As regards the humanitarian aid granted by the EU to people that were affected by the 2004 tsunami,

⁴⁴ EU, Department for International Development, UK, *The EU's contribution to the international response to the 2004 Asian Tsunami Achievements, next steps and lessons learned*, p.3.

⁴⁵ Humanitarian Aid Decision [ECHO/-AS/BUD/2005/02000], *Humanitarian aid in favour of the people of Asia affected by the earthquake and the tsunami of 26 December 2004*, p.1.

⁴⁶ Humanitarian Aid and Civil protection, *Factsheet Indonesië*

ECHO committed approximately 123,000.000 EUR'. Ik heb nu 3 begrotingen: €80 miljoen, €123 miljoen en €2 miljard.

De Tsunami Evaluation Coalition publiceert de evaluatie Joint Evaluation of the international response to the Indian Ocean tsunami: Synthesis Report. Het betreft een doorsneerapport met data, tabellen, grafieken en allemaal gecategoriseerd op land, donor, jaar. Prima statistiek. Er zijn geen lijsten met hardware die ik kan checken of lijsten met stakeholders die geprofiteerd hebben van de hulp zodat ik ze zelf kan bevragen. Natuurlijk begrijp ik dat ik geen zak meel kan checken, daar heb je een boekhouding voor. Het is mijn bedoeling ook niet om dat terug te vinden in een rapport. Het rapport telt 176 pagina's, de introductie start op pagina 24, eindnoten en andere zaken zijn te vinden vanaf pagina 126. Op pagina 24 tot 40 staat een beschrijving van de situatie. Het hoofdstuk Funding Flows start pas op pagina 80. Er blijven 46 pagina's over (80-126) met vage statements zoals:

'Private donations were concentrated on a relatively small number of agencies. While 202 NGOs received at least US\$3.2bn from private sources – with 45 receiving more than US\$10 million each – 50 per cent of the private donations (US\$1.7bn) went to just 10 NGOs. Another 20 per cent was shared by the Red Cross Movement and UNICEF. Importantly, NGOs and the RC Movement were the primary beneficiaries of private funding, getting 91 per cent of all such funding.'⁴⁷

Slechts 46 pagina's netto evalueren miljoenen euro's. Dit is geen evaluatie, dit is meer een universitaire scriptie zonder wetenschappelijk proeve. Tijd om wat gerichte vragen te stellen.

Op 26 april 2015 stuur ik de EU het verzoek 'to read everything about the evaluation of the tsunami aid. I am looking for a list of hardware and its whereabouts. I am not looking for general audit reports (how much money went to which sector?) but a specific output list with location and responsible organisation.' Ik beroep me op Regulation No. 1049/2001, *Public Access to European Parliament, Council and Commission Documents*. Op 4 mei 2015 ontvang ik van de European Commission Humanitarian Aid & Civil Protection (DG ECHO) het volgende antwoord: 'Against this

⁴⁷ p. 82

background, the Commission has carried out a renewed, thorough search for the documents requested. Following this renewed search, I confirm that the Commission has not identified any documents held by it that would fall under your request for access to documents. I note that you submitted also an identically worded request for access to documents to the European Anti-Fraud Office (OLAF), which, however, falls outside the scope of its activities. As for your requests to Directorate-General Development, they are currently being processed by that Directorate and thus are not concerned by the present decision. Indeed, as specified in Article 2(3) of Regulation 1049/2001, the right of access as defined in that regulation applies only to existing documents in the possession of the institution. Given that no such documents have been identified, the Commission is not in a position to handle your request.'

Het antwoord van het Directorate-General for Development komt op 23 juni 2015 mijn inbox binnen en is vrijwel identiek: 'We regret to inform you that no documents were found that would correspond to the description given in your application. In fact, in the framework of the humanitarian aid financed by this Directorate-General on behalf of the European Union after the tsunami occurred in 2004 in South-East Asia, only the provision of temporary shelters has been granted. Indeed, as specified in Article 2(3) of Regulation 1049/2001, the right of access as defined in that regulation applies only to existing documents in the possession of the institution. Given that no such documents have been identified, ECHO is not in a position to handle your request.'

Op 5 mei dien ik een formeel bezwaar in tegen de brief van DG ECHO, waarin ik twee concrete vragen stel:

1. 'If the EU is not able to show me such a list, I like to know where I am able to find this list.'
2. 'DG DEVCO contracts external evaluators to examine its programmes in the area of development cooperation and DG ECHO is responsible for humanitarian aid interventions concerning the Tsunami aid. Can you give me a list of all external evaluators?'

Op 19 juni 2015 ontvang ik een finale reactie:

1. Antwoord op vraag 1: 'DEVCO is not in possession of a "list of hard ware and its whereabouts", and consequently, there is no document to release in this context.' In de brief wordt mij tevens meegedeeld dat: 'The MDF has made a huge difference to people's lives. With its help nearly 20 thousand homes, 670 schools and 511 local government offices or village and town halls have been reconstructed or rehabilitated in Aceh and Nias. In addition to this, MDF-funded projects have made it possible to rebuild key transportation infrastructure, including five critical ports, 570 kilometres of national and provincial roads, 87 kilometres of district roads and more than 3 thousand kilometres of village roads. Furthermore, improvements in water and sanitation facilities have received special attention. The programme has built nearly 1.600 kilometres of irrigation and drainage channels, some 8 thousand or so wells and other sources of clean water, as well as 1.220 sanitation units.' Deze output staat in de bijlage die ik meegestuurd krijg, te weten Multi Donor Fund 2012 Final Report, *Sustainable Futures: A Legacy Of Reconstruction*.
2. Antwoord op vraag 2: 'DEVCO is not in possession of a "list of all external evaluators", and consequently, there is no document to release in this context. This part of the request has to be deal following the Code of Good Administrative Behaviour for the European Commission and not Regulation 1049/2001 on access to documents. Nevertheless, the information requested is protected by the Regulation 45/2001 on the treatment of personal data and therefore cannot be disclosed.'

Ik zaag door op het eerste antwoord. Op 23 juni 2015 schrijf ik: 'My question is very simple: is there a list of 20 thousand homes, a list of 670 schools, a list of 511 offices, a list of GPS coordinates of 3 thousand km roads, a list of GPS coordinates of 1600 km irrigation channels and a list of GPS coordinates of 8 thousand wells/1220 sanitation units?' Het antwoord is deze keer mager: 'DEVCO is not in possession of such list but the list of projects.'

I rest my case. Als steekproef voor een internationaal publiekrechtelijke rechtspersoon had ik tevens UKAid of USAid kunnen uitzoeken. De Europese Commissie is niet in staat om de verblijfplaats van hun output te lokaliseren en met de steekproef van de tsunamihulp is de output van de totale Europese ontwikkelingshulp zorgwekkend te noemen. De uitgaven van de EU aan ontwikkelingshulp in 2013 bedragen €14,8 miljard.⁴⁸ Indien je dit bedrag als doorsnede ziet voor de komende 50 jaar, dan zou het met 3% rente over die periode een waarde vertegenwoordigen van €1,7 biljoen. Dat is veel geld voor onzichtbare vriendjes.

Resumerend

- Het internationale publiekrecht, zoals de Europese Commissie, is onvoldoende in staat om bewijzen te leveren.

⁴⁸ Directorate General Development and Cooperation – EuropeAid, *Annual Report 2014 on the European Union's development and external assistance policies and their implementation in 2013*, p. 19.

Imaginair: de output van ngo-celebrity's bewijst de daadkracht van ontwikkelingssamenwerking

'Qu'est-ce-que l'Histoire, sinon un conte sur lequel on s'accorde'

[Geschiedenis is niks anders dan een verhaal waar overeenstemming over is bereikt]

Napoleon Bonaparte

Ngo-celebrity's zijn machtige actanten. Ze zijn heuse pr-instituties geworden.

Het beeld van ngo-celebrity's wordt bevrucht door allerlei internationale mensenrechtenprijzen, waaronder de Eleanor Roosevelt Award for Human Rights, de Europese Mensenrechtenprijs, de Four Freedoms Award, de Internationale Neurenbergse Mensenrechtenprijs, de Madanjeet Singh-prijs, de Light of Truth Award, de Robert F. Kennedy Human Rights Award, de Mensenrechtenprijs van de Verenigde Naties en, de crème de la crème, de Nobelprijs voor de Vrede. Als steekproef voor alle prijswinnaars kies ik gynaecoloog Denis Mukwege. Mukwege zou duizenden vrouwen hebben behandeld die slachtoffer waren van seksueel geweld tijdens de oorlog in de Democratic Republic of the Congo. Hij is oprichter en directeur van het Panzi Hospital in Bukavu en een erkend specialist die genitale verminkingen behandelt. Laat ik vooraf vermelden dat ik niet aan Mukwege twijfel, omdat ik daar geen reden voor heb, maar wel aan actanten die meeliften op een roem zonder bewijslast. Niet dat de bewijzen er niet zijn, maar wel dat ze de bewijzen niet (kunnen/willen) presenteren.

Ooit heb ik een man leren kennen die vele internationale mensenrechtenprijzen in de wacht sleepte. Ik zat dagelijks in zijn kantoor en bij hem thuis. Maar hij verzong zijn output, zette alles in scène en geen westerse actant had oren naar de waarheid. Goedgelovigheid is cement binnen de ontwikkelingssector. Wanneer iemand een trackrecord verzint om aandacht te trekken, dan wordt dat in beginsel fanatiek bevestigd door mensen van het eerste uur

die hier alleen maar voordeel bij hebben, totdat een westerse ambtenaar het trackrecord ergens op papier zet. Met name zaken die je moeilijk kunt tellen (waaronder het trackrecord van Mukwege) zijn machtige tools, mede omdat westerse media en organisaties graag willen meeliften op verworven output die hot is. Het onderwerp heeft dan een status als 'handelswaar' verworven. Ik krijg het niet in theoretische kaders geplaatst hoezeer ik mij heb verwonderd over hoe mensen in een paar seconden van neutrale wetenschappers of hoogopgeleide ambtenaren transformeerden tot notoire ontkenners van waarheden, zelfs als je de leugen onder hun neus legde. Mensen maken van mensen zoals Mukwege een hallmark.

Mukwege heeft meerdere internationale eer ontvangen, waaronder de Van Heuven-Goedhart Penning 2010, de Koning Boudewijnprijs voor Ontwikkelingswerk 2010-2011, de Sakharov Prize 2014, de United Nations Human Rights Prize 2008 en de Olof Palme Prize 2008. Alle organisaties achter deze prijzen heb ik om een juryrapport gevraagd waarin de motieven voor hun keuze uiteen worden gezet. Wat valt op?

Stichting Vluchteling reikt de Van Heuven-Goedhart Penning 2010 uit en in het juryrapport staat: 'Dr. Denis Mukwege heeft inmiddels meer dan 20.000 vrouwen geholpen.' De BBC publiceert in 2013 een getal van 30.000 vrouwen⁴⁹, de EU heeft het in 2014 over 40.000 vrouwen⁵⁰. De eerste bron die dit aantal van 40.000 noemt is the The Atlantic op 31 oktober 2012, terwijl de The Huffington Post op 23 september 2011 nog spreekt over 20.000 vrouwen: 'where he has since treated over 20,000 women'.⁵¹ Tussen 23 september 2011 en 31 oktober 2012 is er een verschil van 20.000. Dan heeft Mukwege in 404 dagen 20.000 patiënten behandeld, 50 per dag. De weg van 0 naar 20.000 patiënten is ontraceerbaar. Het zijn allemaal afgeronde getallen en 'round numbers are always false'. Daarnaast spreken de getallen elkaar tegen en dat geeft aan dat er gespeeld wordt met de waarheid.

De eerste Congolese oorlog duurde 1 jaar, van 1996 tot 1997, de tweede, van 1998 tot 2003, bestreek 5 jaar. Indien we, sinds de oprichting van het Panzi Hospital in 1999, gemakshalve een periode

⁴⁹ BBC News Magazine, *Denis Mukwege: The rape surgeon of DR Congo*, 19 februari 2013.

⁵⁰ Europees Parlement, Mukwege CV.

⁵¹ Geschreven door Rebecca Carroll.

van 10 jaar in acht nemen (dus 4 jaar oorlogstijd met een uitloop van 6 jaar in vreedestijd) en naast deze 40.000 patiënten leggen, dan heeft het Panzi Hospital 11 vrouwen per dag behandeld, uitgaande van 365 werkdagen in een jaar. Los van de vraag hoe deze markt zich aandient bij het Panzi Hospital (daar heb ik grote vraagtekens bij), zijn deze aantallen vrouwen natuurlijk nimmer allemaal behandeld door één persoon. Op websites zijn aantallen beschreven van een maximale topdag van 10 patiënten met een werktijd van 18 uur. Om dan 40.000 patiënten te behandelen zou Denis Mukwege één decennium lang 6570 werkuren per jaar moeten draaien. Ga je uit van bijvoorbeeld 2500 werkuren per jaar (in mijn ogen een realistischer getal⁵²) dan heeft Mukwege 28,8 jaar nodig om tot een aantal van 40.000 te komen. Met andere woorden, dan zou hij in 2027 pas klaar kunnen zijn en dan moeten er zich gedurende deze periode elke dag ook zoveel vrouwen aandienen.⁵³ Het is niet reëel dat Mukwege 10.000 vrouwen per jaar behandelt, want dat zou meer dan 7 jaar duren. Kortom, het een en ander klopt niet.

Mukwege werkt in het Panzi Hospital met een team van 373 mensen⁵⁴ en waarschijnlijk is dit team verantwoordelijk is voor de aantallen geholpen vrouwen, ook al springen de getallen verdacht op afgeronde tienduizendtallen op en neer. Wat opvalt is dat alle aantallen op de vele sites op het persoonlijke conto van Mukwege worden geschreven. Op deze manier kan iedereen die een ziekenhuis of school begint zijn statistiek opvijzelen. Dit betreft irreële wetenschap. Enkele voorbeelden van actanten die alles zomaar op de naam van Mukwege zetten: The Atlantic: 'He has treated more than 40,000 women.' Het juryrapport van de Van Heuven-Goedhart Penning 2010 schrijft, naast het eerder

⁵² Uitgaande van een werkbelasting van 1650 uur op jaarbasis betekent een werkjaar van 2500 uur een toename van 52% aan overuren. Dit is reëel, want volgens de ILO (in 'Working Time Around The World') werkt de gemiddelde persoon in de Democratische Republiek Congo 41-46 uur per week (tabel 2.4, pagina 35). Indien Mukwege 50 uur per week werkt en 2 weken vakantie heeft (maar wel alle overige 50 weken op alle 7 dagen per week werkt) dan komt hij tevens uit op een werkbelasting van 2500 uur op jaarbasis. Maar dan is er totaal geen ruimte voor een symposium, een debat, een interview, (buitenlandse) presentatie, et cetera.

⁵³ 18 uur voor 10 patiënten = 1,8 uur per patiënt

1 jaar lang 2500 werkuren

2500 werkuren : 1,8 = 1389 patiënten per jaar

40.000 patiënten : 1389 per jaar = 28,8 jaar

Het Panzi Hospital is in 1999 opgericht. Tel 28,8 jaar verder en je komt uit in 2027.

⁵⁴ Annual Report, *Selected activities at Panzi Hospital 2014*, p. 5.

genoemde citaat: 'Afgelopen jaren heeft *hij* meer dan 20.000 vrouwen geholpen die verkracht zijn door soldaten en rebellen.' Het rapport heeft het niveau van een Wikipediapagina, beschrijvend en zonder enige vorm van bewijs. Aan de prijs van de Van Heuven-Goedhart Penning is €50.000 verbonden.

De Koning Boudewijnstichting geeft mij te kennen dat de selectiecommissie en de raad van beheer niet communiceren over de motivatie voor de toekenning van de prijs. Lekker transparant. De stichting staat wel vooraan bij het ontvangen van gelden en dat doen ze goed. Naast het eigen kapitaal en een belangrijke dotatie van de Nationale Loterij zijn de financiële middelen afkomstig van fondsen van personen, verenigingen en bedrijven. De stichting voert ook opdrachten uit voor overheden en ze ontvangt giften en legaten. In 2014 boekt de stichting een winst van €88 miljoen en stijgen de totale activa (eigen vermogen) naar €591 miljoen.⁵⁵

De Sacharovprijs wordt uitgereikt door het Europees Parlement. Het weigerde te reageren, tevens na vele reminders. Zo ook de United Nations Human Rights Office of the High Commissioner (OHCHR) inzake de United Nations Human Rights Prize. Waardeloos.

The Olof Palme Memorial Fund heeft de verantwoording voor hun keuze naar mij gemaild in vier zinnen zonder enige verantwoording voor de cijfers: 'His work merits worldwide acknowledgement as an admirable example of what courage, persistency and enduring hope might accomplish for human rights and dignity in times when these values seem the most distant.' Dit zal best, maar wetenschappelijk weet ik het niet zeker. Mijn gevoel zegt dat het tricky gedeelte in de term 'worldwide acknowledgement' zit, zodat de organisatie mee kan liften op roem en eer. De press releases van de Nobelprijs van de Vrede zijn karig, een prijs die nog niet aan Mukwege is uitgereikt. De kernzin in de bekendmakingen heeft steevast de zinsnede: 'The Nobel Prize was awarded to ... for his/her/their struggle against /efforts to ...' zonder enige voorafgaande audit op output.

December 2015. Tijdens een e-maildialoog met Panzi Foundation USA ontvang ik het annual report 2014. Van 2004 tot 2014 heeft het Panzi Hospital gemiddeld 3162 patiënten per jaar,

⁵⁵ Koning Boudewijnstichting, *Jaarmagazine 2014*, p 44-46.

8,7 per dag. Dit is een reëel beeld voor 373 werknemers. Volgens het rapport kwam in 2012 het aantal patiënten op 29.498 en niet zoals volgens sommige bronnen op 40.000. Zelfs het aantal van 40.000 in 2014 op de website van de EU klopt dan niet, omdat het rapport in dat jaar 34.783 als aantal noemt. Cijfers worden grof afgeroomd.

Ik ga ervan uit dat Mukwege oprecht, eerlijk en echt is. Wat ik wel wil aantonen, is hoe westerse organisaties de daadwerkelijke output devalueren. Daarmee verdoezelen ze de nalatenschap van Mukwege. Indien organisaties achter deze internationale mensenrechtenprijzen niet verder komen dan het leveren van de informatie die ik heb ontvangen, dan kan ik concluderen dat ze Mukwege hebben gewikt en gewogen op basis van wat ze uit de media vernemen ('worldwide acknowledgement' zoals The Olof Palme Memorial Fund dit omschrijft). En wanneer ngo's in het westen getallen ook niet kunnen bewijzen en zelfs elkaar tegenspreken met fraai afgeronde duizendtallen, van wie komen deze oorspronkelijke getallen dan? Dit laat veel speelruimte over voor lokale ngo's die rondom dergelijke celebrity's geïnstalleerd zijn. Dit is een ontwaarding van dergelijke prijzen. Zo deel je geen internationale mensenrechtenprijzen uit. Dan zijn het pr-stickers.

Volgens het UN News Centre (30 juli 2013) tonen officiële cijfers van de UN dat tussen 2011 en 2012 het aantal gevallen van seksueel geweld steeg van 4689 naar 7075. Veel meer gevallen worden niet gemeld.⁵⁶ Er is een serieus probleem in Congo en het conflictgebied verdient meer internationale aandacht. Westerse ngo's doen er beter aan om mensen als Denis Mukwege oprechter te begeleiden, zodat zijn status als boegbeeld ook een kans heeft.

Zijn er ngo-celebrity's in Nederland? Jazeker. Ik etaleer een alinea over Boudewijn Poelmann, oprichter en directievoorzitter van de Holding Nationale Goede Doelen Loterijen NV en van Novamedia, waaronder de Nationale Postcode Loterij valt. Uit een inventarisatie van NRC Handelsblad blijkt dat Poelmann en drie andere oprichters van de goededoelenloterijen (Nationale Postcode Loterij, BankGiro Loterij en VriendenLoterij) sinds 1989 circa €80 miljoen

⁵⁶ UN News Centre, *New UN statistics show alarming rise in rapes in strife-torn eastern DR Congo*

hebben ontvangen.⁵⁷ Sinds de oprichting zou €5,5 miljard naar maatschappelijke organisaties zijn gegaan. Volgens de Quote 500 heeft Poelmann in 2013 een vermogen van €76 miljoen. Tijd om op onderzoek te gaan naar deze weldoener.

Ik googel naar interviews met Poelmann en het eerste resultaat betreft een interview uit 2013 met de titel: 'Ongekroonde koning van goede doelen'.⁵⁸ Op de vraag: 'Heeft u een lievelingsproject?' noemt Poelmann *Stop AIDS NOW!* Dit wordt mijn *thermometer*.

Op de website van STOP AIDS NOW! worden de volgende resultaten gepubliceerd:

- Ruim 275.000 mensen gebruiken nu hiv-remmers.
- 1,4 miljoen mensen zijn getest op hiv.
- 4 miljoen jongeren hebben toegang tot condooms.
- 200.000 jongeren kregen seksuele voorlichting.
- 2 miljoen jongeren kregen voorlichting via social media.
- De zorg voor meer dan een miljoen jongeren en vrouwen is verbeterd.

Vervolgens leg ik hen de volgende vragen voor:

- Hoe is deze statistiek geteld?
- Zijn er lijsten met namen van de mensen die geteld zijn in deze statistiek? Of hoe wordt dit bijgehouden?

Een antwoord laat niet lang op zich wachten: '*De cijfers die u opnoemt komen rechtstreeks uit het jaarverslag van STOP AIDS NOW! De cijfers zijn een optelsom van al onze projecten (van STOP AIDS NOW! en partners en Investeringsfonds). Soms zijn dat heel concrete cijfers en vaak ook gewoon schattingen. Er zijn geen lijsten van getelde mensen. Behalve de cijfers van onszelf, komen er cijfers uit partnerrapportages en van alliantiepartners (ICCO, Oxfam, Cordaid).*'

⁵⁷ Dohmen/Versteegh, *Oprichters Goede Doelen Loterijen verdienen ruim 78 miljoen*, NRC Handelsblad, 1 februari 2014.

⁵⁸ Camil Driessen, *Ongekroonde koning van goede doelen*, NRC, 29 juni 2013.

Cijfers worden als onomstotelijk bewijs gezien, er is niets geteld en er zijn geen lijsten met namen van wie of wat dan ook. Schatten kan op een wetenschappelijke manier, maar dan heb je een steekproef nodig gebaseerd op *telling*. Ik heb geen wetenschappelijke schatting ontvangen. Dit is een antwoord van niks.

Via de Postcode Loterij kom ik uit op STOP AIDS NOW! en zij versplinteren mijn vraag vervolgens in de hapklare brokken ICCO, Oxfam en Cordaid. Daar moet ik mijn vragen gaan stellen. Alsof dit toverwoorden zijn die mij overtuigen. Ik zou op deze plek het hoofdstuk *Imaginair: het privaatrecht is transparant inzake output* kunnen herhalen, maar dat heb ik al geschreven. Ik kan mij bijvoorbeeld wenden tot ICCO, Oxfam en Cordaid, die mij vervolgens doorverwijzen naar hun jaarverslagen en organisaties in het zuiden. Echter, STOP AIDS NOW! publiceert hierover. Zij moeten een bewijs voorradig hebben, niet andere actanten. Deze vorm van versplintering zorgt ervoor dat het moeilijk is output te definiëren en te controleren. Iedereen neemt alles van elkaar over, alle stukjes en beetjes komen van her en der. Je kunt het ook omdraaien: het is eenvoudig voor mensen als Boudewijn Poelmann om mee te liften op de roem en glorie van *vermeende* output. Ik schrijf bewust *vermeende* omdat STOP AIDS NOW! statistieken aanlevert die neigen naar een piramidespel bestaande uit (verslagen van) actanten. Hierdoor wordt de wetenschap van falsificeren gevloerd en hebben actanten de antwoorden zelf niet eens meer voorradig. Poelmann wenste geen commentaar te leveren op mijn vragen.

Conclusie: niet-wetenschappelijke statistiek is non-statistiek. Deze uitspraak is onweerlegbaar juist.

Ten slotte.

Mijn ervaring is dat in het algemeen ngo-celebrity's in het zuiden de neiging hebben te overdrijven. Een voorbeeld. Om water en sanitaire voorzieningen te leveren ontvangt de lokale ngo Enpho, ten tijde van de noodhulp naar aanleiding van de aardbeving in Nepal in 2015, financiering van UNICEF, UN-Habitat, Mercy Corps, Oxfam en Plan International. Volgens Emily Troutman van The Guardian doen westerse ngo's er alles aan om hun monopolie als tussenaannemer te behouden. Ook al worden kleine sommen geld naar lokale ngo's overgemaakt, als het erop aankomt worden ze

behandeld als concurrenten. De lokale ngo Enpho in Nepal verstrekt al 25 jaar lang water en sanitaire voorzieningen. Op de website staan 50 internationale partners. Ze doen dit deels om legitimiteit te geven in de ogen van westerse donors.⁵⁹ Donors betalen de overhead van alle betrokken ngo's, van de tussen-ngo's tot diens onderaannemers, met ieder zijn kantoorhuur, auto's plus brandstof, apparatuur waaronder computers, en airco's. Dit betekent dat te veel ontwikkelingsgelden blijft vastzitten op plaatsen waar dit niet nodig is.

Maar ze doen dit ook deels omdat deze *piramideversplintering* de zoektocht naar algehele waarheden verbloemt, wat ik behalve bij STOP AIDS NOW! ook waarneem bij vele andere ngo's die bij naam in dit boek worden genoemd. Het is in zo'n systeem vrij eenvoudig om onwaarheden of onzuiverheden in omloop te brengen. Als deze eenmaal als een sneeuwbal groter worden, dan worden ze als waarheid aangenomen en wil eenieder erop meeliften door er bijvoorbeeld internationale mensenrechtenprijzen aan vast te koppelen. Het verbaast me dat zelfs deze prijzen niet om bewijzen vragen. Als zij het al niet doen, de ngo's niet, de boekhouders niet, de keurmerken niet, de politici niet, de raad van toezicht niet, de media niet, de onderzoekers niet, de universiteiten en professors niet, de ngo-celebrity's waaronder Boudewijn Poelmann niet ... Wie moet dat dan wel doen? De gevolgtrekking van deze redenatie is ook dat de hartelijkheid van de Postcode Loterij ten aanzien van ontwikkelingslanden zich nog maar eens moet zien te bewijzen. Mijn *thermometer* laat zien dat ook zij het pure sociaalwetenschappelijk onderzoek niet echt onder de knie lijken te hebben.

Resumerend

- Internationale mensenrechtenprijzen zijn geen waarborg voor bewezen output.
- Niet-wetenschappelijke statistiek is non-statistiek. Deze uitspraak is onweerlegbaar juist.

⁵⁹ Emily Troutman, *Want your aid donation to Nepal to go further? Cut out the middlemen*, The Guardian, 4 augustus 2015. Emily Troutman is een onafhankelijke schrijfster en fotograaf. In 2009 werd ze burgerambassadeur van de UN.

Imaginair: in andere westerse landen is output wel voorhanden

'Ci sono tre tipi di persone: quelli che vedono, quelli che vedono quel che altri quando qualcuno gli mostra cosa vedere e quelli che non vedono affatto.'

[Er zijn drie soorten mensen: zij die zien, zij die zien als iemand hen laat zien wat er te zien is en zij die niet zien]

Leonardo da Vinci (1452-1519)

Een steekproef. Ik kies de 3 buurlanden België, Duitsland en de UK, maar ook de USA, Australië, Frankrijk en Spanje voor mijn test. 7 landen. Hiermee heb ik de meeste spreiding en dek ik Engelstalige, Franstalige en Spaantalige ontwikkelingslanden. Vervolgens kies ik een vooraanstaande organisatie in elk land uit het privaatrechtelijk gebied.

De volgende organisaties heb ik gekozen:

- België Vredeseilanden
- Duitsland Welthungerhilfe
- UK Oxfam
- USA The Asian Foundation
- Australië TEAR Australia
- Frankrijk Médecins Sans Frontières (Paris)
- Spanje Nutrición Sin Fronteras

Vervolgens download ik het meest actuele annual report en bevraag de organisatie over één statistische frase waar ik makkelijk een lijst van kan opvragen. Ik stel steeds een gesloten en een open vraag.

☑ *Vredeseilanden*

- Rapport: *Boeren Verdienen Meer 2014*.
- Frase: 'In 2014 ondersteunden we 115 organisaties in 13 landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië. Ongeveer 46.000 mannen en 28.000 vrouwen genieten zo onze rechtstreekse steun', p. 11.
- Vragen: Hoe zijn de getallen van mannen en vrouwen geteld? Heeft u lijsten met namen en adressen van de mensen zodat ik het ook kan controleren?
- Antwoord: 'De boerenorganisaties houden een register bij met het aantal mannelijke en vrouwelijke leden, maar ik heb die gegevens hier natuurlijk niet allemaal op het hoofdkantoor. Daarvoor zou ik de lijsten allemaal moeten opvragen. Alle mensen die we "bereiken" via beleidswerk in de brede zin (door samenwerking met federaties, andere ngo's, Kamers Van Koophandel, bedrijven) tellen we hier niet mee, omdat dit heel moeilijk correct te becijferen is.'
- Ik heb een van de 115 organisaties, te weten VINASTAS uit Vietnam, benaderd en gevraagd hoeveel boeren ze hebben bereikt gestaafd met bewijzen. Er volgt geen reactie, ondanks reminders.

☑ *Welthungerhilfe*

- Rapport: *Annual Report 2014*.
- Frase: 'More than 2,000 representatives of those supported were informed about transparency standards and about their rights', p. 33.
- Frasen: 'Welthungerhilfe has cooperated with the association Viva con Agua since 2005. Since then, over 9,000 volunteers have become involved with the network', p. 51.
- Vragen: How are these numbers counted? Can you show me a list with names of these 9.000 volunteers and 2.000 representatives?
- Antwoord: 'We have a volunteer online database tool. Via pool.vivaconagua.org the volunteers register and are coordinated for local activities and fundraising schemes. As it's a database it's not difficult to count the numbers of registered people. It would

take me some time to extract a list out of the server so I hope you understand I am not sending you a list.'

- Helaas mag ik geen bewijs inzien. Daarnaast wordt er niks gezegd over de 2000 vertegenwoordigers. Er zullen best lijsten van de 9000 en 2000 mensen zijn. Geen idee hoe actief iedere geregistreerde vrijwilliger is en hoe lang ze in hun register blijven.

Oxfam

- Rapport: *Oxfam Annual Report & Accounts 2014/2015*.
- Frase: 'In 2014/15 our "My Rights, My Voice" programme supported more than 182,000 people (of whom more than 158,000 were children and youth and over 46% were women or girls) in eight countries to claim their rights to health and education through a range of advocacy and capacity-building support', p. 11.
- Vragen: How are these 182,000 people counted? Do you have a list of names and addresses of these people?
- Antwoord: Ik krijg een antwoord in één zin waarin ik doorverwezen wordt naar *My Rights, My Voice, Annual Progress Report 2014*. Daar staat dezelfde zin inderdaad nog een keer in, zonder enige uitleg.

The Asian Foundation

- Rapport: *Annual Report 2014*.
- Frase: 'The Asian Foundation trained 17,000 observers', p. 5.
- Vragen: How are these 17,000 observers counted? Do you have a list of names of these 17,000 observers?
- Antwoord: Er volgt geen reactie, ondanks reminders.

TEAR Australia

- Rapport: *Annual Report 2014/2015*.
- Frase: 'There were 429,086 people impacted through these projects', p. 8.
- Vragen: How are these 429,086 people counted? Do you have a list of names of these 429.086 people?

- Antwoord: ‘We don’t have names of all of the people. Our partner agencies will have records of the names of many of the people in their projects, but for some of the more mass communication methods collecting names would not be possible. TEAR does not run its own projects, but works through local partner agencies so we don’t receive the names of people in the projects as a matter of routine. This is information that is kept by our partners for their own records. These are verified by TEAR staff in the regular monitoring visits’
- TEAR stuurt me het Impact Report, Sector Analysis For Basic health 2014/15 en daarin wordt onder andere International Assistance Mission (IAM) Afghanistan genoemd. Op de website van IAM staat ‘Capacity building in Afghanistan since 1966; directly benefiting over 200,000’. Ik vraag de ngo naar een lijst met 200.000 namen.
- De reactie van IAM: ‘I believe we could give names to those beneficiaries. Here is a quote from an eye care project report for 2015: “Out of 365,232 patients, 118,5914 were male (50.90 %) and 179,318 (49.90%) were female.” These are clients that are examined and treated at the project’s various eye hospitals, clinics, and during school eye screening visits. I’m not sure if, when the project does eye screening in schools, whether they record each student’s name, but they are individually examined. Certainly those who are seen in the hospitals and clinics are registered in the project by name. The orthopedic workshop report for 2014 stated:
 - 773 (491 male – 282 female) clients received specially-made orthotic appliances
 - 2245 (1686 male – 559 female) clients received assistive devices
 - 1844 (847 male – 997 female) clients received PT services
 These clients are all registered by name in the project. That is only two of the organization’s projects, but it gives you an idea of how beneficiaries are counted in the organization.’

Médecins Sans Frontières

- Rapport: *International Activity Report 2014*.
- Frase: ‘135,600 outpatient consultations.’ p. 82

- Vragen: How are these 135,600 consultations counted? Do you have a list of names of these 135,600 patients?
- Antwoord: Er volgt geen reactie, ondanks reminders.

☑ *Nutrición Sin Fronteras*

- Rapport: *Activities Report 2014*.
- Frase: '17,074 people benefited directly from the project.' p. 15
- Vragen: How are these 17,074 people counted? Do you have a list of names of these 17,074 people?
- Antwoord: 'Is the information that you are requested for your own interest or for an organization?' Er volgt geen verdere reactie, ondanks reminders.

De oogst is mager. Dit zegt overigens niets over daadwerkelijke output. Echter, een voor burgers onbewezen output is hetzelfde als fictieve output. Als je bewezen output isoleert voor een enkeling, dan devalueert de output. Mijn schrale opbrengst zegt dus voornamelijk iets over de toegang tot output en de communicatie tussen actanten en burgers. Het is tekenend voor hoe ver burgers kunnen komen wat betreft informatie over bewijzen. Na 15 jaar sumoworstelen met papieren krachtmetingen kan ik met moeite bij een enkeling een ingang vinden. De onbeantwoorde vragen moet ik genoodzaakt oormerken met het label 'trust me'. Dit is, helaas, ontwikkelingssamenwerking. Opvallend positief is het antwoord van IAM. Dit zijn de antwoorden die ik zoek. Maar de meest in het oog springende reactie vind ik die van Nutrición Sin Fronteras: 'Is the information that you are requested for your own interest or for an organization?' Het beschrijft de innerlijke geaardheid van de communicatieweerstand van de ontwikkelingssector.

In mei 2010 heb ik een gesprek met professor Ruben van Centre for International Development Issues aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Tijdens dit gesprek stelt hij mij de vraag hoe het, in mijn ogen, komt dat de ontwikkelingssector en de publieke massa niet goed op elkaar afgestemd zijn. Hij begrijpt het niet, omdat hij het probleem niet kan erkennen. Nutrición Sin Fronteras legt dit bloot. Indien je vanuit een instelling of organisatie uit het beroepsveld vragen stelt, dan ben je welkom, want de antwoorden worden veelal gebruikt als ingrediënten voor

een onderzoek. De universiteit en de hulporganisatie spinnen er beide garen bij. Actanten gebruiken de informatie over het algemeen positief. Indien je van de pers bent, dan wordt een perschef naar voren geschoven. Maar als je, en nu komt het, een burger bent, dan ben je slachtoffer van bureaucratie, radiostilte, cryptische verwijzingen gevuld met hyperlinks waaronder weer vele hyperlinks verborgen zijn en holle frasen op de website en in jaarrapportages. Dit is vreemd, want juist de burger betaalt de gehele industrie van ontwikkelingssamenwerking, namelijk de overheid, goededoelenstichtingen, overheidsinstellingen, organisaties uit het beroepsveld, onderzoeksbureaus en zelfs een professor in welk land dan ook. Goededoelenstichtingen zijn geneigd om intern verantwoording af te leggen en binnen een bestaand web van stakeholders, maar vragen van burgers worden vaak gezien als verkapte Wob-vragen. Geen zin in. Geen tijd voor. Een kwelling dus.

Westerse ngo's kun je grofweg verdelen in humanitaire organisaties en ontwikkelingsorganisaties. Humanitaire ngo's werken onafhankelijk, zonder invloeden van overheden, zeker zonder die van overheden in het zuiden. Ze zijn ongecompliceerd en gericht op duidelijke mensdoelen, zoals het redden van levens, het verbeteren van basic needs, het verlichten van lijden. Ontwikkelingsorganisaties werken daarentegen juist met overheden, ook met overheden in het zuiden. Ze zijn gecompliceerd en gericht op staatkundige ontwikkelingen waarbij meerdere stakeholders betrokken zijn. Humanitaire en ontwikkelingsorganisaties mogen nimmer onder één noemer vallen zoals *ontwikkelingsorganisaties, ngo's of goede doelen*, omdat het totaal verschillende organisaties zijn met verschillende doelen en werkwijzen.

Ik heb u laten zien dat overheden de privaatrechtelijke structuur van goededoelenstichtingen eenvoudig kunnen veranderen door in beslissende mate de criteria te bepalen voor hoe subsidies van goededoelenstichtingen behoren te worden verdeeld. Ze zouden dan tot het publiekrecht behoren. De rechterlijke manoeuvres die nu gelden, zijn dan van de baan. Op dit moment schuilt in het huis van de term ngo, non-gouvernementele organisatie, een juridische consequentie, namelijk *niet van de overheid*. Of we gebruiken de term *particuliere organisatie*, wat zoiets betekent als *niet van de overheid uitgaande organisatie op*

het gebied van ontwikkelingssamenwerking. De termen zeggen eigenlijk dat ze zelfstandig opereren en niet onder een privaatrechtelijke structuur vallen. De term ngo heeft zijn glans verloren omdat het niet duidelijk is wanneer een organisatie een lokale ngo is, een westerse tussenpersoon in het zuiden of een ngo in het westen. Soms is er sprake van een multilaterale organisatie zoals IMF, WHO of World Bank, terwijl internationale coalitieorganisaties zoals Oxfam, Amnesty en Rode Kruis eigenlijk ook verkapte multilaterale organisaties zijn. En dan heb je nog kleine ngo's die in hun naamgeving groot lijken door het woord *international*, zoals International Needs en Marie Stopes International. Recentelijk doemen allerlei varianten op de term *ngo op*: *bingo* (business ngo), *cso* (civiel-society organisation), *cbo* (community based organisation), *chards* (community health and rural development society), *citywide organisations* (coalitie van bedrijven: Rotary en Lion, (inter)nationale Kamers van Koophandel), *dongo* (donor organized ngo), *engo* (environmental ngo), *gongo* (governmental ngo), *gso* (grassroots support organisation), *ingo* (international ngo), *mango* (market advocacy ngo), *missionary aid*, *ngdo* (non-governmental development organisation), *nngo* (northern ngo), *npo* (non-profit organisation), *pango* (party ngo), *quango* (quasi-autonomous ngo), *sco* (social change organisation), *sngo* (southern ngo), *tango* (technical assistance ngo), *tingo* (transnational ngo), *tso* (third sector organisation). Ze hebben kennelijk de drang om zich te onderscheiden en dat zegt iets over de concurrentiestrijd die onderling uitgevochten wordt. De Wereldbank hanteert weer twee andere verschillen, te weten een *operational ngo* (design en implementatie van projecten) en een *advocacy ngo* (promotie). Veel ngo's zijn wel geregistreerd bij de UN maar niet bij de Union of International Associations, of andersom. Laatstgenoemde brengt jaarlijks de *Yearbook of International Organizations* uit, met 68.000 internationale organisaties uit 300 landen met inbegrip van intergouvernementele (igo's) en internationale niet-gouvernementele organisaties (ingo's). De groei van igo's en ngo's is enorm. In 1989 waren 222 igo's en 1095 ngo's bij UIA geregistreerd en in de jaren 90 nemen deze aantallen een vlucht tot een totaal van 18.643 in 2000. In 2013 lees ik een getal van 25.074, waarvan 1942 igo's en

23.132 ngo's.⁶⁰ In februari 2016 heeft de United Nations Department of Economic and Social Affairs 38.249 geaccrediteerde cso's in zijn bestand staan.⁶¹ Nog meer lijstjes. De United Nations Office on Drugs and Crime: 3207 ngo's.⁶² United Nations Economic and Social Council: 4160 ngo's.⁶³ India kent een hoge dichtheid van ngo's, namelijk 1 per 600 inwoners. Om de absurditeit in kaart te brengen: India heeft 1 politieagent voor 943 inwoners.⁶⁴ Dit is slechts een selectie van *aantallen* die je overal op het internet kunt vinden.

In het zuiden hebben veel ngo's er bovendien een handje van om zich voor te stellen als een coalitie of parapluorganisatie, zoals Girls Not Brides: 'Girls Not Brides is a global partnership of more than 400 civil society organisations from over 60 countries across Africa, Asia, the Middle East, Europe and the Americas, united by a commitment to end child marriage.' Vervolgens staat de website vol met zinloze opsommingen die om aandacht schreeuwen: 60 leden uit 29 landen, 30 overheden en 200 maatschappelijke organisaties, 40 overheden en 100 verbintenissen, 150 leden, 40.000 tweets, Facebookvolgelingen 60.000, Facebookbereik 130.000. Dergelijke organisaties 'lenen' vaak statistiek van multilaterale organisaties om de schijn van hun eigen status te upgraden. In hun annual report 2014 (slechts 17 pagina's) staat bijvoorbeeld op pagina 6: 'Each year, 15 million girls are married before the age of 18. That is 28 girls every minute.' De organisatie schrijft mij dat ze de betreffende statistiek van *UNICEF global databases 2014* hebben geciteerd. Het is tevens te vinden in *Ending child marriage: Progress and prospects* van UNICEF.

Ik heb bij een andere ngo de zogenaamde coalitie getest door aselect 10 van 400 ngo's te bezoeken. De naam van de 'moeder'-ngo laat ik anoniem. 5 van hen zien zichzelf niet als onderdeel van een vorm van samenwerking, 2 van hen blijken slechts op papier te bestaan en 3 geven schoorvoetend toe dat er enige vorm van samenwerking ooit is geweest (lees: tijdens een conferentie hebben

⁶⁰ UIA, *Historical overview of number of international organizations by type 1909-2013*.

⁶¹ United Nations Department of Economic and Social Affairs, *Civil Society Database*, <http://esango.un.org>.

⁶² United Nations Office on Drugs and Crime, *list all NGOs*, <https://www.unodc.org/ngo/list.jsp>.

⁶³ United Nations Economic and Social Council, *List of non-governmental organizations in consultative status with the Economic and Social Council as of 1 September 2014*.

⁶⁴ Dhananjay Mahapatra, *India witnessing NGO boom, there is 1 for every 600 people*, The Times Of India, 23 februari 2014.

ze elkaar in een debat gesteund). Op het kantoor confronteer ik de voorzitter van deze 'moeder-ngo' met mijn bevindingen, maar na een uitbrander duurt het 24 uur voordat ik door 7 organisaties gebeld wordt met de mededeling dat ze mijn vragen verkeerd hebben begrepen en dat ze wel degelijk onderdeel van een coalitie vormen. Ik wend mij wederom tot de voorzitter en ik vraag lijsten met namen en adressen van het trackrecord van zijn ngo. Er volgt weer een uitbrander. Op de website van deze ngo wordt de International Labour Organisation (ILO) in 2011 83 keer genoemd, waarbij allerlei quotes en statistiek worden 'geleend'. Hierdoor krijg je een beeld van een intensieve samenwerking. Op 30 juni 2011 heb ik telefonisch contact met de ILO. Na grondig onderzoek verklaren ze: 'There is no relation with this NGO. We have done research back to 2001 and we could only find a donation of about US\$ 1.000.' De bewering dat de ngo een coalitie van 400 ngo's betreft is breeduit door westerse nationale instanties en zelfs UN-organen geëxploiteerd: in folders, in e-mails, in persberichten, in kranten, in huis-aan-huisbladen, in tv- en radio-uitzendingen, op websites en in officiële evaluatierapporten.

Concluderend kan ik stellen dat er sprake is van vervuiling van het landschap en een eenheid of enige vorm van eenduidigheid is volledig zoek. Er is een mondiale wolk aan rivaliserende ngo's die ieder om aandacht gillen.

Resumerend

- Westerse internationale hulporganisaties zijn onvoldoende in staat om bewijzen te leveren.

Imaginaire: de westerse motieven voor ontwikkelingshulp zijn onberispelijk

'I am convinced that the majority of people would be generous from selfish motives, if they had the opportunity.'

Charles Dudley Warner (1829 – 1900), *My Summer in a Garden*, p. 82

In mijn loopbaan ben ik vier, min of meer verborgen, elementen van ruis tegengekomen die ten grondslag liggen aan de scheefgroei van ontwikkelingssamenwerking:

- Eerste element: artificiële verstandhoudingen in het westen veroorzaakt door afhankelijkheidsrelatie.
- Tweede element: artificiële verstandhoudingen in het zuiden veroorzaakt door afhankelijkheidsrelatie.
- Derde element: westerse schuldcultuur.
- Vierde element: onbetrouwbaarheid van waarheidsvinding.

Als vijfde element zou ik *politieke agenda* kunnen toevoegen voor de scheefgroei, maar deze wordt al jarenlang erkend en is allesbehalve verborgen. Ik noem aan aantal voorbeelden.

Neem het Britse hulpbeleid. Dit is nimmer helemaal altruïstisch geweest door een focus op het bevorderen van groei in koloniën, deels om de industrie thuis te stimuleren. Margaret Thatcher spoorde ontvangende landen aan om bussen van Leyland en helikopters van Westland te kopen. Het idee om steunbeleid volledig af te schermen van binnenlandse politiek vinden de Britten onverstandig vanwege de publieke opinie over hoge uitgaven voor buitenlandse hulp.

In 2001 betreft de Chinese ontwikkelingshulp US\$ 1,7 miljard en tegen 2011 is dit meer dan vertienvoudigd tot US\$ 189,3 miljard.⁶⁵ De hulp vanuit de OECD is gebaseerd op subsidies en de Chinese hulp is gebaseerd op zachte leningen waar de geldgever en de geldontvanger voordeel bij hebben. Vandaar dat deze

⁶⁵ Charles Wolf Jr., Distinguished Chair in International Economics at the RAND Corporation

projecten ondergebracht zijn bij het Minister of Commerce in plaats van bij buitenlandse zaken. 80% komt ten goede van de ontwikkeling van exploitatie van hulpbronnen. De ontwikkeling van infrastructuur staat op de tweede plaats van aandacht. Om de internationale publieke opinie te masseren worden behalve op de commerciële projecten de accenten tevens gelegd op sociale projecten. China is zich ervan bewust dat je niet zomaar een land kunt exploiteren, maar dat je dit *politiek correct* moet doen. De marginale rol van sociale projecten wordt dan ook breeduit benoemd in de Chinese propaganda. 'Africa is Chinese enterprises' second largest contracted projects market overseas. In January-November 2014, China made a total contract value of US\$70.8 billion in Africa, with a turnover of US\$46 billion, going up 33% and 26% respectively', aldus de Chinese overheid.⁶⁶ In 2016 richt China de tegenhanger van de Wereldbank op, de Asian Infrastructure Investment Bank, waarbij het accent komt te liggen op financiering van infrastructuur.

De waarde van een 'troy ounce' aan goud (circa 31 gram) schommelt rond de €1000. In de 18e en 19e eeuw was een sterke munt gekoppeld aan de goudvoorraad van een land. De waarde van een lokale munt werd vastgesteld tegen een vaste wisselkoers voor goud, de zogeheten gold standard. Rond de Eerste Wereldoorlog werd de gold standard opgeheven en niet veel later braken beurzen alle diepterecords. Na de Tweede Wereldoorlog werd de dollar gekoppeld aan olie, maar begin jaren 70 ruilden veel landen hun dollarvoorraden in voor goud omdat Amerika veel geld bijdrokte. De Amerikaanse goudvoorraad nam daardoor sterk af en zo stortte het systeem in 1973 uiteindelijk ineen; landen koppelden hun munt los van de dollar. Goud heeft al eeuwenlang een belangrijke functie en waarde voor een sterke valuta. Wereldwijd betreffen de goudreserves in 2015 31.977,6 ton. De euroregio bezit 10.784,1 ton. USA heeft de meeste goudreserves met 8133,5 ton, gevolgd door Duitsland met 3384,2 ton en het IMF met 2814 ton. Nederland staat met 612,5 ton op de tiende plaats.⁶⁷ Welke conclusies kan ik trekken indien ik de landen met goudproductie rubriceer? Ik heb twee documenten ter hand genomen. Het eerste betreft de indeling van landen door de OECD in Least Developed Countries, Lower Middle

⁶⁶ Ministry of Commerce People's Republic of China.

⁶⁷ World Official Gold Holdings 2015.

Income Countries en Upper Middle Income Countries.⁶⁸ Het tweede document is een overzicht van 26 goudproducerende landen.⁶⁹ Deze twee combinerend heb ik de goudproductie ondergebracht in ontwikkelingslanden, middeninkomenslanden en westerse landen. Argentinië, Brazilië, China, Rusland, Turkije, Chili, Mexico, Peru en Suriname behoren tot de groep van goudproducerende landen van de middeninkomenslanden. In 2013 hebben ontwikkelingslanden 446,9 ton aan goud verkocht (19%), de middeninkomenslanden 1203,1 ton (52%) en westerse landen 649 ton (28%). Indien ik volgens dezelfde landenindeling de goudvoorraad van de World Official Gold Holdings 2015 rubriceer, dan kom ik uit op het volgende: ontwikkelingslanden 1350,6 ton (4,4%), de middeninkomenslanden 4741,3 ton (15,5%) en westerse landen vertegenwoordigd door Amerika, Canada en Europa 24.542,9 ton (80,1%). Een aantal landen zijn in de DAC-list niet gedefinieerd, te weten Taiwan, Saudi-Arabië, Singapore, Koeweit, Qatar, Letland, Litouwen, de Verenigde Arabische Emiraten, Bahrain en Brunei. De conclusie is bikkelhard: het westen importeert goud met duizenden kilo's voor eigen opslag. Als contrast: in 2013 wonen in Amerika, Canada en Europa tezamen evenveel mensen als in Afrika, namelijk 1,1 miljard mensen.⁷⁰ Tegen de 24.54,9 ton goud die het westen heeft opgeslagen, heeft Afrika slechts 607,5 ton in bewaring. Het lijkt erop dat ontwikkelingslanden worden leeggeplunderd. Ik verwacht soortgelijke cijfers voor andere edelmetalen en edelstenen, waaronder diamant.

Landen als Amerika, Rusland, Spanje, Australië, de Scandinavische landen maar ook Nederland hebben ieder zo hun eigen *politieke agenda*. Mensenrechten, wapenindustrie, bedrijfsleven, grondstoffen waaronder olie, religie, militair, democratie, sterke staat: selecteer uw keuzes. De wapenindustrie vind ik sowieso een boek an sich waard. Zolang oorlog de moeder is van armoede, kun je je afvragen in hoeverre het belang van de westerse en Russische wapens, waar groeperingen in Afrika en in het Midden-Oosten mee vechten, een stakeholder is om onderontwikkeling intact te houden. Dan kun je aan de onderkant wel ontwikkelingshulp blijven geven, maar dan doen we aan de

⁶⁸ DAC List of ODA Recipients, Effective for reporting on 2014, 2015 and 2016 flows.

⁶⁹ World Gold Council, *Responsible Gold Mining and Value Distribution 2013 Consolidated Survey Data*.

⁷⁰ Population Reference Bureau, *World Population Data Sheet 2013*.

bovenkant iets verkeerd. Je kunt zelfs redeneren dat er een relatie is tussen ontwikkelingshulp en de wapenindustrie. Geen export van westerse wapens, geen grootschalige oorlog. Geen grootschalige oorlog, geen extreme armoede. Geen extreme armoede, geen noodzakelijke ontwikkelingshulp.

Ondanks het populaire geloof dat hulp in de eerste plaats gemotiveerd wordt door het willen helpen van hulpbehoevenden, is er substantieel bewijs dat het gaat om politieke, strategische belangen van de donorlanden zelf. Om tot deze conclusie te komen analyseerde Peter Boone negen studies gericht op bilaterale hulp. Hij hanteert uitdrukkingen als 'friends of US' en 'friends of OPEC'. Het meest opvallende voorbeeld is de verkoop van stemmen binnen de UN. De kleine arme landen verkopen hun stem aan grote rijke landen. Dit zou leiden tot een negatieve correlatie tussen hulp en armoede. In zijn studie is in elk geval de impact van hulp te verwaarlozen. Alhoewel de consumptie in arme landen stijgt, is er geen bewijs dat armen hiervan profiteren. Er is tevens geen duidelijke correlatie waar te nemen tussen hulp enerzijds en de afname van kindersterfte, de toename van basisonderwijs en de levensverwachting anderzijds.⁷¹

Als zesde element zou ik het cultuureconomische verschil tussen het *kortetermijndenken* in het zuiden en het *langetermijndenken* in het westen kunnen toevoegen. Net als het zesde motief wordt dit ook al jarenlang erkend.

Frits Bolkestein publiceert in de Volkskrant een interessante passage⁷²: 'De juiste vraag is niet: waarom zijn arme landen arm? De juiste vraag is: waarom zijn rijke landen rijk? Want in het begin waren we allemaal arm. Wie een verklaring zoekt voor de bloei van het westen, moet teruggaan naar de renaissance of zelfs naar de klassieke oudheid. Kolonialisme heeft niets te maken met die bloei.'

Het *reële bbp* (bruto binnenlands product)⁷³ van Japan viel tussen 1944 en 1945 terug van 205.214 naar 102.607 (-50%).⁷⁴ Duitsland volgde dezelfde trend. Tussen 1945 en 1946 viel het reële

⁷¹ Peter Boone, *Politics and the effectiveness of foreign aid*, European Economic Review 40 (1996), p. 306-324.

⁷² 24 december 2009.

⁷³ Bbp betreft de totale geldwaarde van alle in een land geproduceerde finale goederen en diensten gedurende een bepaalde periode; het reële bbp is het (nominale) bbp gecorrigeerd voor de inflatie.

⁷⁴ Reële bbp in miljoenen 1990 international Geary-Khamis dollars. Bron: Maddison Project.

bbp terug van 302.457 naar 143.381 (-53%). De halveringen van het reële bbp in Duitsland en Japan zijn ongekennd, uniek in de historie en in principe onoverbrugbaar. Tussen 1945 en 1946 maakt het reële bbp van Nederland een groei door van 41%, namelijk van 24.880 naar 41.999. In 1950 heeft Japan zich enigszins hersteld naar een reëel bbp van 160.966, Duitsland is teruggeklommen naar 265.254, terwijl Nederland de trend door heeft kunnen zetten naar 60.642. De eerste cijfers van geheel Afrika zijn van 1950, te weten 203.131. Dit cijfer is hoger dan dat van Japan en enigszins equivalent aan dat van Duitsland. Daarna gaat het mis, want in 2008 zijn de kaarten behoorlijk geschud. Onderstaand overzicht toont de genoemde jaren, inclusief het aantal inwoners van de genoemde landen en continent.

	1944	1945	1946	1950	2008	Populatie
Duitsland	425.041	302.457	143.381	265.354	1.713.405	82
Japan	205.214	102.607	111.492	160.966	2.904.141	128
Nederland	24.306	24.880	41.999	60.642	411.055	16
Afrika				202.646	1.734.918	967

*Bbp in miljoenen international Geary-Khamis dollars/populatie 2008 in miljoenen.*⁷⁵

Indien ik het reële bbp deel door het exacte aantal inwoners, dan toont de uitkomst de *bbp per capita*. In 2008 komt Duitsland uit op 20.801, Japan op 22.816, Nederland op 24.695 en het gehele Afrikaanse continent op 1780. Het Afrikaanse bbp per capita in 1950 telt 889, terwijl in de compleet vernietigende landen als Duitsland en Japan dit getal in 1946 al op respectievelijk 2217 en 1444 staat.⁷⁶ De Afrikaanse groeicurve van 889 tot 1.780 in 58 jaar is bizar laag.

Het reële bbp toont aan dat Bolkestein gelijk heeft, maar het bbp per capita het tegendeel. Het lijkt mij onweerlegbaar dat de renaissance en de klassieke oudheid het westen een positieve impuls hebben gegeven en dat Afrika daar nog op wacht. Het lijkt mij tevens onweerlegbaar dat de periode van voor het koloniale tijdperk, met min of meer middeleeuwse stammenculturen met vloeibare landgrenzen, driftig is verstoord door een willekeur aan indeling door kolonisten, onder andere door honderden kilometers aan kaarsrechte landgrenzen. Bolkestein heeft wel gelijk dat een

⁷⁵ Populatie: OECD.stat.

⁷⁶ Bbp per capita: 1990 international Geary-Khamis dollars. Bron: Maddison Project.

koloniaal verleden niet debet is aan de economische situatie in Afrika, omdat Duitsland nagenoeg geen koloniaal verleden heeft. Datzelfde geldt voor de Scandinavische landen en Zwitserland, terwijl imperialistische landen als Portugal en Spanje het economisch juist niet hebben kunnen waarmaken.

Toch maken westerse landen blijkbaar andere keuzes dan in Afrika, waarbij zelfs Duitsland en Japan een paar jaar na WOII hoger scoren op het bbp. Laat ik de situatie van Duitsland eens uitvergroten. 153 Duitse steden werden vanuit de lucht gebombardeerd, soms met 1000 tot 1500 bommenwerpers tegelijk. De westerse geallieerden hebben in totaal 1.440.000 vluchten ondernomen, waarbij 2.700.000 ton aan bommen zijn afgegooid. De USAAF en de RAF hebben Berlijn 45 keer gebombardeerd, Duisburg-Düsseldorf 26 keer, Hamburg 24 keer, Essen 22 keer, Keulen 20 keer, Stuttgart 13 keer, München 12 keer, Dortmund 11 keer, Frankfurt 10 keer, Bremen 10 keer, Hannover 8 keer, Wilhelmshaven 8 keer, Neurenberg 8 keer en Mannheim 7 keer. 63 andere Duitse steden zijn eveneens 1 tot 5 keer gebombardeerd.⁷⁷ Deze optelling staat nog los van de Sovjetbombardementen. Dit is heel wat anders dan 1 keer Rotterdam of Nijmegen. Berlijn ter illustratie. Britse en Amerikaanse bommenwerpers voerden 363 luchtaanvallen uit op Berlijn, waaronder 35 grootschalige aanvallen. Bij de slag van Berlijn gebruikte het Sovjetleger meer dan 6000 tanks, meer dan 7000 vliegtuigen en meer dan 40.000 artilleriestuks. Tussen 1 februari en 1 april 1945 alleen al zijn 100.000 ton aan explosieven en fosfor op Berlijn gevallen.⁷⁸ In Duitsland zijn op deze manier steden en industrieën volledig weggevaagd. Het land mist een gehele generatie aan mannen. WOII treft het land zwaar met 2 miljoen omgekomen militairen en 1 miljoen omgekomen burgers. Duitse artsen hebben 19 miljoen gevallen behandeld.⁷⁹ WOII resulteert in 5,5 miljoen voornamelijk Duitse mannelijke militaire doden en vermisten. Inclusief Duitse burgers ligt het aantal doden na WOII tussen de 6,6 en 8,8 miljoen, 11% van het inwonersaantal.⁸⁰ Stunde Null is de term voor een gehalveerd Duitsland dat helemaal opnieuw moet beginnen, en mede omdat het

⁷⁷ Edward M. Sion, *Through Blue Skies to Hell: America's 'bloody 100th' in the Air War Over Germany*, hoofdstuk 20.

⁷⁸ Rundfunk Berlin-Brandenburg, *Kriegsschäden in Berlin - Zerstörung in Zahlen*.

⁷⁹ Whalen, *Bitter Wounds*, p. 41-53.

⁸⁰ The National WWII Museum, New Orleans.

land nog steeds over een hoogopgeleide beroepsbevolking beschikt en de democratische infrastructuur van voor 1933 snel kan optuigen, richt het land zich op. Vanaf 1990 heeft Duitsland ook met de transitieproblematiek te maken na de hereniging van West- en Oost-Duitsland. Via het zogeheten *Solidarpakt I* betalen West-Duitse deelstaten €95 miljard aan Oost-Duitsland en Berlijn en via het *Solidarpakt II* tussen 2005 en 2019 nog eens €156 miljard. Duitsland is momenteel het vijfde rijkste land ter wereld.⁸¹

Een hele andere situatie betreft de situatie in Afrika. Jeffrey D. Sachs beweert dat Afrika jaarlijks US\$ 30 miljard per jaar aan ontwikkelingshulp nodig heeft om aan de armoede te ontsnappen. Maar indien wij deze hulp daadwerkelijk zouden gaan geven, dan zou dit volgens Sachs, wanneer het verleden het kompas zou zijn, recht in de afvoer belanden. Het onderwijsniveau in Afrika is zo laag dat zelfs ontwikkelingsprogramma's die elders wel succesvol zijn, gedoemd zijn om te mislukken. Afrika is corrupt en bezaaid met autoritarisme. Het ontbreekt er aan de moderne waarden en instellingen voor een vrije markteconomie die nodig zijn om succes te behalen.⁸² Indien je na 60 jaar nog steeds het creëren van waterputten in Afrika op de ontwikkelingsagenda hebt staan, dan heb je als continent duidelijk heel andere keuzes gemaakt dan Duitsland. Sterker nog, dan heb je als continent in mijn ogen de verkeerde keuze gemaakt. Dit terwijl de Afrikaanse rijkdommen aan grondstoffen in 1945 mijlenver voorop lagen in vergelijking met Duitsland. William Easterly zegt: indien Zambia al zijn ontwikkelingshulp die het sinds 1960 heeft ontvangen in economische groei had gestoken, dan zou het GNP begin jaren 90 US\$ 20.000 zijn in plaats van US\$ 500, een niveau lager dan dat van voor 1960.⁸³ In Zambia sterft 1 op de 13 kinderen voor zijn vijfde levensjaar door gebrek aan schoon drinkwater. Een hulporganisatie als Golf Fore Africa heeft 81 waterputten gefinancierd terwijl 36 in de planning staan.⁸⁴ Dit is de praktijk na het maken van verkeerde keuzes.

⁸¹ Lijst bbp 2013, IMF.

⁸² Jeffrey D. Sachs, *The end of poverty: economic possibilities for our time*, p. 309.

⁸³ William Easterly, *Can Foreign Aid Buy Growth?*, Journal of Economic Perspectives—Volume 17, Number 3—Summer 2003, p. 33.

⁸⁴ Christian Clark, *Of Character: Former OU golfer on course to provide water to Africans*, Newsok, 24 januari 2016.

Interessant vind ik de theorie van organisatiepsycholoog Geert Hofstede, die cultuur beschrijft aan de hand van zes dimensies.⁸⁵ Vergeleken met Europese landen scoort Afrika significant lager op de dimensie *lange- of kortetermijnoriëntatie*. Westerse culturen zitten vol met piketpaaltjes: eerst de basisschool, dan het voortgezet onderwijs gevolgd door beroepseducatie, dan pas trouwen, als je zoveel jaar ergens werkt dan heb je recht op pensioen x en misschien heb je nog periodiek 40 jaar lang gespaard en kun je je afbetaalde woning met overwaarde verzilveren. Kenmerkend voor een cultuur met een kortetermijngedachte zoals in Afrika is de focus op het behalen van snelle resultaten, een groot respect voor de traditie, absolute waarden over goed en kwaad, bescherming van eer en de drang tot besteding in plaats van investering. Men beroept zich op het collectieve bewustzijn, minder op individualistische routes. In het cultuurgoed van Afrika zit te weinig beleid dat een levensweg tientallen jaren vooruit plant.

De kortetermijnoriëntatie krijgt bijval op meerdere fronten. Volgens het Overseas Development Institute, de Britse onafhankelijke denktank voor internationale ontwikkeling en humanitaire kwesties, wordt armoedereductie in Afrika belemmerd door politieke logica die te omschrijven is als een elite die kortetermijndoelen nastreeft zoals machtsverlenging en het uitmelken van de staat. In dergelijke landen tiert de informele sector welig, waarbij overheidsfunctionarissen klandizie zoeken voor de distributie van bescherming en overheidsmiddelen. Dit leidt tot een politieke cultuur die gepositioneerd is rondom personen in plaats van rondom problemen.⁸⁶

Ontwikkelingseconoom en auteur Mohamed Riad El-Ghonemy zegt: 'In sum, it appears that the problem of policy-makers in many developing countries tends to lie, at least in the short term, in the absence of one or more of the three "Cs"; commitment, courage and conviction.'⁸⁷

⁸⁵ Onder de werknemers in 64 landen heeft Geert Hofstede een crossculturele studie verricht naar hun waarden en beschreven in zijn boek *Allemaal Andersdenkenden*.

⁸⁶ ODI, *Poverty and poverty reduction in sub-Saharan Africa: An overview of the issues*, p. 7.

⁸⁷ M. Riad El-Ghonemy, *The Political Economy of Rural Poverty: The Case for Land Reform*, p. 58.

Wat nog volgt zijn de vijf, in mijn ogen verborgen, elementen die ten grondslag liggen aan de scheve verhoudingen binnen ontwikkelingssamenwerking.

Het eerste element.

In Noord-India heb ik op menig kantoor van UN-organisaties gesproken met hoogwaardige officials: van UNICEF, FAO, UNESCO, UNFPA, UNDP. Telkens kom ik uit bij een chique Engelse dame met een parelketting, een Zwitserse gladgeschoren man in kostuum die smijkt met zijn dossierkennis over cijfers en bedragen, een ernstig kijkende Tanzaniaan die kennis oplepelt over de lokale bevolking waarover hij daags tevoren heeft gelezen in de lokale krant of een lokale communistische grijsaard die oeverloos theoretiseert over internationale politieke standpunten waarbij Amerika altijd aan het kortste eind trekt. Ze spreken over hun darlingprojecten, die eindelijk iets zouden gaan veranderen inzake output, effectiviteit en daadwerkelijke hulp. Op elk kantoor loop ik als het ware een reclamefolder binnen. De ontwikkelingswerkers die ik de afgelopen 25 jaar heb gesproken herkennen dit bij nagenoeg alle UN-medewerkers en op alle continenten. Eigenlijk kun je het zo samenvatten dat je wereldwijd naar een toneelstuk aan het kijken bent. Alleen de clown achter het bureau heeft steeds een ander gezicht. De ambtenaren zitten daar om te zitten en ze zijn in mijn beleving een onnodige aanvulling om subsidies uit te smeren over een bevolkingsgroep.

Een voorbeeld. Mijn bevindingen ten aanzien van de verdwenen tsunamigelden van de EU heb ik voorgelegd aan een medewerker van de European External Action Service (EEAS). De EEAS is formeel opgericht in 1991 en in 2009 in werking getreden om de verschillende activiteiten die de EU mondiaal uitvoert op het gebied van diplomatie, handel en ontwikkelingshulp zo consistent en effectief mogelijk te laten verlopen. De medewerker weet al jaren dat er onnodig veel ambtenaren zijn die eigenlijk niks toevoegen. Op mijn vraag: 'Wat ga je hieraan doen?' hoor ik louter drogredenen waarom hij er niks aan kan doen. Met drie huizen op drie continenten is dergelijke kritiek een luxe die hij zich niet kan permitteren en hij adviseert mij vooral door te gaan met mijn onderzoek en publicaties. Lekker makkelijk.

Zoals we in het verhaal van Wiebe Bijker hebben gezien, worden mensen door een afhankelijkheidsrelatie artificieel en wordt in het zuiden krachtig samengewerkt om imaginaire output te creëren die het systeemdenken van westerse organisaties voedt. Sterker nog, westerse organisaties rennen massaal en vrijwillig naar deze kunstmatige wereld gevuld met selffulfilling prophecy's met als motor hun drang tot lijfbehoud binnen de sector. De werknemer van de EEAS heeft ooit zijn studie met zijn hart gekozen. Trouw zal hij gekozen hebben voor 'loyaal aan de doelgroep', maar hij staat symbool voor de weeffout in de logica omtrent ontwikkelingssamenwerking. Door zijn verschuiving naar lijfbehoud mist hij de wetenschappelijke neutraliteit die nodig is voor ontwikkelingsdenken. De onorthodoxe propositie in mijn optiek is dat ontwikkelingssamenwerking keihard over output, outcome, bereik gaat. En nergens anders over. De sector is niet gediend met mensen zoals de werknemer van EEAS. In mijn ogen wordt de gehele sector in het zuiden en in het westen in stand gehouden door mensen die loyaal zijn aan hun werk, en die elkaar tevens bewieroken met symbolen zoals mensenrechtenprijzen waaronder de Nobelprijs voor de Vrede. De medewerker van EEAS ontvangt ten tijde van de tsunamihulp van de EU een salaris van rond de €95.000 (hij was niet heel precies), zonder extra's. Momenteel is hij binnen de EU van baan geswitcht en zijn salaris is geüpgraded naar circa €120.000 (bij benadering afgerond), zonder extra's.

Dit beeld wordt bevestigd door Emily Troutman, die onderzoek heeft gedaan naar de noodhulp naar aanleiding van de aardbeving in Nepal in 2015. Meer dan 78 organisaties deden 183 projectvoorstellen voor een bedrag van US\$ 422 miljoen. Dit geld is naar 175 internationale ngo's gegaan (99,2%) en een bedrag van US\$ 3,5 miljoen is rechtstreeks naar 8 lokale Nepalese ngo's (0,8%) gegaan. De internationale ngo's claimen samen te werken met in totaal 83 lokale ngo's die tezamen 1560 jaar aan ervaring hebben in het werken in hun eigen land. Ze zijn nu gedoemd om als onderaannemer voor internationale ngo's te werken. Troutman bekritiseert de route van geld via overheid naar westerse ngo's, vervolgens naar nationale tussen-ngo's en tenslotte naar lokale ngo's. Deze route drijft de kosten enorm op en dat is onnodig. Troutman analyseert dat dit kan oplopen tot 50% van de totale ontwikkelingshulp. Als voorbeeld noemt zij de ngo ADRA. De

opgevoerde kosten van tijdelijke leercentra, die niets meer dan tenten zijn, betreffen US\$ 76,174. In de begroting staan 26 tenten geraamd voor US\$ 2929 per stuk. Voor dit bedrag kun je ook permanente klaslokalen bouwen, maar de keuze is klaarblijkelijk op peperdure tenten gevallen.⁸⁸ Niet echt effectief en ik stel vast dat baantjes in het zuiden er onder andere zijn om de baantjes zelf.

Terug naar de EEAS-medewerker. Van de circa 47.000 EU-ambtenaren verdienen ruim 10.000 meer dan de Britse premier Cameron, die een jaarsalaris van £ 142,000 mag ontvangen. Het middenkader verdient bij de EU bruto minder dan Cameron, maar zij houden netto meer over door een inkomstenbelasting van 13,4%. Van het gemiddelde salaris van £ 112,090 mogen ze netto £ 83,357 mee naar huis nemen. Dit is exclusief een kindtoeslag van £ 7000 per kind per jaar. Ten slotte kan een ambtenaar, indien hij in Brussel of Luxemburg woont, rekenen op 16% compensatiebonus en een huishoudtoeslag. Deze twee extra's kunnen oplopen tot een bedrag van £ 1300 per maand.⁸⁹ Nu begrijp ik waarom de EEAS-medewerker een van zijn drie woningen in Brussel heeft.

Een klein zijstapje. Bij UN-organisaties zijn de salarissen vergelijkbaar. Het middenkader verdient in US\$ tussen de 67,000 en 106,000 en het hoge management tussen de US\$ 95,000 en 123,000.⁹⁰ Salarissen, toelagen en vergoedingen worden door de UN veelal vrijgesteld van inkomstenbelasting en het basissalaris wordt aangevuld met een post 'aanpassingen' die varieert afhankelijk van de kosten van levensonderhoud in de standplaats en de wisselkoers van de Amerikaanse dollar. Andere voordelen omvatten ook huursubsidie, studiefinanciering, reis- en verzendkosten, opdrachsubsidie, ziektekostenverzekering en pensioen.

Ik kan u beloven: er is wel degelijk een afhankelijkheidsrelatie tussen westerse veelverdieners en hun job binnen ontwikkelingssamenwerking.

⁸⁸ Emily Troutman, *What Happened to the Aid? Nepal Earthquake Response Echoes Haïti*, 19 juni 2015.

⁸⁹ Bruno Waterfield, *10,000 European Union officials better paid than David Cameron*, The Telegraph, 21 mei 2014.

⁹⁰ International Civil Service Commission, *United Nations Common System of Salaries, Allowance and Benefits*, januari 2009.

☑ Het tweede element.

Ontwikkelingssamenwerking is een verholde naam zolang er een financiële afhankelijkheidsrelatie bestaat tussen rijke geldgevende actanten en arme geldontvangende actanten. Wat dat betreft zijn leningen zonder enige verwachting van kwijtschelding een betere strategie, omdat het gevoel van eigenaarschap vergroot wordt. In 2002 zijn in Cambodja 1000 lokale en internationale ngo's geregistreerd bij het Ministry of Interior en in 2011 zijn dit er meer dan 3000 op een populatie van 14 miljoen mensen. Sophal Ear, een Cambodjaans-Amerikaanse politieke econoom, suggereert dat afhankelijkheid van hulp verderfelijke gevolgen heeft voor de ontwikkeling van het land omdat de prikkel om duurzaam te ondernemen wegebt. De kortetermijnjacht op het binnenslepen van westerse fondsen zorgt voor een nieuw arbeidsethos.

De Pakistaanse econoom, auteur en activist Dr. Akmal Hussain publiceert op 19 augustus 2012 in The Express Tribune dat de hulpafhankelijkheid geworteld is in de structuur van de economie. Institutionele kaders leggen beperkingen op, zodat alleen de elite de mogelijkheid heeft om te sparen en te investeren. Daarom kan de hulpafhankelijkheid alleen overwonnen worden door de herstructurering van de economie door middel van een institutionele verandering die de middenklasse en de armen in staat stelt om deel te nemen aan het proces van sparen, investeringen en innovatie.

De Pakistaanse cricket-celebrity Imran Khan bevestigt de hulpafhankelijkheid op 19 oktober 2014 min of meer in de Daily Mail: 'twice as many countries lost freedoms after receiving British aid than improved the political and human rights conditions for their citizens'.⁹¹

ActionAid is duidelijk over de afhankelijkheidsverhoudingen. Tijdens het proces van ontwikkelingshulp kan de hulpafhankelijkheid een probleem worden. Dit komt niet, zoals doorgaans wordt aangevoerd, omdat hulp de economische ontwikkeling en de mobilisatie van binnenlandse bronnen remt. Echter, het belemmert landen om hun eigen ontwikkelingsstrategieën die daadwerkelijk beklijven in kaart te brengen. Hulp ondermijnt de politieke autonomie en de verantwoordelijkheidsplicht van de regering. Indien bepaalde

⁹¹ Tom McTague, *British aid money is being used to line the pockets of corrupt foreign politicians, warns former Pakistani cricket star Imran Khan*, Daily Mail, 19 oktober 2015

diensten zoals onderwijs, gezondheidszorg en veilig drinkwater voor een groot deel verzorgd worden door geldgevende en geldontvangende ngo's, dan holt dit de relatie tussen burger en overheid uit. De scheve relatie die hierbij ontstaat, is dat burgers van ngo's dienstverlening verwachten, terwijl de overheid zich ook richt op westerse hulporganisaties en daarmee de relatie met de burger verliest. Bijgevolg zal de nationale regering minder druk ervaren om de overheidsbegroting transparant en controleerbaar te maken. Indien hulp daadwerkelijk effectief is, zal het geleidelijk aan zijn eigen bestaansrecht op moeten kunnen heffen.⁹² Of zoals Samantha Spooner het beschrijft: 'Today, after more than half a century and a trillion dollars poured in by donors, some African governments are starting to raise more money from citizens and companies than from foreign donors.'⁹³ Een paper van de Inter-Agency Standing Committee, de UN's Food and Agriculture Organization (FAO) en de World Bank merkt op dat ontwikkelingshulp chronische, langetermijn- en terugkerende problemen heeft aangepakt waarbij velen zijn geholpen, maar er ook voor heeft gezorgd dat veel kwetsbare mensen vastraken in hulpafhankelijkheid.⁹⁴

Indien een balans verstoord is, worden verhoudingen artificieel. De natuurlijke habitat passen zich aan op een lokspijs. Om het heel cru te stellen: je behoort te allen tijde te twifelen aan de oprechtheid van de motieven van mensen in het zuiden, al is het maar omdat je volgens René Descartes met twifelen een wetenschappelijke onderzoekshouding aanneemt. Zonder enige vorm van bewijs zijn peerreviews, trackrecords en statistiek over aantallen dientengevolge niets meer dan een zeepbel. Helaas blijken ook werknemers van westerse actanten door eigen belangen artificieel. Wanneer dergelijke schimmen de schimmen in het zuiden moeten controleren, dan krijg je een uitkomst die bij voorbaat al als een fantoom beschouwd kan worden.

⁹² ActionAid, *Real Aid: Ending Aid Dependence*, p. 16-18.

⁹³ Samantha Spooner, *Hurray! (We think) - Aid to Africa is projected to decline, but these 7 African countries can't live without it*, Mail & Guardian Africa, 12 oktober 2015.

⁹⁴ Inter-Agency Standing Committee Principals Meeting, *Making the Links Work: How the humanitarian and development community can help ensure no one is left behind*, 9 december 2014.

Het derde element.

Ik duik de historie in. Bij schaamtecultuur hoort eerethiek, een fenomeen dat we kennen uit de islamitische cultuur, maar ook uit de westerse cultuur. Het handelen is erop gericht om een goede eerethiek te bevorderen, zoals roem en ontzag, en een slechte eerethiek te ontwijken, zoals vernedering en ongevreesd zijn. Vanaf de Griekse periode is fysieke competitie de manier om eerethiek hoog te houden, inclusief moord en doodslag. De reputatie van de uiterlijke vroomheid is van belang, hoe mensen over je denken en praten. Openlijke zelfreflectie of zelfspot is ondenkbaar. Deze culturen verabsoluteren zichzelf, hebben kritiek op anderen maar dulden daarentegen geen kritiek. Bij voorkeur groeit het ego door het kleineren en vernederen van anderen, zelfs van dode lichamen. De Amerikaan Raymond Ibrahim is auteur van het boek 'Crucified Again: Exposing Islam's New War on Christians' (2013) en op zijn website verslaat hij dagelijks de terreur van IS.⁹⁵ Onder het mom van 'Convert to Islam, or you will be crucified like Jezus' worden christenen, waaronder kinderen van tien, levend maar ook dood gekruisigd en dagenlang publiekelijk in de straten getoond. Soms worden dode lichamen geschopt en geslagen.

Gedurende de verlichting groeit het besef dan men met geestelijke verdienstelijkheid meer kan bereiken. De daad om anderen te helpen, terwijl het gemak voor je ligt om ze als een hercules te gronde te richten, wint terrein. Bij schuldcultuur hoort de gewetensethiek.⁹⁶ Het geweten wordt door de kerk als een hefboom versterkt. De kerk splitst zich al snel af van de Romeinse cultuur, mede omdat Romeinen fysiek en eervol zijn ingesteld. Dit staat haaks op de innerlijke devotie van christenen. Bijgevolg treden Romeinen gewetenloos op tegen, in hun ogen, eerloze christenen.

De gewetensethiek laat zich omschrijven als een handeling gericht op de zorg voor anderen en wel op zo'n manier dat de zorg, soms dominant, opgelegd kan worden. Boosheid van zorgbehoevende stakeholders geeft een enorm schuldgevoel. Falen wordt gezien als zondigen. Dit wordt gevolgd door berouw, soms in de vorm van publieke schuldbelijdenis. Het maken van een maatschappelijk verdrag (wetten) waarin het denken en handelen

⁹⁵ <http://www.raymondibrahim.com>.

⁹⁶ Andreas Kinneging, *Geografie van goed en kwaad*, 2005, p. 85-99.

veilig liggen vastgelegd en worden doorgegeven aan de volgende generaties, komen hieruit voort en worden dweepzuchtig nageleefd.

Tijdens de verlichting vinden vele denkers ruimte om hun ideeën te openbaren waardoor de schuldcultuur, met als metgezel de gewetensethiek, verankerd wordt. Met de plichtethiek vraagt Immanuel Kant (1724-1804) zich af wat iemand moet doen om een moreel goed mens te zijn. Wij moeten ons steevast de vraag stellen: wat moet ik doen? Een karakteristieke uitspraak van Kant vat alles samen: 'Wir sind nicht auf der Welt, um glücklich zu sein, sondern um unsere Pflicht zu erfüllen.'

Baruch Spinoza (1632-1677) is de grondlegger van het Nederlandse cultuurgoed 'het braafste jongetje van de klas'. Overdreven emoties zoals woede, passie, euforie of rouw leiden je weg van je verstand en zodoende zijn het aandoeningen. Je mag best boos zijn, maar het mag je niet leiden want dan ben je niet vrij. Om een deugdzaam persoon te worden dien je zo dicht mogelijk bij je verstand te blijven, met rede als middel. Spinoza: 'De zucht naar geld, genot en eer is slechts schadelijk voor zover deze zaken ter wille van zichzelf en niet als middel tot iets anders worden nagestreefd. Indien zij echter als middel worden gebruikt, zullen zij geenszins schadelijk zijn, doch integendeel alleszins bevorderlijk aan het doel in dienst waarvan zij worden gesteld.'

Combineer dit met een door Johannes Calvijn (1509-1564) sterk gekleurd protestantisme en de frase 'doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg' verklaart zich. Zijn filosofie is namelijk een stuk gematigder dan die van het rooms-katholicisme. De geloofsvervolging in de middeleeuwen heeft een sterk trauma achtergelaten in de Nederlandse geschiedenis en andersdenkenden krijgen steeds meer vrijheid. De functie van de wet, de inzet voor barmhartigheid en de bezinning op recht en gerechtigheid vormen het geweten van de Nederlander.

Westerse overheden wringen zich in allerlei bochten om hulpbehoevenden in ontwikkelingslanden te beschermen opdat zij zich zo min mogelijk gekwetst voelen. Bestuurders die kritiek spuien worden van twee kanten verketterd, namelijk door de eigen westerse cultuur alsmede door het zuiden. Nederlanders zijn door onze schuldcultuur te ver doorgeschooten in het zorgen voor anderen. Ontwikkelingssamenwerking blijkt een massale vorm van aflat die onze schuldcultuur afkoopt. En typerend is een aanhaling

van Simon Wiesenthal over de stille *Organisatie van voormalige SS-leden* tijdens de naoorlogse periode: 'Deze organisatie ontstond pas in 1946, toen een reeks voormalige nazi-groten al in gevangenschappen of tuchthuizen was opgesloten. Op een of andere manier slaagden zij erin contact op te nemen met oude kameraden die nog vrij waren en "hulpcomités" vormden voor gevangenenverzorging. Onder de dekmantel van humanitaire hulp brachten deze comités brieven over, legden contacten met oude kameraden en brachten geld bij elkaar. Dat alles gebeurde geheel officieel onder de ogen van de nietsvermoedende geallieerden, die meenden dat men ook de nazi's de zegeningen van een humanitair maatschappelijk bestel niet mocht onthouden.'⁹⁷ Maar Wiesenthal gaat verder: 'De hulpcomités kregen vooral veel steun van de katholieke kerk, die zich blijkbaar ineens van haar humanitaire plichten bewust werd. (...) In veel gevallen ging de hulp van de kerk evenwel ver uit boven het humanitaire werk van de hulpcomités en ontaardde in regelrechte hulp aan misdadigers: er werden belangrijke vluchtroutes ontworpen, de zogenaamde kloosterroute, tussen Oostenrijk en Italië'.⁹⁸ Is deze hulpdrang incidenteel?

W. Michael Kramer van het Anti-Corruption Resource Centre publiceert in 2007 via de website van het Chr. Michelsen Institute dat geldgevende en geldontvangende ngo's in Zuid-Azië en Afrika klagen over de wijdverbreide, systematische corruptie en de naïviteit van hulporganisaties die niet in staat zijn of niet bereid zijn om het probleem te herkennen. Een Amerikaans adviesbureau dat actief is in Latijns-Amerika laat weten dat ze maar één keuze hebben: 'to pay or protest'. In de ergste gevallen, volgens Kramer zijn er veel praktijkgevallen, wordt middels corruptie en fraude de gehele voorraad aan middelen geconsumeerd. Bij een affaire in Oost-Afrika hebben geldgevende en geldontvangende ngo's 90% van de US\$ 100 miljoen verkwanseld.⁹⁹ Voorts noemt Kramer voorbeelden van onzichtbare vriendjes waaronder: valse of overdreven cv's van personeel, ranking van laagopgeleid personeel voor een te hoge salarisschaal, vervalste effecten, achteraf aanpassen van jaarrekeningen, onnodige reizen naar het buitenland voor vermeende gesprekken met leveranciers, studiereizen en trainingen,

⁹⁷ Simon Wiesenthal, *Geen Wraak Maar Gerechtigheid*, p. 68

⁹⁸ *Ibid*, p. 69

⁹⁹ U4BRIEF, May 2007- No. 4

het creëren van *ghost werknemers*, fictieve uitgaven en omlegging van betalingen aan werknemers. Welke motieven liggen ten grondslag aan de keuze van donoren om aan deze vormen van corruptie mee te werken? Kramer, die over offertevervalsende kartels schrijft, noemt de angst om contracten mis te lopen als hoofdoorzaak. Je zou kunnen pleiten dat de schuldcultuur niet de mensen in ontwikkelingslanden dient, maar het gevoel van de geldgevende westerling. De hulpdrang blijkt een hardnekkig westers cultuurgoed. Kennelijk is de wereld van Wiesenthal sinds 1946 niet veel veranderd.

Dit beeld wordt bevestigd door het German Marshall Fund of the United States, dat onder de bevolking onderzoek heeft gedaan naar het draagvlak ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking. In Amerika is 66% van de mensen een voorstander en in Europa 75% met als hoogste uitschieters Italië (93%) en Frankrijk (85%).¹⁰⁰

238 jongeren tussen de 15 en 18 jaar op de mavo, havo en het vwo heb ik aan een onderzoek onderworpen en onder andere de keuze gegeven tussen 'meer ontwikkelingshulp' of 'meer effectiviteit met de huidige ontwikkelingshulp'. Ze móésten een keuze maken, zonder onthoudingen. De absolute meerderheid vindt dat geven belangrijker is dan het succes van hulp. Eén leerling verwoordt het kernachtig: 'Hoezo, het doel is toch om te geven?' Deze uitspraak portretteert de schuldcultuur als bladknop voor onze manier van ontwikkelingsdenken.

Het vierde element.

Op dit moment is ontwikkelingssamenwerking niets meer dan een rorschachvlek: eenieder ziet erin wat hij/zij erin wil zien. De waarheidsvinding kent helaas vele vormen van onzuiverheden. Deze onzuiverheden, ook wel *dwalingen* genoemd, zijn mede ontleend aan de Nederlandse rechtspraktijk, waarbij drogredenen vaak hebben geleid tot onschuldige detentie, zoals in de zaak van Lucia de Berk. Zij werd door de rechtbank, en door het gerechtshof in hoge beroep, op basis van indirecte statistische bewijzen onschuldig tot levenslang veroordeeld. Deze drogredenen uit de rechtspraktijk worden binnen ontwikkelingssamenwerking (nog) niet erkend. Ik kan u verzekeren dat indien u de waarheidsvinding van

¹⁰⁰ The German Marshall Fund of the United States, *Perspectives on Trade and Poverty Reduction, A Survey of Public Opinion, Key Findings 2007*, p. 15.

het Openbaar Ministerie in de zaak van Lucia de Berk bestudeert, u recht in de kern van het ontwikkelingsdenken kijkt. Welke dwalingen zijn dit?

De eerste dwaling betreft de twee begrippen voor een perceptioneel fenomeen dat optreedt wanneer een visuele verandering wordt geïntroduceerd zonder dat de waarnemer dit opmerkt: *change blindness* en *inattentional blindness*. *Change blindness* is een verandering die plaatsvindt als we even niet gekeken hebben en die we daarna niet waarnemen. *Inattentional blindness* noem je het proces wanneer we zo geconcentreerd ergens mee bezig zijn dat we veranderingen niet waarnemen. De essentie van beide fenomenen is de onkunde om kleine periferische veranderingen in je omgeving of in processen waar te nemen. Het brein moet een brede rivier aan databestanden consumeren en paraat hebben staan en doet zijn best om te focussen en in te zoomen op wat belangrijk lijkt. De hersenen plaatsen, om overbelasting te voorkomen, sommige events in een spotlight, terwijl andere worden genegeerd. Wat je real time niet waarneemt, maar wel degelijk plaatsvindt, raakt verloren en derhalve kan een ontkenning hardnekkig zijn. Een voorbeeld van blindheid betreft opleiding. Wiebe Bijker heeft 8000 pagina's nodig om een kwalitatief onderzoek te schrijven en kennelijk heeft hij als professor nimmer een kwantitatief onderzoek begeleid. Je krijgt dan onherstelbare beginnersfouten die zo onmogelijk worden uitvergroot dat een verkeerd nationaal bewustwordingsproces wordt ingezet. Als je in een ontwikkelingsland te maken hebt met zeer complexe werkzaamheden, wellicht doordrenkt van leed van lokale hulpbehoevende mensen, dan moet je van goeden huize komen om niet je grip op wetenschappelijke neutraliteit te verliezen. Wat er dan op kan treden is het onvermogen om cruciale, wellicht opzettelijke, wijzigingen in dit vaste patroon te herkennen, zelfs als het zich voor je ogen afspeelt. Mensen in het zuiden zijn er meester in om dit te bespelen, zoals de truc met de *Gang That Does Not Exist*.

De tweede dwaling betreft *confirmation bias*, de neiging tot een vertekende bevestiging van een reeds bestaande hypothese over output of statistiek terwijl het zoeken naar bewijsvoering van een alternatieve hypothese onevenredig minder aandacht krijgt. Dit effect is sterker voor emotioneel beladen onderwerpen en diepgewortelde overtuigingen. Ontwikkelingssamenwerking leent

zich hier prima voor. Mensen hebben de neiging om onduidelijke bewijzen als ondersteuning van hun bestaande overtuiging te zien. Het is een systematische denkfout van inductief redeneren. Een voorbeeld. Op 19 mei 2016 verklaart Terre des Hommes op Radio1 dat er 20.000 kinderen in micamijnen¹⁰¹ werken. Westerse bedrijven waaronder HEMA, Ahold, AkzoNobel en Philips worden genoemd als afnemer van mica. In een mail vraag ik Terre des Hommes naar de waarheidsvinding over het aantal van 20.000 kinderen. Ik krijg meerdere argumenten waaronder: ‘Echter is sinds 2005 de geëxporteerde mica vanuit de regio met 75 procent toegenomen. Daarom schat Terre des Hommes het aantal kindarbeiders in de mica-industrie in de Indiase deelstaten Jharkhand en Bihar op 20.000.’ In mijn ogen kan de export van een product nimmer het aantal van 20.000 kinderen bevestigen. De mail van Terre des Hommes is te slordig naar mij gestuurd. In het onderwerp staat: ‘Graag check: antwoord kritische heer op micaonderzoek.’ Dit is hoe er naar je gekeken wordt als je vragen stelt over output. Bij *confirmation bias* heeft de verwachting vaak maar één (in)valide waarneming nodig om tot een conclusie te komen, terwijl je pas iets wetenschappelijk valide kunt noemen indien je bij gegevensontsluiting voor de triangulatiemethode¹⁰² kiest. Dit kunnen meerdere onderzoeksmethodes betreffen die een hypothese vanuit ten minste 3 hoeken bevestigen, maar je kunt ook kiezen voor de techniek *telling* door 3 personen die onafhankelijk van elkaar opereren. Daarbij hoort een kanttekening: om bij het begrijpen van complexe ontwikkelingsproblematieken niet te veel te vertrouwen op interviews en door derden vergaarde observaties en documentatie.

De derde dwaling, *immunisering*, sluit hierbij aan. Passend bewijsmateriaal wordt makkelijker gevonden dan ontkennend materiaal. Er ontstaat een blokkade tegen negatieve uitkomsten. Wat er ook aan bewijsmateriaal wordt aangevoerd, het wordt altijd zo uitgelegd dat de hypothese over een bepaalde output of statistiek daar niet onder lijdt en er zelfs door wordt bevestigd. Een voorbeeld: *als een ngo spreekt over een bepaalde output, dan zal het wel waar zijn en als een criticaster zich uitsprekt over het tegendeel, dan zal hij wel een persoonlijke vete met die ngo hebben*. Vervolgens gaat men op zoek naar een bevestiging van de persoonlijke vete die

¹⁰¹ Mica is een doorzichtig mineraal dat bestand is tegen een hoge temperatuur tot 1250 °C.

¹⁰² Bevestiging door ten minste 3 onafhankelijke harde waarnemingen.

deze criticaster met deze ngo heeft. Kortom, men wordt immuun voor mogelijke weerleggingspogingen. We hebben gezien dat dit de wetenschappelijke waarde van output juist ondermijnt. Ontwikkelingsdenkers zouden de wetenschappelijke wetten strakker dienen te beteugelen. Indien een hypothese is verworpen, kun je de alternatieve hypothese (de gestelde hypothese is *onwaar*) aanvaarden als *waar*. Bijvoorbeeld: 'Indien je aselect 50 onafhankelijke verrassingsbezoeken aflegt, dus zonder de begeleiding van een plaatselijke ngo, en "slechts" 4 kinderen in de mijnen mica hebt zien delven, dan kun je vaststellen dat het aantal van 20.000 werkende kinderen niet waar is.' Dergelijke uitkomsten leiden nimmer tot een publicatie. Wat ngo's in het zuiden doen is westerlingen shockeren met getuigen of situaties waarin mensen verkeren en vervolgens worden waarschijnlijkheden over aantallen, output, trackrecord of andere vormen van statistiek domweg aanvaard. Er is dan sprake van een gebrek aan onderscheidings- en combinatievermogen, dat veelal vergoelikt wordt door een soort van 'jurisprudentie': het geheel van eerdere analyses ten aanzien van output of een ngo. Ik denk dat dit ook de werkwijze is van mensenrechtenprijzen en loterijen. Daarnaast is een onderzoeker of journalist erbij gebaat om een zo neutraal mogelijke houding aan te nemen. Als afgezant van een westerse ngo met een spiegelreflexcamera in de hand die overal met zijn visitekaartjes strooit, doe je geen goede zaken. De lokale industrie waar kinderen werken waarschuwt elkaar en bijna de gehele gemeenschap gaat onherroepelijk over tot het spelen van een rol. Ik ben ooit onderdeel geweest van zo'n gemeenschap en ik keek mijn ogen uit. Als een blad aan een boom verandert echt iedereen in een dorp of stadswijk van persoonlijkheid en heeft pasklare getrainde antwoorden voorradig. Eerder heb ik de term *artificieel* hiervoor gebruikt. Als de rust is wedergekeerd, gaat iedereen die tijdens een ontmoeting met de westerling een rol heeft moeten spelen naar de plaatselijke industrie of ngo om zijn of haar handje op te houden. Dit sjabloon kun je op eenieder leggen. Als een onderzoeker die per abuis een bakker binnenloopt daar informatie opvist, dan kan hij/zij geneigd zijn te denken dat de situatie zo ongestuurd en toevallig is dat de informatie die daar opgelepeld is wel waar moet zijn. De aannemelijkheidshypothese. Maar als de onderzoeker weg is, houdt ook de bakker zijn hand op. Dat een westerling een bakker om

informatie vraagt is voor de bakker een situatie die hij later om kan zetten in geld. Handel dus. Hij is dus blij dat de onderzoeker langskomt en zal hem/haar trakteren op een smeug verhaal. Want dat wil hij/zij toch horen? De bakker heeft geen interesse in de daadwerkelijke antwoorden op de vragen van de onderzoeker, gewoonweg omdat deze geen geld opbrengen. De undercovertruc van doen dat je mica-importeur bent, werkt beter. Je kunt dan prima binnen een aselechte steekproef kinderarbeid tellen. Ontkennend bewijsmateriaal (falsifiseren) is nu eenmaal lastiger te vinden dan passend bewijsmateriaal (hypothese formuleren). Deze illustratie neemt overigens niet weg dat er wel degelijk, naar westerse maatstaven, deugdelijke bakkers in ontwikkelingslanden zijn. Gelukkig maar.

De vierde dwaling is de overtuiging dat iets waar is voordat je aan waarheidsvinding hebt gedaan. De praalwagen van het eigen gelijk tiert welig bij westerse actanten. Op basis van deze geloofsharding worden antitheses bestempeld als leugenachtig. Leon Festinger beschrijft in 1957 zijn theorie *cognitieve dissonantie*: onze hersens zijn voortdurend op zoek naar bevestiging van dat wat we geloven dat waar is.¹⁰³ Om de gemoedrust te herstellen wordt tegenstrijdige informatie met een beredeneerd geweten naast ons neergelegd. Cognitieve dissonantie is niet alleen een drijvende kracht achter denkbeelden, maar leidt er ook toe dat mensen zich afsluiten voor weerleggingspogingen. Festinger deed onderzoek bij leden van een Amerikaanse sekte die ervan overtuigd waren dat ze zouden worden gered door een ufo van de verwoesting van de aarde door de mens. Toen de ufo niet op kwam dagen, moest de sekte dit gemis compenseren en dat deed men met het verhaal dat de ufo niet hoefde te komen om ze te redden omdat de sekte de verwoesting van de aarde door de mens had voorkomen. Rechtspsycholoog professor Wagenaar gebruikt hier het begrip *collaborative storytelling* voor.¹⁰⁴ In de zaak van Lucia de Berk werden haar drugs- en prostitutieverleden en het bezit van thrillerromans en tarotkaarten gebruikt om het gebrek aan hard bewijs te compenseren. Ontwikkelingssamenwerking zit vol met dergelijke terugwingoedpraterij, ik heb niks anders gezien. Er treedt

¹⁰³ Leon Festinger, *A Theory of Cognitive Dissonance*, 1957.

¹⁰⁴ Professor dr. W.A. Wagenaar, *Vincent plast op de grond: Nachtmerries in het Nederlands recht*, 2006.

ook verwarring op met betrekking tot het onderscheiden van een eigen ervaring en andermans verklaringen. Dit wordt *bronamnesie* genoemd. In de jaren 90 hield ik mij voornamelijk bezig met kinderarbeid, maar de verzonnen output van ngo's interesseerde zelfs Oxfam Novib niet. 'Wij zijn niet geïnteresseerd in de output, als de boekhouding maar klopt', krijg ik te horen. Dit was 1998. In 2009 bespreek ik het probleem van 1998 op het kantoor van Oxfam Novib met het IOB als observant. Wanneer ik met deze IOB-dame naar buiten loop, vraag ik wat ze eraan gaat doen, maar ze is vrij duidelijk (en consistent kan ik wel zeggen): 'Wij zijn niet geïnteresseerd in de output, als de boekhouding maar klopt.' Leuke inspectiedienst. In 1998 ben ik er getuige van dat aantallen bevrijde kinderen worden verzonnen. Tevens worden kinderarbeid en bevrijdingen voor de ogen van westerse camera's in scène gezet. Westerse geldgevende organisaties zijn hardnekkiger in het volgen van de verzonnen output dan in het luisteren naar een getuige die een comfortabel beeld onderuithaalt. In 1998 worden mijn kritieken door Oxfam Novib onderzocht door een Indiase professor wiens naam ik zuiver wil houden. Het duurde tien jaar voordat ik een glimp van zijn verslag mocht inzien. De assistenten van deze professor in dit onderzoek blijken werknemers te zijn van de organisatie waar ik kritiek op heb. De genoemde getallen met betrekking tot bevrijde kinderen (die in mijn ogen verzonnen zijn) worden totaal niet bewezen. Er is nog niet eens een poging. Intussen heb ik contact met deze professor gehad, die door Oxfam Novib door zijn ouderdom als overleden werd beschouwd. De professor schrijft mij op 23 april 2009: 'I was not required to make visits all over India to make spot checks. Nobody started with the assumption that child labourers were not being rescued and it was all a fake show, as it appeared to you.' Kortom, hij mocht alles onderzoeken, behalve waar mijn kritiek juist op gebaseerd was. Oxfam Novib stelde in 1998 in alle dagbladen het tegenovergestelde, door stellig te beweren dat ze precies willen weten hoeveel kinderen er bevrijd zijn. De directie van 2009 dicteert mij dat ngo's helemaal niet zelf mogen bevrijden, maar alleen tips kunnen geven aan de daarvoor bevoegde instanties en het is aan die instanties om besluiten te nemen tot maatregelen. Volgt u het nog? In 1954 is de *Code van Bordeaux* opgesteld, waar iedere journalist zich aan dient te houden. Het eerste artikel luidt: 'Eerbied voor waarheid en voor het

recht van het publiek op waarheid is de eerste plicht van de journalist.' Omdat journalistiek een vrij beroep is (westerse ngo's zien zichzelf maar al te graag als hun eigen persbureau), is in 1995 tevens de *Code voor de Journalistiek* opgesteld. In de alinea *Waarheidsvinding* staat: 'De journalist controleert de feiten in zijn berichtgeving en maakt die feiten waar mogelijk controleerbaar.' Een feit controleerbaar maken zie ik een journalist (en al helemaal een westerse ngo) zelden doen, omdat journalisten niet getraind zijn om een hypothese op waarheidsvinding te testen. Een journalist neemt statistiek van een westerse ngo of een ngo in het zuiden te snel over als waarheid zodat hij z'n verhaal maar hebben. Getuigen zijn van tevoren suggestief bewerkt door westerse ngo's. Wanneer een journalist in een vluchtelingenkamp in Afrika wordt ontvangen door bijvoorbeeld het Rode Kruis, dan wordt de betreffende journalist gekoppeld aan vluchtelingen die al hun verhaal hebben gedaan aan het Rode Kruis. Deze getuigen zijn voorgebakken en hebben een verhaal dat suggestief, gekleurd en geredigeerd is. De vluchteling weet, zeker na meerdere interviews, (on)bewust precies wat de westerling wil horen. Een journalist ziet dit getuigenverslag als waarheidsvinding. De verkapte persbureaus van voornamelijk grote westerse ngo's, die niet getraind zijn op waarheidsvinding, ondervragingstechnieken en het archiveren daarvan, vormen een groot struikelblok voor de juistheid van beeldvorming. Zij gebruiken journalisten als een verlengstuk. Dit wordt verder vertroebeld door het niet openstaan voor reflectie en spiegelen. Er is een desinteresse in vragen die ingaan op een eenmaal bevestigde hypothese ten aanzien van output. Bij al mijn vragen over output straalt bij overheden en ngo's het 'geen zin'-humeur of 'moet dat nou'-humeur af. Medewerkers van westerse actanten kunnen heilig in hun eigen ontkenning geloven. De stelling komt overeen met een passage van Wouter Hart: 'het is niet meer jouw inzicht dat bepaalt wat er gebeurt – jij bent slechts een uitvoerder van de intelligente oplossing die in regels vastgelegd is'.¹⁰⁵ Hart schrijft dat mensen de bedoeling van hun keuzes verliezen door het systeemdenken te prevaleren. In onze hersenen, zo stelt hij, zijn allerlei verbindingen tussen de verschillende hersendelen. Indien de informatie van het systeemdenken een positief effect heeft, gebruiken mensen deze verbinding de volgende keer weer. Dit is tevens een bekende

¹⁰⁵ Wouter Hart, *Verdraaide organisaties: terug naar de bedoeling*, p. 59

redenering bij de ontwikkeling van het zogenaamde puberbrein. De verbindingen die niet gebruikt worden of niet meer nodig zijn worden dunner. Als kenmerkend voorbeeld gebruikt auteur Hart een wedstrijd schaatsen op de 1000 meter. De scheidsrechter verklaart met de finishfoto in zijn hand dat de schaatser die het laatst over de streep komt heeft gewonnen. Hij verzint allerlei argumenten om de werkelijkheid op de foto te ontkennen. Hart: 'Welke logica heeft daar aan de vergadertafel de werkelijkheid van de foto kunnen overrulen?' Indien je net als de finishfoto hard bewijs op tafel legt dat iets fake is, dan nog geloven medewerkers bij voorkeur de tegenovergestelde weg. In 2009 schrijf ik een artikel met de titel 'PR-shoppen met KidsRights'. Ik heb de directie van KidsRights in een lang gesprek panklare bewijsvoering gegeven die het tegendeel aantoonde van output die ze ondersteunden. De directie was urenlang open, vriendelijk en nieuwsgierig. Klaarblijkelijk was de mediamachine belangrijker dan mijn vervelende 'finishfoto', want in de weken erna heb ik per mail meerdere keren gevraagd wat ze nu gingen doen, maar ik heb nimmer een antwoord ontvangen. Zelfs geen schrijven in de richting van: we hebben alles intern onderzocht en uw kritiekpunten de aandacht gegeven zodat het in de toekomst niet meer voor zal komen. Nee, gewoon geen antwoord. De mediamachine ten aanzien van de betreffende output is nog jaren doorgegaan. Tot op de dag van vandaag wacht ik op één tegenbewijs om mijn verhaal te falsificeren, zoals dit binnen de wetenschap hoort. Negeren is geen vorm van een weerleggingspoging.

Een vijfde dwaling is dat redeneringen van waarschijnlijkheid veelal inductieve redeneringen zijn. Zoals ik eerder uiteen heb gezet, betekent *inductief* dat je met waarnemingen uit het verleden generaliseert naar de toekomst. Een van de meest gemaakte fouten is dat mensen die werken binnen ontwikkelingssamenwerking weliswaar meerdere hypothesen naast elkaar leggen, maar dat ze de minst waarschijnlijke wegstrepen en de meest waarschijnlijke aannemen. Dit is vreemd, want wellicht hebben de minst waarschijnlijke aannames een waarschijnlijkheidskans van 1 op 1000 en de meest waarschijnlijke aannames nog steeds een waarschijnlijkheidskans van 1 op 10. Het gegeven dat de aanname van een bepaalde hypothese waarschijnlijk is zegt helemaal niets over de waarschijnlijkheid van die hypothese zelf. Voeg daaraan toe

dat mensen die werken binnen ontwikkelingssamenwerking voornamelijk een menukaart aan hypothesen onderzoeken die op voorhand de waarschijnlijkheid van bepaalde output bevestigen. Dus de antithese die de waarschijnlijkheid van bepaalde output onderuit halen zal dan niet snel worden aangenomen.

Een zesde hardnekkige dwaling binnen het ontwikkelingsdenken is dat er niet uitgegaan wordt om vast te stellen wat er nu 'echt' gebeurd is. Westerse actanten schrijven niet over iets dat niet waar is. Ze werken voornamelijk samen met ngo's in het zuiden, waarmee ze een zekerheid inkopen. Vervolgens worden ze, wetenschappelijk gezien, slordig. Het gevolg van een onzuiver beeld is dat de burgers een wetenschappelijke waarschijnlijkheid ten onrechte voor een deugdelijke waarheid gaat aanzien. Dit is het nadeel van bewijs dat gestoeld is op louter emotionele perceptie en papieren tijgers die door ambtenaren en ngo's worden gewaarmerkt. Waarheidsvinding vindt dan plaats op basis van kwantiteit: indien maar genoeg ambtenaren de output waarmerken, dan zal (of moet) de output wel waar zijn. Echter, we moeten goed voor ogen houden dat kwantitatieve *aannemelijkheid* (binnen de statistiek ook wel *likelihood* genoemd) niks zegt over de waarschijnlijkheid van een hypothese (lees: output/statistiek).

Een zevende dwaling is dat de waarheidsvinding vertroebeld wordt door het ideaal. De goede bedoeling en de slachtoffers staan zo centraal dat de algehele waarheid niet zo nauw komt. Deze vorm van ruis is flink besprenkeld door de goedgegelovigheid van westerse onderzoekers. Wat je krijgt is dat zij te makkelijk bevestigen wat men wil bevestigen. En indien het pad van een bepaalde hypothese niet toereikend is, dan verzint men een andere hypothese die het gewenste wel bevestigt. Dit betreft *accusatoire* waarheidsvinding. Actanten bepalen de bewijsvoering. Dit bergt het gevaar in zich dat er een selectief en gekleurd beeld voorgeschoteld wordt. Wat not done is binnen het ontwikkelingsdenken is *inquisitoire* waarheidsvinding, waarbij een overheid gaat onderzoeken wat wel of niet waar is. Helaas spelen overheden als actant mee als een van de jaknikkers, niet als waarheidsvinders. Terug naar Terre des Hommes en hun bewering dat 20.000 kinderen in India werken in micamijnen. In juni 2016 heb ik over dit aantal met hen regelmatig e-mailverkeer. Ze schrijven mij dat een lokale ngo momenteel aan het tellen is. Dus ik schrijf dat ze overal in de media al pretenderen dat

er ten minste 20.000 kinderen zijn, dat deze in mijn ogen al geteld of wetenschappelijk geschat moeten zijn en dat ik geen vragen heb over een toekomstige vastlegging maar over die uit het verleden. Ze verwijzen mij naar een rapport 'Beauty and a beast, Child labour in mica mining in India for sparkling cars and cosmetics' van maart 2016. Daarin staat alleen dat diezelfde lokale organisatie geteld en geschat heeft. Ik vraag Terre des Hommes nogmaals hoe er geschat is en ik wijs hen op de wetenschappelijke wetten van betrouwbaarheid bij schattingen. Vervolgens schrijft de contactpersoon mij de onwaarschijnlijke zin: 'Momenteel heb ik niet direct paraat hoe destijds schattingen zijn gedaan', en vervolgens word ik doorverwezen naar andere actanten. Dit geloof je toch niet? Op zo'n moment ga ik zelf maar redeneren. Deze keer draai ik de zaak om. Indien er 20.000 kinderen in de micamijnen werken, hoe waarschijnlijk is het dan dat westerse onderzoekers toegang hebben tot een representatieve steekproef? Volgens mij zeer waarschijnlijk, want het betreft een fors aantal. Indien Terre des Hommes dit aantal niet kan aantonen, dan is de waarschijnlijkheid van deze hypothese van 20.000 werkende kinderen dus niet aannemelijk.

Terre des Hommes hanteert *accusatoire* waarheidsvinding, bij een gebrek aan *inquisitoire* waarheidsvinding. Naar aanleiding van het genoemde rapport zijn Nederlandse multinationals door Terre des Hommes aan de schandpaal genageld. Het is sowieso opvallend dat de kern van ontwikkelingsdenken, te weten het feitelijke getuigenonderzoek, nooit beschreven staat in onderzoeksrapporten.

Ten slotte noem ik de meest onderschatte vorm van dwaling en dat is dat getuigenverslagen binnen ontwikkelingssamenwerking juridisch gezien problematisch zijn. Een betrouwbare getuige dient volledig onafhankelijk te zijn. Dat is meteen al een probleem. In de juridische wereld kan een getuige geloofwaardig zijn maar zijn of haar getuigenverklaring niet omdat ze rekening houden met onkunde of ruis. Bij een betrouwbare getuige dient de verklaring losgekoppeld te worden van enige vorm van voordeel dat de getuige haalt uit een positieve verklaring. Dit verschil kent ontwikkelingssamenwerking niet. Bij de meeste misdrijven heb je te maken met toevallige getuigen. Dit is meteen al aselekt. Binnen ontwikkelingssamenwerking is een westers getuigenverslag een geplande situatie, of dat nou een audit-, journalistiek of relatiebezoek is. Dit verschil dient al gecompenseerd te worden.

Westerlingen hebben baat bij een goed verhaal of een samenwerking. Ze zijn vatbaar voor een bepaalde richting. Voor een onafhankelijk getuigenverslag dient een westerling vooraf en tijdens een bezoek aan het zuiden op geen enkele manier te communiceren met plaatselijke ngo's die afhankelijke relaties hebben met een gewenste output. Dit is funest voor een neutrale observatie. Het bezoeken van projectoutput die geleid wordt door een plaatselijke ngo heeft eigenlijk geen waarde. Als een plaatselijke ngo je meeneemt naar projectoutput x of slachtoffer y, ben je toch meer een onderdeel van een theatervoorstelling. Voor een totale onafhankelijkheid is het zelfs beter dat de plaatselijke ngo, waarmee je eventueel een relatie hebt, niet eens weet dat je aselect verrassingsbezoeken aflegt. Het is handig om je eigen vertaler mee te nemen. Soms staan deze ter plaatse al klaar en dan weet je al voldoende. Daarnaast dient een getuige integer en belangeloos te zijn. De belangen van westerse en lokale ngo's zijn vooraf al eenduidig. De een wil geld uitgeven en de ander wil geld ontvangen. Voor deze relatie hebben ze een verhaal nodig dat goed verkoopt. Zogenaamde onafhankelijke onderzoekinstanties zoals Deloitte zijn commerciële organisaties en hebben niet, zoals een universiteit, een commerciële neutraliteit. Deloitte leeft van uurtje-factuurtje en wil graag ook een volgende keer de opdracht binnenhengelen. Ze voeren een opdracht met name goed uit in de ogen van hun westerse opdrachtgever, niet in de ogen van de zogenaamde neutrale toeschouwers. Dit blijft een vorm van *accusatoire* waarheidsvinding en hier wordt *inquisitoire* waarheidsvinding, wat een commerciële organisatie ook nimmer kan bieden, dan ook node gemist. Ten slotte stijgt de betrouwbaarheid met het aantal getuigen, met name indien deze geen relatie met elkaar hebben. Helaas lijkt dit binnen ontwikkelingssamenwerking een onoverbrugbaar probleem. Dit kan alleen indien westerse overheden inquisitoir zijn en meerdere landen toevallig dezelfde aselecte steekproef uitvoeren. Dan zou dit elkaar verstevigen. Irreëel. Een vraag. Hoeveel getuigen heb je nodig om de waarschijnlijkheid van *een ongelijk* kleiner te doen lijken dan de waarschijnlijkheid van *een gelijk*? Dit heet met een term het *bewijsminimum*. Volgens mij is het antwoord schrikbarend hoog. Dit leg ik uit. Mr. M.J. Dubelaar zet vraagtekens bij het significante nut van misdrijfgetuigen: 'Amerikaans onderzoek naar afgesloten

strafzaken met behulp van moderne DNA-technieken (het *Innocence project*)¹⁰⁶ laat zien dat in 75% van de geconstateerde gerechtelijke dwalingen foutief ooggetuigenbewijs een rol heeft gespeeld.¹⁰⁷ Deze uitspraak gaat over getuigen die toevallige passanten zijn, volledig onafhankelijk en volkomen belangeloos. Wat zegt deze uitspraak over getuigen binnen ontwikkelingssamenwerking die niet volledig onafhankelijk en belangeloos zijn? En hoeveel van dergelijke getuigen heb je dan dus nodig om de waarschijnlijkheid van bepaalde output te legitimeren? Kortom: wat is het bewijsminimum?

Er zijn nog vele vormen van dwalingen, maar het is niet mijn bedoeling om een bijsluiter van alle mogelijkheden uiteen te zetten. De juridische dwalingen die binnen het ontwikkelingsdenken voor mij herkenbaar waren heb ik een platform willen geven.

Op de website van *rechtspraak in opspraak*¹⁰⁸ valt het volgende te lezen: 'Bij een onderzoek naar 32 *aselect* gekozen verkrachtingszaken bleek dat 4 van de 32 verdachten onterecht waren veroordeeld. Dat is meer dan 10%.' In het hoofdstuk *Imaginaire: onderzoekers gaan discreet met ons belastinggeld* om beargumenteer ik dat Nederland tussen de jaren 2000 en 2050 €450,4 miljard aan ontwikkelingssamenwerking uit zal geven. Als 10% van ontwikkelingssamenwerking naar verholde projecten zou gaan, dan betekent dit dat Nederland €45 miljard heeft verkwanseld. Echter, in de rechtspraak staat waarheidsvinding voortdurend centraal. Het is aannemelijker dat dit percentage van 10 hoger moet zijn, omdat ontwikkelingsdenkers niet aan waarheidsvinding of geheugentheorie doen. Omdat ik gedurende het schrijven van dit boek nergens bewijzen heb mogen ontvangen, schrik ik nu al van de waarschijnlijke *potentie* van dit percentage. Dat is wat dit boek in ieder geval hard heeft gemaakt: deze potentie.

Hoe je het ook wendt of keert, het imago van een rorschachvlek is niet de status die deze nobele sector verdient. Helaas ben ik binnen de sector ontwikkelingssamenwerking nooit een persoon tegengekomen met een neutrale wetenschappelijke blik. De sector is mega-indoctrinerend en maar weinigen zijn

¹⁰⁶ <http://www.innocenceproject.org>.

¹⁰⁷ M.J. Dubelaar, *Betrouwbaar getuigenbewijs: totstandkoming en waardering van strafrechtelijke getuigenverklaringen in perspectief*, Universiteit Leiden, p. 2.

¹⁰⁸ <http://rechtspraakinspraak.nl/430/Cijfers>.

hiertegen bestand, zelf niet als je de titel *professor* voor je naam hebt staan.

De vier elementen betreffen menselijke tekortkomingen die scheefgroei veroorzaken en bijgevolg de burgers verkeerd informeren. Ze zijn te voorkomen door een juiste opleiding, met onderwerpen zoals waarheidsvinding, geheugentheorie, outputmarketing en kwantitatief onderzoek. Het geheel verdient een saus van *hoe meet ik mijzelf een 100% neutraal wetenschappelijk gedrag aan* in een omgeving die afgeladen is met invloeden van complexe, politieke, uitheemse, multiculturele, emotionele, grimmige en indoctrinerende processen.

Resumerend

- Ontwikkelingssamenwerking is een ongrijpbaar fenomeen geworden.
- Bij waarheidsvinding zegt een aannemelijkheid niks over de waarschijnlijkheid van output.

Imaginaire: de status van ontwikkelingssamenwerking is eenduidig

'Truth never damages a cause that is just'

Mohandas Karamchand Gandhi, Nonviolence in Peace and War

De Brits-Amerikaanse micro-econoom Angus Deaton gebruikt de term *hulpillusie*. De economische vooruitgang van landen die veel ontwikkelingshulp krijgen stagneert ten opzichte van vergelijkbare buurlanden die geen hulp krijgen. Landen met een zwakke staat hebben veel hulp nodig, maar die landen zijn corrupt. Ontwikkelingshulp corrumpeert regeringen. Landen met een sterke staat zijn zo zelfsturend dat ze geen hulp nodig hebben. Deaton gelooft dat landen in Afrika een economische big push nodig hebben om uit de armoedesfeer te komen. Ik ben dus niet de enige criticaster, er zijn er velen. Zowel nationaal als internationaal. In dit boek adopteer ik Patrick Walthuis, als steekproef.

12 juli 2008. Ik sla de Telegraaf open. Het kopje *Spilzucht in Oeroezgan* imponeert. Ik citeer: 'Onder Nederlandse militairen in Oeroezgan bestaat grote kwaadheid en frustratie over wat zij "verspilling van tientallen miljoenen euro's door het ministerie van Ontwikkelingssamenwerking" noemen. Terwijl de Task Force Uruzgan de broekriem moet aanhalen, verkwanselt minister Koenders volgens hen kapitalen belastinggeld aan niet te controleren projecten. Een van de militairen met deze kritiek met wie deze krant sprak, eerste luitenant Patrick Walthuis, net teruggekeerd uit het inzetgebied, zegt: "Ontwikkelingssamenwerking doet maar wat. Bijna 4,5 miljoen euro voor de verbouw van saffraan, als vervanging voor papaverteelt. Maar over opbrengst of oogst hoor je niets. Zo zijn er tal van voorbeelden. Ik heb daarover deze week met staatssecretaris De Vries (Defensie) gesproken." Reserveofficier Patrick Walthuis: "Het zou toch de normaalste zaak van de wereld moeten zijn. Zie hier ons saffraanproject, dit is de status, zoveel geld hebben we in kas, dat hebben we nog nodig, deze planten hebben we geoogst..." Maar niets van dat alles."

In 2016, 8 jaar later, heb ik telefonisch contact met Walthuis. Wat is er nog over van zijn verhaal? In het gesprek laakt hij de controles. Minbuza creëert voornamelijk een beeld vanuit wat uitgegeven is en indien je om bewijzen vraagt, dan tonen ze een foto. Als je, volgens Walthuis, diezelfde foto bij meerdere projecten langs ziet komen, dan weet je dat Minbuza gewoonweg van niets weet. Walthuis pleit voor fysieke controle met, let wel, *telling*.

Dit is een criticaster. Maar welke weerleggingstechnieken gebruikt de criticaster van de criticaster?

Als steekproef neem ik het pleidooi van Farah Karimi, directrice van Oxfam Novib. Op 24 augustus 2012 ageert ze op de website van Oxfam Novib tegen het ontwerpprogramma van de VVD om voor €3 miljard te bezuinigen op ontwikkelingssamenwerking. Haar reactie heeft ze naar de VVD-fractie gestuurd, het bestuur van de VVD en alle afdelingen van de VVD in het land. Karimi: 'De kritiek van de VVD op ontwikkelingssamenwerking is onzin. De aantijgingen stroken niet met de realiteit. Zo zou ontwikkelingssamenwerking geen bijdrage leveren aan de economische, sociale of humanitaire situatie in ontwikkelingslanden. Dit is aantoonbaar onjuist.'¹⁰⁹ Haar motieven zet ze uiteen in het document 'Niet Doorschuiven maar Aanpakken: VVD-argumentatie over ontwikkelingssamenwerking weerlegd'.

Ik citeer: 'De veronderstelling dat een groot deel van ontwikkelingshulp terecht komt bij corrupte regeringen, is onjuist. (...) Ook het argument van hulpverslaving wordt onterecht aangewend: Afrikaanse landen hebben bijvoorbeeld de afgelopen jaren hun belastinginkomsten verdubbeld. (...) Wie zegt dat ontwikkelingshulp geen resultaten heeft bereikt, is slecht geïnformeerd. Bijvoorbeeld, in vergelijking met 1990 is het percentage van mensen dat in ontwikkelingslanden in extreme armoede leeft gehalveerd van 52% naar 22%, ondanks het feit dat de wereldbevolking in die periode snel is gegroeid van 5,264 miljard naar 7 miljard in 2011.' Ze staft dit met internationale erkende bronnen, waaronder de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR). Uit het WRR-rapport 'Minder pretentie, meer ambitie, ontwikkelingshulp die verschil maakt' citeert Karimi een zin van pagina 28: 'De belastingopbrengsten in Afrika zijn de laatste zes jaar in absolute

¹⁰⁹ Oxfam Novib, <http://www.oxfamnovib.nl/vvd-kritiek-op-hulp-is-onzin.html>

getallen verdubbeld, en in 2008 waren de belastingopbrengsten in Afrika voor het eerst in de geschiedenis hoger dan de omvang van de officiële hulp, een teken dat dit deel van de wereld voorzichtig bezig is om voor zichzelf te kunnen zorgen.’

Indien Karimi gelijk heeft, hoe is dan de verdeling van welvaart? Volgens The Guardian is in 2015 het aantal dollarmiljonairs in Afrika sinds 2000 verdubbeld naar 160.000, goed voor US\$ 660 miljard. Het aantal mensen dat in Afrika moet leven van US\$ 1,25 of minder per dag is toegenomen van 411,3 miljoen in 2010 naar 415,8 miljoen in 2011. In 2024 wordt een toename van het aantal miljonairs in Afrika verwacht van 45%, zo’n 234.000 mensen.¹¹⁰ Dit bewijst het tegenovergestelde van wat Karimi beweert, want er gaat meer geld naar de rijken en minder naar de armen. De hulpathankelijkheid is alleen maar groter geworden. Nog een understatement, deze keer ten aanzien van het aantal mensen dat moet leven van maximaal US\$ 1,25 per dag. Karimi kijkt naar de jaartallen van de World Bank die haar het meest begunstigen, namelijk 1981 en 2008. The Guardian (toch een stuk onpartijdiger) vergelijkt de jaren 2010 met 2011 en komt uit op een andere waarheid. Dit bewijst dat je naar je eigen voordeel kunnen ‘shoppen’ in de wirwar van data, rapporten en onderzoeken. Dat doe ik en dat doet Karimi ook. Klaarblijkelijk is er geen neutrale waarheid en dat toont aan dat ontwikkelingssamenwerking niet eenduidig is.

Nog een bevestiging. 21 maart 2009, The Wall Street Journal. De krant beschrijft met ‘Why Foreign Aid Is Hurting Africa’ de littekens van Afrika. De laatste 60 jaar heeft Afrika US\$ 1 biljoen aan hulp ontvangen, terwijl de Per Capita Income lager is dan voor 1970 en meer dan 50%, circa 350 miljoen mensen, leeft van minder dan een US-dollar per dag. Laatstgenoemde statistiek is in twee decennia verdubbeld. De hulp blijkt tevens niet gratis, want het continent betaalt jaarlijks US\$ 20 miljard aan schuldaflossingen. Afrika blijft het meest instabiele continent ter wereld, geteisterd door burgeroorlog en oorlog. Sinds 1996 zijn 11 landen verwickeld in burgeroorlogen. Volgens het Stockholm International Peace Research Institute had Afrika in de jaren 90 meer oorlogen dan de

¹¹⁰ Ami Sedghi and Mark Anderson, *Africa wealth report 2015: rich get richer even as poverty and inequality deepen*, The Guardian, 31 juli 2015.

rest van de wereld bij elkaar. Overigens schrijft de krant dit voornamelijk toe aan ontwikkelingshulp.¹¹¹

Als derde valt op dat het westen vergeleken met Afrika rijker wordt, zodat het verschil groter wordt. Ik vergelijk het GDP per capita tussen 1970 en 2010. De 30 westerse Europese landen scoorden in 1970 GK\$ 10.108¹¹² en in 2010 GK 20.889. Afrika scoorde in 1970 GK\$ 1335 en in 2010 GK\$ 2034. Het verschil in 1970 betreft GK\$ 8773 en in 2010 GK\$ 18.855. Een toename van de welvaartsverdeling van 215%.¹¹³ Dit is heel andere koek.

In het vorige hoofdstuk beschrijf ik een aantal dwalingen. Ook binnen de statistiek zijn er dwalingen. Ik heb al beschreven dat politici en onderzoekers een getal of cijfer te snel als een bewijs aanvaarden, terwijl het dikwijls een bewering betreft, omdat de oorsprong van het getal veelal niet bestaat of verdwenen is. Maar de meest cruciale dwaling is dat men een statistische correlatie als een causaal verband ziet. Toevalligheden hebben niet direct een relatie met elkaar. De afname van armoede terwijl de wereldbevolking is gestegen (aldus Karimi) zegt helemaal niks over een correlatie met ontwikkelingshulp. Dit betreft een redenatiefout. Op internet zijn veel drogcausaliteiten te vinden bij significante correlaties. Hilarisch. Ik noem er drie. Er is een correlatie tussen de echtscheidingen in de Amerikaanse staat Maine en de consumptie van margarine per hoofd van de bevolking (i), de leeftijd van Miss America en moorden door middel van hete objecten (ii) en de verdrinkingen van mensen die uit een vissersboot vallen en het huwelijkscijfer in Kentucky (iii). Om meer balans in het geheel te krijgen illustreer ik een dwaling die lastiger te ontrafelen is. De hypothese betreft: indien de kinderen in het voortgezet onderwijs ontbijten, dan leidt dit tot betere cognitieve prestaties. Logisch toch? De stofwisseling komt op gang en dat zorgt voor een gezond lichaam en een gezonde geest. Je bent beter in staat om te leren. Is dat zo? Het kan best zijn dat de *ouders van kinderen die ontbijten* meer geld hebben en beter opgeleid zijn, waardoor in de thuissituatie meer nadruk op school gelegd wordt vergeleken bij *ouders van kinderen die niet ontbijten*. Indien de kinderen die niet ontbijten vaker te laat op school komen, dan kan

¹¹¹ Dambisa Moyo, *Why Foreign Aid Is Hurting Africa*, The Wall Street Journal, 21 maart 2009

¹¹² GK\$ betreft de Geary Khamis Dollar. Het is een benchmark van de koopkracht van de Amerikaanse dollar op een bepaald punt in de tijd. 1990 en 2000 worden vaak als ijkpunt genomen.

¹¹³ GDP per capita (1990 Int. GK\$). Bron: Maddison Project

dit een causale conclusie tussen *niet ontbijten* en *slecht presteren* verstevigen. Echter, kinderen die ontbijten zijn eerder wakker en komen daardoor minder vaak te laat. Dit leidt weer tot betere resultaten en gemotiveerdere leerlingen. Binnen de sociale wetenschap is er vaak niet één factor die leidt tot een causaliteit, maar een bundel van factoren die vaak niet makkelijk bloot te leggen en aan te wijzen zijn. Je moet ze stuk voor stuk volledig objectief bewijzen. Intuïtie kan mensen daarbij op een dwaalspoor zetten. In het geval van Karimi kan ik derhalve concluderen dat ze maar wat doet. In het document 'Niet Doorschuiven maar Aanpakken: VVD-argumentatie over ontwikkelingssamenwerking weerlegd' zegt Karimi: 'Wie zegt dat ontwikkelingshulp geen resultaten heeft bereikt, is slecht geïnformeerd.' Hiermee probeert ze te voorkomen dat er afwijkende waarheden zijn. Ze verandert een *aangenomen causaliteit* in een *feitelijkheid*. Als u en ik dit niet aanvaardden, dan zijn wij dom.

Daarnaast geven relatieve cijfers, in plaats van absolute cijfers, een vertekend beeld. Een voorbeeld. Indien het aantal opgeloste misdrijven met 100% is gestegen dan lijkt dat veel, maar het kan betekenen dat dit jaar 10 misdrijven zijn opgelost tegen 5 misdrijven vorig jaar. Dit is nog steeds ontzettend weinig. Karimi werkt helaas met relatieve getallen zodat de getallen beter uitkomen om haar gewenste effect te benadrukken. Mijn vraag is: kan het zijn dat, juist door de toename van de wereldbevolking, het armoedepercentage is gezakt terwijl de armoede in absolute zin is gestegen? Interessant. De wereldwijde daling van armoede, waar Karimi over schrijft, blijkt met name te danken aan de cijfers in China, waar een afname te constateren is van 835 naar 156 miljoen tussen 1981 en 2010. Volgens de World Bank is de armoede in *Sub-Sahara Afrika* tussen 1981 en 2010 verdubbeld, te weten van 205 naar 414 miljoen (verschil 209 miljoen). Een triest contrast. Er is tussen deze jaren wel een afname te zien in *Latijns-Amerika* (van 43 naar 32 miljoen, verschil 11 miljoen), *Oost-Azië & Pacific zonder China* (van 261 naar 90 miljoen, verschil 171 miljoen) en in *Zuid-Azië zonder India* (van 140 naar 107 miljoen, verschil 33 miljoen). Bij elkaar opgeteld is deze afname 11 plus 171 plus 33 miljoen is 215 miljoen. Dit lijkt goed. Welk getal blijft over indien ik alles met elkaar verreken? In de ontwikkelingscontinenten Sub-Sahara Afrika, Latijns-Amerika, Oost-Azië & Pacific zonder China en Zuid-Azië

zonder India is een *afname* te constateren van 6 miljoen mensen (2015 - 209 = 6).¹¹⁴ Volgens de Karimi-redenatie mag ik deze uitkomst verbinden aan ontwikkelingshulp. Zij zou dan concluderen dat het overgrote gedeelte van de circa €100 miljard die wereldwijd jaarlijks tussen 1981 en 2010 voor ontwikkelingssamenwerking voor deze gebieden werd begroot (totaal circa €2 biljoen), voor een *afname* van de armoede heeft gezorgd van 6 miljoen mensen. India staat voor een afname van nog eens 29 miljoen extra, China voor 679 miljoen. Met deze twee landen erbij kom je uit op een totale afname van 714 miljoen. Echter, de lage-inkomenslanden (beter bekend als LIC's, Low Income Countries) herbergen de grootste groep *extreme armoede*, te weten 29% van de wereld in 2010 tegen 13% in 1981.¹¹⁵ Volgens de Karimi-redenatie mag ik deze toename wederom verbinden aan ontwikkelingshulp. U ziet, je kunt met getallen zowel iets positief als negatief belichten.

Ik ben toch benieuwd hoe Karimi met dergelijke tegengestelde berichten een waterpas maakt. En wat zegt mijn Karimi-steekproef over beweringen van (inter)nationale politici en andere stafmedewerkers van westerse ngo's en multilaterale organisaties? Wat zegt dit over de daadwerkelijke status van ontwikkelingssamenwerking? Het 'shoppen' in het mondiale statistiekaanbod blijkt niets meer dan subjectieve *orderpicking*. 'De waarheid' is principieel onzeker.

Goededoelenstichtingen profiteren van het informatietijdperk, waarin ze een behoorlijke marktpotentie kunnen bestrijken met een klein team aan mensen. De groei van het aantal goededoelenstichtingen is vergemakkelijkt door het toegenomen gemak van het op afstand verspreiden van informatie en het op afstand samenwerken. De discussie welke rol goededoelenstichtingen kunnen spelen in het komen tot een verantwoordelijke wereldorde is open. Indien we het niet eens kunnen worden over hun rol in de civiele samenleving, hoe kunnen we dan hun effectiviteit bepalen? Voor nu neemt de boekhouding een te dominante plaats in, waardoor de focus op

¹¹⁴ The World Bank, *State Of The Poor*, p. 2, http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/State_of_the_poor_paper_April17.pdf.

¹¹⁵ Pedro Olinto, Kathleen Beegle, Carlos Sobrado, and Hiroki Uematsu, *The State of the Poor: Where Are The Poor, Where Is Extreme Poverty Harder to End, and What Is the Current Profile of the World's Poor?*, The World Bank Economic Premise, October 2013.

output onbeheerd blijft. In *Preamble* heb ik beschreven dat US\$ 500 miljoen zomaar kan verdwijnen. Ik ben zelf gecharmeerd van twee ideeën van Kumi Naidoo, Secretary-General en CEO van World Alliance for Citizen Participation, die in een artikel schrijft over *public hearings* en *social audits*.¹¹⁶ Doordat stichtingen geen leden hebben, roep je toch de burgers op als klankbord.

De openbaarheidswetgeving in Zweden, ook wel *offentlighetsprincipen*¹¹⁷, is uniek. De regel wordt vermeld in *tryckfrihetsförordning*, een van de vier Zweedse constitutionele wetten uit 1766. Deze bepaalt de plicht om officiële beslissingen, communicatie en wetgevingsprocessen openbaar te maken, tenzij de staatsveiligheid hierdoor in het gedrang komt.¹¹⁸ Dit verbond tussen de overheid en burgers is zo drastisch omdat er geen sprake is van een scheiding der machten. Alle belastingaanslagen zijn openbaar; van je buurman, je ouders, bekende mensen, et cetera. Privaatrechtelijk maar ook publiekrechtelijk kijkt men wel uit wat gedeclareerd wordt. Dit bewijst zeker zijn efficiëntie, want iedere burger kan een organisatie opbellen voor informatie. De afstand tussen burger en overheid is hierdoor klein. Het openbaarheidsprincipe staat onder druk van de EU, omdat Europese documenten in hun ogen te makkelijk worden openbaard. Daarom vallen veel Europese documenten onder de staatsveiligheid. Het is opvallend dat de EU alles voor de ogen en oren van de burger weg wil trekken naar het donker in bureaucratische kamers vol met geheimschrijverij. Zweden heeft ook met Amerika drie jaar lang liggen rollebollen en om een handelsboycot te voorkomen is het grondwettelijk verankerde *offentlighetsprincipen* aangepast, waardoor ongepubliceerde stukken van derden niet langer onder het *offentlighetsprincipen* valt. Het beginsel van de openbare toegankelijkheid van informatie speelt in Zweden een essentiële rol bij het waarborgen van een hoge mate van transparantie en is van cruciaal belang voor de doeltreffende preventie van corruptie. Tegen de zin van Amerika en de EU. Hoezeer het *offentlighetsprincipen* een voordeel bewijst, ook in Zweden geldt dit slechts binnen publiekrechtelijke relaties. Goededoelensstichtingen varen net als in Nederland en elders in de wereld een dovemanskoers.

¹¹⁶ Kumi Naidoo, *The End of Blind Faith? Civil Society and the Challenge of Accountability, Legitimacy and Transparency*, p. 22.

¹¹⁷ In het Engels meestal vertaald als *principle of public access to official records*.

¹¹⁸ Beter bekend als *Offentlighets- och sekretesslag*.

De legitimiteit en verantwoordingsplicht van goededoelentichtingen staan onder druk. Er zijn binnen ontwikkelingssamenwerking veel mensen met prima motieven. Gelukkig bestaat er ontwikkelingshulp die effectief is. Wat hulporganisaties aandragen zal juist (kunnen) zijn, ik heb daar geen grip op. Dat is helaas nu net het probleem. Ontwikkelingssamenwerking heeft de status van 'wazige materie' verworven door onduidelijke en complexe terminologieën, radiostilte vanuit organisaties die ons belastinggeld uitgeven, antwoorden met doorverwijzingen naar logge overheids- of onderzoeksinstanties, universitaire documenten die niet te begrijpen zijn door mensen in volkswijken en waarbij teksten gevuld zijn met voetnoten verwijzend naar onderliggende wetenschappelijke studies en beleidsnota's, boekhoudingen die niet op te vragen zijn, imaginaire output die omsluiert wordt door artificieel gedrag, opzettelijke bureaucratische weerstand en ten slotte papieren krachtenmetingen in vele talen en met ieders eigen 'profetische onderzoeksmethodieken' die aangedikt zijn met veel statistiek die speelt met getallen zonder maar één bewijs te leveren. De minister voor Ontwikkelingssamenwerking, wie dat ook moge zijn op het moment dat u dit leest, doet er goed aan om er hapklare brokken van te maken voor de burger, met eenduidige bewijzen en niet met welgemeende, zeg maar *amicale*, getallen. Indien je die vertaalslag voor de burgers niet kunt maken, verlies je geloofwaardigheid en draagkracht. Misschien zijn er in de ogen van velen geen onzichtbare vriendjes, prima, maar bewijs dat dan ook. Dit boek toont aan dat de routekaart naar bewijzen zo'n megalabyrint is dat de 'bewakers van de poort' (lees: ambtenaren) en de 'houders van de sleutel' (lees: ngo's in het westen en zuiden) de oplossing ook niet kunnen geven.

Mensen in het werkveld die ik heb gesproken zijn voornamelijk boos om mijn denkbeelden, omdat ik in hun ogen meer administratieve handelingen van ze vraag terwijl ze liever hands-on zijn. Deze houding heeft geen houdbaarheidsdatum, want ontwikkelingssamenwerking gaat niet over goedhartigheid maar puur en alleen over een marketingconcept als *output creëren*. Dat is wat ontwikkelingssamenwerking in de kern is: een marketingconcept gericht op output. Sterker nog, dit zou je moeten willen. Maar bovenal, ontwikkelingssamenwerking mag nooit de status van een

geloof zijn, wat het in feite al 50 jaar is. Volgens de EEAS-werknemer komt door mijn ideeën de privacy van de geldontvangers in het gedrang. Dit is krom. In mijn optiek moet diegene die deze industrie betaalt vooropstaan, de belastingbetaler.

Een laatste conclusie. Persoonlijk ben ik voorstander van een *privaatrechtelijk offentlighetsprincipen*. Indien alles open is omdat iedereen meekijkt, dan rijpt dit het proces van falsificeren en juist dit verwetenschappelijkt de ontwikkelingssector. Momenteel is de ontwikkelingssector te verpolitiekt en verstatistiekt. Dientengevolge is het universitair theoretiseren de afgelopen 50 jaar dominantier geworden dan daadwerkelijke bewijsvoering en waarheidsvinding.

Resumerend

- Er zijn geen eenduidige statistieken over de status van ontwikkelingssamenwerking, waardoor elke denkbare waarheid aan te tonen is met statistieken van erkende internationale instellingen en organen.

Nabeschouwing

De Mangoboom,
door Bob Papelard (1934-2014),
in Parabels van Grote Spin.

Ergens in Afrika ligt een zwarte man te slapen in de schaduw van een reusachtige mangoboom. Een blanke man, net uit het Westen gearriveerd, komt voorbij, ziet hem liggen en maakt hem wakker: “Sta op, slaapkop, je verluiert heel je leven. Klim liever in de mangoboom en pluk zijn vruchten.”

“Waarom zou ik zijn vruchten plukken, blanke man? De mangoboom laat dagelijks voldoende vruchten vallen. Die verzamel ik voor mij en mijn familie. De rest zou toch maar bederven in mijn schuur.”

“Je moet ze ook niet bewaren, in je schuur. Je moet ze vervoeren naar de markt en ze voor veel geld verkopen.”

“Ik begrijp het, blanke man: het geld kan ik wel bewaren, dat bederft niet.”

“Nee, domoor, je moet het niet bewaren. Geld moet rollen.”

“Goed, blanke man. Ik zal er een groot feest van geven voor heel het dorp. En jij mag ook komen.”

“Nee, nee, nee! Geen gefeest! Dat is weggegooid geld. Je moet het nuttig besteden.”

“Hoe dan, blanke man?”

“Luister, van het geld dat je verdient op de markt moet je eerst een, dan twee en ten slotte alle mangobomen hier op het dorpsplein kopen.”

“Maar die mangobomen zijn van niemand. Iedereen mag de vruchten ervan eten.”

“Dat is het nu juist. Nu zijn ze van iedereen, dan zullen ze alleen van jou zijn. Niemand behalve jij mag dan nog aan de vruchten komen. Wie nog een mango wil eten moet hem bij jou kopen op de markt. Ik zie het al voor me: je wordt een rijk man en dan...”

“Ja, blanke man?”

“Dan koop je langzamerhand steeds meer mangobomen

in de omgeving, tot je op een goede dag eigenaar bent van alle mangobomen in het land.”

“Wat moet ik met alle mangobomen in het land, blanke man? De vruchten zullen als een enorme rottende berg ons dorp bedekken, want niemand kan zoveel mango’s eten.”

“Stil, luister: natuurlijk laat je niet al die mango’s opeten door je dorpsgenoten. Je begint een conservenfabriekje waar je mango’s worden verwerkt en ingeblikt. De blikken voer je uit naar de rijke landen in het Noorden, waar de mango een lekkernij is. Je kleine fabriekje groeit uit tot en enorm bedrijf. Een groot aantal van je landgenoten zal dan werken in jouw onderneming. Maar jij, jij werkt niet meer!”

“Wat doe ik dan, blanke man?”

“Jij zult hier, op dezelfde plek waar alles begon, een villa hebben gebouwd met een tuin die heel het vroegere dorpsplein omvat. Tussen twee mangobomen zul je je hangmat knopen en in hun schaduw zul je rusten.”

“Maar ik rust nu al in hun schaduw, blanke man.”

Waarom kiezen westerse samenlevingen er en masse voor om fanatisch een moraal als exportproduct te slijten in het zuiden?

De werknemers van het Tanzaniaanse Ministry of Education and Vocational Training, dat gevuld was met lokale mensen en enkele Denen, legde ik ooit een hypothese voor. Stel, we vinden in de bush van Tanzania een stam waarvan we van het bestaan niet afwisten. Zouden jullie hun cultuur vervolgens penetreren met onderwijs? Het antwoord laat na wat gemompel niet lang op zich wachten en ik krijg een unaniem pleidooi dat het beter zou zijn om daar wel voor te kiezen.

Echter, het is een Deen die hardop redeneert!

Slotwoord

'If I cancel tomorrow, the undead will thank me today'

Songtekst uit Only The Good Die Young van Iron Maiden

Op deze plaats wil ik alle genoemde organisaties en personen mijn erkentelijkheid betuigen. De genoemde personen en organisaties zijn nimmer een mikpunt geweest, maar illustratief voor een route die ik als steekproef steeds heb genomen. Indien ik andere organisaties had gekozen, indien ik andere personen had geselecteerd, indien ik binnen een andere regeerperiode de verantwoordelijken had benaderd en indien ik andere vragen had gesteld, dan had ik toch hetzelfde boek kunnen schrijven. Derhalve toont het boek dat ontwikkelingssamenwerking, en met name de communicatie naar burgers, een 21e-eeuwfacelift kan gebruiken.

Veel krediet gaat uit naar mijn trouwe informanten in India. De klokkenluidersregeling van westerse ngo's heeft hen niet gediend. Voor het algemeen belang hebben zij het zich bewust moeilijk gemaakt zonder enige vorm van eigenbelang.

Tijdens het schrijven heb ik mij van advies laten dienen door menig professor, hoogleraar, onderzoeker en ambtenaar. Hun namen heb ik niet altijd genoemd. Veel dank voor de zorgvuldige mails met concrete informatie die mij op de juiste weg hebben gezet.

Mijn dank gaat uit naar Stichting Antenna voor het stuk van Bob Papelard.

Ten slotte dank ik mijn gezin voor hun geduld.

Indien ik niet naar 'morgen' kijk, dan wint 'vandaag', zegt de oneliner boven aan deze pagina. Van harte hoop ik dat de ontwikkelingssector zich betert in het voordeel van hulpbehoevenden waar dan ook in de wereld. Er hoeft van mij niet zozeer minder geld naar het zuiden, maar dan moet het wel anders. In 2016 is de overheidsbegroting van ontwikkelingssamenwerking

vergelijkbaar met de begrotingen van de gemeente Utrecht en Den Haag samen. Of twee keer de begroting van de gemeente Utrecht plus eenmaal die van de gemeente Tilburg. Of acht keer die van de gemeente Zwolle. Of één keer die van de gemeente Rotterdam. Dat mag, maar binnen deze bedragen is er klaarblijkelijk geen financiële ruimte voor waarheidsvinding.

Ontwikkelingssamenwerking is als een ufo. Output is klaarblijkelijk overal aanwezig, maar het wordt steeds aangetoond door iemand met een wazige camera. Ik zie het dan als volgt voor mij. Er vliegt een ufo boven mijn huis en in het digitale tijdperk heb ik voor dergelijke momenten te allen tijde een oude camera op mijn koelkast paraat liggen, in een mandje naast mijn iPhone en mijn spiegelreflexcamera. Ik roep vanuit de tuin: 'Schat, een ufo. Snel, breng de camera!' Waarop mijn wederhelft antwoordt: 'Welke van de drie?' 'Nou,' antwoord ik, 'doe maar dat negatieftoestel waar dat oude rolletje van Kodak al 20 jaar in zit en waarmee ik nog één foto kan maken, want het is een ufo.' Vervolgens maak ik één wazige foto, stuur deze naar de krant en vertel kleurrijke verhalen in de toon van 'echt waar'.

Ontwikkelingssamenwerking is ook als religie. Wonderbaarlijke dingen worden alleen gezien door betrokkenen die baat hebben bij het wonderverhaal en vervolgens krachtig om zich heen slaan als mensen hen niet op hun woord geloven. Neutrale getuigen zijn óf niet aanwezig óf worden krachtig (in media) geneutraliseerd. We moeten het doen met mensen die 'iets' hebben gezien en laat dit nu juist kenmerkend zijn voor de methode van onderzoek van professor Bijker. In ontwikkelingslanden heb ik hoogopgeleide mensen in fanatici zien veranderen omdat ze gesproken hebben met mensen die gesproken hebben met mensen die 'iets' gezien hebben. Ik ben binnen ontwikkelingssamenwerking bij voorkeur een atheïst, zoals elke wetenschappelijke onderzoeker zou moeten zijn. En daarmee vervalt elke vorm van kwalitatief onderzoek, een methode waar menig promovendus, hoogleraar of professor zijn publicatie of proefschrift mee heeft gevuld. In mijn ogen kunnen deze publicaties en proefschriften allemaal in de prullenbak. Indien getallen en bedragen geboren worden, dan verdienen drommen mensen hun geld in het op macroniveau theoretiseren met gebakken lucht. Dit

staat op grote afstand van de grondbeginselen van wetenschap: een hypothese bewijzen en een hypothese falsificeren.

Ik nodig alle actanten binnen ontwikkelingssamenwerking uit: kom eens met *wetenschappelijke* bewijzen voor in het verleden beweerde behaalde resultaten en met bewijzen van het trackrecord van de ngo's in het zuiden waarmee je samenwerkt. Niet die van dat ene project waarvan de bewijsvoering slechts ingekopt hoeft te worden om deze vervolgens in de media bombastisch groot te maken. Nee, van alle output.

Met dit boek heb ik ontwikkelingssamenwerking weer opnieuw in de steigers willen zetten. Actanten zijn in mijn ogen het wetenschappelijke karakter uit het oog verloren. Het boek start met 16 takeaways, 16 hypothesen, 16 falsificaties. Ze staan open voor nieuwe weerleggingspogingen. Niet middels ontkenning of radiostilte en niet door op macroniveau te theoretiseren. Hiermee wordt wetenschappelijk gezien namelijk niks weerlegd en blijft de waarschijnlijkheid van elke hypothese als waarheid overeind. De waarschijnlijkheid van elke hypothese kan alleen worden weerlegd middels een wetenschappelijke proeve. Een antithese.

En voor de medewerker van EEAS:

*'I think in life a person really has three choices:
to run, to spectate or to commit'*

Het woord is nu aan anderen.

Hans Sluiter

